

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno 2010

Bc. Marcela Křížová

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno**

**MULTIKULTURNÍ SPOLEČNOST
JAKO VÝZVA PRO SOCIÁLNÍ
PEDAGOGIKU**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce:

Mgr. Michal Vavřík

Vypracovala:

Bc. Marcela Křížová

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Multikulturní společnost jako výzva pro sociální pedagogiku zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

V Brně dne 29. 3. 2010

.....
Bc. Marcela Křížová

Poděkování

Chtěla bych tímto poděkovat vedoucímu bakalářské práce Mgr. Michalovi Vavříkovi za cenné rady a připomínky, které mi při zpracování této práce poskytl. Dále patří poděkování mému příteli Danielu Gebhartovi, mým rodičům a spolupracovníkům z Inspektorátu cizinecké policie České Budějovice.

Bc. Marcela Křížová

Obsah

Úvod.....	3
1 MULTIKULTURALISMUS	4
1.1 VYSVĚTLENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	4
1.2 VZNIK MULTIKULTURALISMU	6
1.3 IDEA A HISTORIE MULTIKULTURALISMU	7
1.4 SOUČASNÝ SVĚT A MULTIKULTURALITA.....	8
1.5 MULTIKULTURA V ČESKÉ REPUBLICE.....	10
1.6 MULTIKULTURALISMUS A JEHO SMĚRY	13
2 MIGRACE	17
2.1 POJMY SOUVISEJÍCÍ S MIGRACÍ	17
2.2 HISTORIE A SOUČASNOST ČESKÉ MIGRACE	21
2.3 LEGÁLNÍ MIGRACE A DRUHY POBYTŮ	24
2.4 NELEGÁLNÍ MIGRACE.....	25
2.5 PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY MIGRACE	28
2.6 ČINNOST STÁTNÍCH ORGÁNŮ.....	29
2.7 NEJČASTĚJŠÍ SKUPINY CIZINCŮ V ČR	32
2.8 UKRAJINCI.....	32
2.9 VIETNAMCI	35
2.10 RUSOVÉ.....	40
3 INTEGRACE.....	45
3.1 POJEM INTEGRACE.....	45
3.2 SOUŽITÍ MINORITNÍ A MAJORITNÍ POPULACE.....	46
3.3 INTEGRACE CIZINCŮ V ČR.....	49
4 MIGRAČNÍ POLITIKA	50
4.1 MODELY MIGRAČNÍ POLITIKY	50
4.2 INTEGRAČNÍ POLITIKA V ČESKÉ REPUBLICE.....	52

4.3	FORMY NETOLERANCE.....	54
5	MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA	62
5.1	HISTORIE MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY	62
5.2	ZÁKLADNÍ PILÍŘE MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY	63
5.3	CÍLE MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY	65
5.4	OBSAH MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY	67
5.5	MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA VE VZDĚLÁVACÍM SYSTEMU ČR	67
5.6	SOUČASNÉ CHÁPÁNÍ MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY V ČR.....	69
6	SOCIOLOGICKO EMPIRICKÝ PRŮZKUM	71
6.1	PRACOVNÍ HYPOTÉZY	72
6.2	CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO SOUBORU.....	73
6.3	METODY, TECHNIKY A PROCEDURY EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ	75
6.4	ROZKLAD A REDUKCE PRACOVNÍCH HYPOTÉZ S EMPIRICKY OVĚŘITELNÝMI ZNAKY DOTAZNÍKU	77
7	PREZENTACE ZÍSKANÝCH DAT V POŘADÍ OTÁZEK SESTAVNÉHO STRUKTUROVANÉHO DOTAZNÍKU	85
	<i>Závěr</i>	111
	<i>Resumé</i>	113
	<i>Anotace</i>	114
	<i>Annotation</i>	115
	<i>Seznam literatury</i>	116
	<i>Seznam příloh</i>	119

Úvod

Relativně bezkonfliktní začlenění nově příchozí populace z cizích zemí do hostitelské společnosti je ovlivňováno a podmíněno celou řadou faktorů ať morálních, psychologických, sociologických, geografických tak i ekonomických.

Všeobecně patří Česká republika mezi země, které byly po dlouhá léta uzavřeny před okolním světem. Postrádali jsme zkušenosti s vysokým počtem národností, které jsou rozdílné v náboženství, mají jiné hodnoty a tradice, chovají se jinak než my Češi. Z této skutečnosti vzrůstající migrace vyvstávají hlavní problémy, jako jsou xenofobie, rasismus, nesnášenlivost, intolerance, diskriminace ale i ze strany imigrantů dochází k problémům v oblasti nerespektování morálních a právních norem.

Rozhodla jsem se zpracovat toto téma především z důvodu aktuální otázky multikulturní společnosti a jejího složení v ČR. Multikulturalita úzce souvisí s migrací osob v rámci Evropské unie a nově i Schengenského prostoru, kterého je Česká republika součástí. Dalším důvodem je můj kontakt s migranty při výkonu zaměstnání u Policie České republiky a to Inspektorátu cizinecké policie – skupiny kontroly pobytu.

Záměrem této práce je podat informace, které by pomohly čtenáři se orientovat v obecné rovině společenské, právní a policejní problematice cizinců v České republice včetně důvodů, které vedou cizince k odchodu z domovské země a jak probíhá jejich integrace v majoritní společnosti.

Problematika multikulturní společnosti - imigrantů je velmi diskutovaným a obsáhlým fenoménem společnosti. A to především po začlenění České republiky v roce 2004 do Evropské unie a vstupu do Schengenského prostoru v roce 2007. Jedním z hlavních principů je volný pohyb osob a zboží a naopak zpřísnění podmínek vstupu, ochrany vnějších státních hranic Schengenu.

Fenomén migrace v ČR nespočívá jen v přizpůsobování domácí politiky členskými státy nejen EU ale i Schengenu především v řešení problematiky absorpční kapacity země, ekonomiky, pracovního trhu ve spojitosti s historií, kulturou, společenskými a bezpečnostními oblastmi.

1 MULTIKULTURALISMUS

1.1 VYSVĚTLENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Multikulturalismus

Pojem, který se obecně týká alespoň jedné z následujících problematik: problematiky rasy, socioekonomické třídy, rodové příslušnosti, jazyka, kultury sexuální preference či tělesné nebo duševní handicapovanosti. Termínu se užívá v různých významových odstínech a může označovat odlišné skutečnosti:

1. stav:

Multikulturalismus představuje koexistenci různých sociokulturních skupin se specifickými systémy institucí, tradic, významů, postojů a hodnot. Mezi těmito skupinami nemusí nutně docházet k interakci či spolupráci.

2. proces:

Multikulturalismus jako dynamická výměna kulturních statků, vzájemné ovlivňování různorodých kulturních systémů, příp. i vznik systémů kvalitativně nových (tzv. melting pot)

3. vědecká teorie:

Multikulturalismus je transdisciplinární vědeckou teorií, která se zabývá různými aspekty sociokulturní diverzity. V centru zájmu stojí pluralita světů, sociokulturních vzorců, komunikačních kódů a zkoumání možností přechodů a směny mezi relativně uzavřenými kulturními systémy. Teorie multikulturalismu kombinuje antropologické, filosofické, sociologické, psychologické, politologické, ekonomické a další přístupy.

4. společenský cíl:

Multikulturalismus znamená též úsilí o vytvoření pluralitní společnosti zahrnující množství odlišných sociokulturních skupin. Soužití je založeno na principech tolerance, respektu, dialogu a konstruktivní spolupráce. Důležitou složkou a nástrojem multikulturalismu je interkulturní výchova.

Kulturní změna

Setkávání dvou různých kultur je zapříčiněno vztahy členů obou kultur. Lidé od sebe navzájem přejímají určité kulturní vzorce, které se jim zdají být efektivní, které případně i z donucení musí udržovat. Setkávání jedinců různých kultur podněcuje kulturní změnu. Hovoříme-li o zániku určitých civilizací, ve skutečnosti často hovoříme o zániku hlavní mocenské úlohy těchto civilizací. Jejich kulturní dědictví často ovlivňovalo „nové příchozí“ kultury ještě velmi dlouhou dobu. V některých případech i dodnes.

Stejnorodost /různorodost kultury

Často se vedou diskuze o tom, zda je dobré či špatné vytvářet stejnorodé či různorodé skupiny (resp. kultury). Příkladem může být diskuse o tom, zda zakládat speciální třídy pro nadané žáky, nebo speciální třídy pro romské děti apod. Je dobré, aby v jedné zemi žili příslušníci různých kultur? Všude je třeba hledat nějaké hranice. My sami se můžeme stát někdy cizincem. Dokážeme se vžít do situace těch, kteří přijíždějí do ČR z ciziny? Jestliže otevřeně přijímáme jako stát příchozí migranty, jsme schopni a připraveni hrát opravdu roli hostitele? Jsou oni připraveni hrát roli hosta? Chceme, aby se z hostů stali našinci? Za jakých okolností? Chtějí se oni stát našinci, nebo se chtějí vrátit zpátky do své rodné země? Jestliže si neodpovíme na předchozí otázky, jen těžko se budeme moci zapojit do dialogu našich studentů zmíněného výše tak, abychom z něj udělali přínosnou debatu, a ne nekonečnou hádku. Někdo by řekl: Určitá míra různorodosti je nutná k přežití.¹

Etnikum (etnická skupina)

Pojem etnikum se užívá k členění lidstva na skupiny pomocí kulturně vyjádřených totožností a odlišností jejich členů. „Etnikum“ či etnická skupina od 70. let 20. st. nahrazuje termín „kmen“.

Etnicitu lze určovat podle zjevných komponentů (jazyk, rasa, kultura, soc. struktura) a komponentů subjektivních (etnická identita). Při studiu etnicity se lze zaměřit buď na kulturní obsah etnické skupiny, nebo na vzájemné vztahy mezi etniky. Způsob, jakým se etnikum odlišuje, závisí spíše na konkrétním kontextu, než na obecně

¹ MOORE Dana. *Než začneme s multikulturní výchovou*, Praha 2008, 110 s., ISBN 978-80-86961-61-3

definici. Etnikum tedy není jednotkou reálnou, ale jednotkou pomyslnou a konstruovanou. Na základě tzv. etnicity se členové etnické skupiny buď sami vědomě odlišují od členů jiných etnických skupin, nebo jsou jako odlišní identifikováni. Důležitým prvkem je symbolicky vyjádřená sounáležitost a odlišnost („my - oni“). Etnikum užívá určitého jména a je určitým jménem označováno (např. Inuité jsou nazýváni Eskymáky).

Odlišnost skupin je v jejich vzájemném kontaktu utvářena, udržována a komunikována. Etnikum si zachovává svou kontinuitu i přes významné změny jednotlivých kulturních prvků jako je jazyk, zvyky, způsoby obživy etc. Historicky dochází k procesu vydělování etnických skupin (etnogenezi), nebo naopak k jejich asimilaci v důsledku vzájemných a trvalých kulturních kontaktů odlišných etnických skupin. V moderní společnosti vyvolávají tyto procesy především industrializace, urbanizace a migrace. Národ je pojem pro jiný, avšak příbuzný druh kolektivní identity, protože i příslušníci národa jsou nositeli určité etnicity. Národní stát je do značné míry mocenským monopolem dominantní skupiny definované jako národ. Problémem se pak stává vztah mezi etnickými skupinami a státem, který může být symbiotický, ale i konfliktní. Členové etnických skupin mohou být na základě etnické příslušnosti vylučováni z okolní společnosti. Jsou tak nedobrovolně omezováni a znevýhodněni v dělbě práce, přístupu ke vzdělání, moci a bohatství oproti dominantnímu etniku/národu.¹

1.2 VZNIK MULTIKULTURALISMU

Problém soužití lidí, kteří pocházejí z různých kultur a prostředí, případně i hovoří různými jazyky, se objevil už v pozdní antice ve velkých městech s množstvím přistěhovalců. Řešil se spontánně vznikem zjednodušené řečtiny a později latiny jako společného komunikačního jazyka a rozdělením měst na různé čtvrti, často podle kultury nebo náboženství jejich obyvatel.

Ve středověkých převážně zemědělských společnostech nedělala jazyková a kulturní pluralita velké problémy, ve městech to již bylo poněkud složitější. Tato radikální změna nastala v průběhu novověku, a to zejména z několika důvodů, jakými

¹ <http://www.epolis.cz/page.php?location=&menu=first&id=28&idNotion=3>

jsou postupující centralizace států a růstu centrální moci, vznikem státní byrokracie jednající s každým občanem přímo, vznikem průmyslu a masové migrace obyvatel do měst, snahou o řešení politických problémů zejména parlamentními diskusemi vyžadující jazykovou komunikaci, vznikem veřejného mínění, masových médií a volebních kampaní, které se ovšem odehrávají v určitém jazyce a masový pohyb obyvatel z chudých do bohatších zemí.¹

1.3 IDEA A HISTORIE MULTIKULTURALISMU

IDEA MULTIKULTURALISMU

“Multikulturalismus tvrdí, že lidé s různými kořeny mohou žít pospolu a učit se čtení obraznosti druhých”. Multikulturalismus je možnost jak bez předsudků a zároveň bez iluzí sdílet komunikační prostor bez ohledu na lidskou příslušnost ke skupinám. Tato příslušnost či rysy identity mohou být stanovovány na základě několika kritérií: rasy, jazyka, etnicity – rodu, věku, pohlaví, zdravotního stavu, handicapu, vyznání, vzdělání, sociální třídy a jiných rysů identity člověka, které lze kolektivně sdílet.²

Multikulturalismus je výzva k permanentnímu učení se přemýšlet na pozadí identitně heterogenní společnosti. Multikulturalismus jako politický cíl může být naplňován politikou, která nesleduje logiku sociální třídy, rasy, etnicity, rodu, národnosti, ale je založena na demokratickém občanství, které je institucí pro rovné individuální svobody, příležitosti a odpovědnost.

Když se setkáme s prvky odlišných kultur, můžou nás fascinovat. To, co je v jiných kulturách jiné, odlišné od té naší, můžeme vnímat jako zajímavé a vzrušující. Nadšení pro ostatní kultury můžeme považovat za jednu z nadějí pro klidné soužití v globálním měřítku. Interkulturní rozdíly však mají symbolickou povahu (patrné jsou zejména v jazyce a v sociálních institucích).

Multikulturalismus je myšlenkový směr, který se snaží nahlédnout do sociokulturní skupiny a jejich příslušníky z hlediska všech myslitelných kritérií

¹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Multikulturalismus#Vznik_a_v.C3.BDvoj_prob.C3.A9mu

² BARŠA, Pavel. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: CDK, 2003, 348s. ISBN: 80-7325-020-9.

kulturní příslušnosti. Multikulturalismus neurčuje kulturní příslušnost podle příslušnosti k národnostní nebo etnické skupině. Etnicita nebo národnostní skupina jsou příliš hrubé kategorie, které samy nestačí na to, aby popsaly určitou kulturu. Kritický multikulturalismus se snaží vnímat konkrétní sociokulturní skupinu tak, že je vymezena mnoha faktory. Snaží se hledat pokud možno všechny faktory, které mají na utváření kultury skupiny vliv. Jediná sociokulturní skupina tak může sdílet příslušnost ke stejné rase, ale zároveň ke stejné sociální třídě, shodné úrovni jazykového kódu, ke stejnému vyznání či ateismu, případně ke stejné národnosti či k jednomu druhu handicapu.¹

Pro uplatnění multikulturality v rámci společnosti je rozhodující konstelace vztahu mezi jednotlivcem a kolektivitou, společností. Charakter tohoto vztahu může bránit nebo umožňovat přijetí kulturní odlišnosti jednotlivce nebo minoritní sociokulturní skupiny. Multikulturní diskursy jsou situovány do problematického pole sporu o vztah mezi jednotlivcem a kolektivem, společností. Giddens tento spor charakterizuje jako spor o prvotnost ve vztahu jednotlivce a společnosti, vyjímá však kategorie spravedlnosti a dobra. Je společnost produktem jednotlivců, anebo jsou jednotlivci produkty společnosti? V úvahách o vztahu jednotlivce a společnosti nebo majoritní a minoritní sociokulturní skupiny nelze kategorie spravedlnosti a dobra opomenout.²

1.4 SOUČASNÝ SVĚT A MULTIKULTURALITA

Slovo multikulturalismus se poprvé objevilo ve Švýcarsku v roce 1957, jako vyjádření charakteristiky národa, který je politicky jednotný, ačkoliv je kulturně velmi rozdílný. Podobná myšlenka vznikla v 60. letech v Kanadě, kde šlo o politické sjednocení frankofonního a anglofonního obyvatelstva. Od 70. let 20. století se problém rozmanitých kultur přenesl i do Evropy, jednak migrací obyvatel bývalých kolonií do „mateřských zemí“ (Anglie, Francie, Nizozemsko), jednak organizovanou migrací dělníků (německy Gastarbeiter) do bohatých evropských zemí. Když se ukázalo, že tyto lidé se většinou do své vlasti nevrátí, mohly se tyto země pokusit příchozí pracovníky asimilovat, tj. přimět k přijetí většinového jazyka a kultury podle vzoru amerického

¹ GUTMANOVÁ, A. (ed) *Multikulturalismus, zkoumání politiky uznání*. Praha: AVČR, 2001.

² GIDDENS, A. *Důsledky modernity*. Praha, Slon, 1998. 11-53

„melting pot“ (česky „tavicí hrnec“, kde se různé složky slévají do jediného amerického národa).

Tato plná integrace a asimilace se v USA dařila, dokud tam vystěhovalci přicházeli jednotlivě a zcela z vlastního rozhodnutí. S masovou imigrací z latinské Ameriky však v posledních letech také naráží na své meze: přistěhovalci si zachovávají svůj jazyk a vytvářejí oddělené subkultury, mají vlastní televizní stanice apod. V Evropě konce 20. století už tato cesta nebyla možná, a tak jednotlivé země hledaly řešení v multikulturní politice a výchově. Ta byla např. v Německu, v Nizozemsku nebo ve Skandinávii velmi volná, kdežto Francie nebo Švýcarsko vždy vyžadovaly od příchozích větší míru občanského přizpůsobení.

Problém koexistence různých kultur a náboženství ve společném státě v moderní společnosti představuje velmi citlivou otázku. I snahy o řešení prostřednictvím požadavku na vzájemnou toleranci ovšem předpokládají, že se jejich členové dokáží navzájem aspoň domluvit. K tomu není třeba plná asimilace, tj. přijetí většinové kultury, ale přinejmenším vzájemné občanské uznání a znalost společného jazyka. Zkušenost navíc ukazuje, že příliš malá míra integrace menšiny a příchozí handicapuje (například pokud nemluví většinovým jazykem a shánějí zaměstnání), vede ke vzniku ghett (obvykle spjatých s vysokou mírou kriminality) a vyvolává nebezpečná napětí. Hledání rovnováhy mezi právem imigrantů na vlastní kulturu a udržení občanského míru a sociální stability celé společnosti se v různých částech světa ubírá různým směrem, problémy, včetně přistěhovaleckého násilí, však zasáhly jak země preferující model založený na formálním nerozlišování obyvatel podle původu, tak země kladoucí důraz na podporu menšinových identit.

Mezi přistěhovalci často vznikají fundamentalistická hnutí, která se ostře vymezují proti hodnotám hostitelské země. Na druhé straně vznikají hnutí domácích obyvatel zaměřená na záchranu ohrožené domácí kultury před přistěhovalci, která označují jejich oponenti jako xenofobní. Sám pojem multikulturalismu se tak v řadě zemí stává terčem kritiky a mluví se i o tom, že tento přístup selhal.¹

¹ PRINS, B. : Konec nevinnosti, úskalí multikulturního soužití v Nizozemsku, Brno 2005, 151 s. ; ISBN80-86598-78-0

1.5 MULTIKULTURA V ČESKÉ REPUBLICE

Stále rostoucí globalizace sebou přináší potřebu diskuse o setkávání se nejrůznějších kultur. V dávné historii docházelo k jejich setkávání, kdy od sebe přejímali zvyky, částí zásoby slov, správních systémů ať už při nejčastější formě střetnutí, kterou je obchodování a válečné konflikty. Kryštof Columbus, Marco Polo popisují ve svých cestopisech neznámé civilizace, tyto popisy kultur se nám mohou zdát jako exotické, přitažlivé a vzrušující až neskutečné. Jsou tajemné tím, jak málo o nich víme a jen těžko si rozdílnost jejich života, chování, jednání můžeme vysvětlit. Pouze lidé, kteří procestovali různými kulturami, kteří tam pracují, kteří jednají s jejich příslušníky mohou sami pocítit, jak jsou konkrétní poznatky o jiných kulturách potřebné.

Pokud se jedná o Českou republiku (a dříve Československo, Československá socialistická republika a Československá federativní republika) při jejím vzniku v roce 1918 byla republikou kulturně rozdílnou. Jednou z možných reakcí na tuto smíšenou rozdílnost bylo již samotné vytvoření Československa s novou – československou národností a československým jazykem. Toto česko-slovenské spojení přineslo však i česko-slovenské tenze, které měly vyústit v odtržení v roce 1939 a pak ke konečnému rozchodu v roce 1993. Velkým problémem od samého vzniku Československa byla německá menšina čítající v té době dobré 3 000 000 obyvatel. Kromě menšiny německé se zde nacházely i další skupiny, jako byli Rusíni, Maďaři, Židé, Poláci a další.

Prvorepublikové Československo bylo budováno na tzv. principu národního státu. Důležité je však vědět, že tento princip není jediný možný. Je rozlišováno mezi tzv. etnickým a národním pojetím státu. Rozdíl je prostý a mohli bychom ho nazvat určitou předurčeností. Rozdíl je totiž daný hlavně možností jednotlivce rozhodnout se. V etnickém modelu národa se jedinec rozhoduje pro svou příslušnost, kdežto v národním modelu získává tuto příslušnost narozením. V dnešní době nenajdeme ani jednu z těchto dvou variant v její čisté podobě. Najdeme však společnosti, které mají větší tendenci k jedné nebo druhé variantě. Toto rozdělení má jeden praktický důsledek, kterým je propustnost nebo také otevřenost té které společnosti.

Československo jakožto nově vzniklý stát byl charakterizován národním principem, jak uváděl např. premiér Kramář v parlamentu v roce 1920: „Chceme, aby tento stát byl náš, byl československý a aby každý příslušník národa československého

zejména všichni ti, kteří musí žít v prostředí německém, aby cítili, že jsou příslušníky státního národa“.

Hlavně v prvních letech po vzniku nového státu se objevovala velká řada napětí mezi jednotlivými skupinami, které se ocitly v novém státním útvaru a musely nově definovat své vztahy. Tento proces se odehrával jak na úrovni řečnické, tak i v otevřených potyčkách na ulicích, které byly provokovány jednotlivými skupinami. Pro uvedení příkladu např. v roce 1922 publikoval pražský magistrát vyhlášku, že v pražských restauracích jsou zakázány německé a cikánské písně.¹

Světová hospodářská krize nezadržitelně směřovala k 2. Světové válce byla jen vyústěním rozporů mezi jednotlivými skupinami obyvatelstva. V období před válkou byla naše republika jedním z mála států, jež přijímal uprchlíky unikající před Hitlerem. Po válce bylo opět nutné řešit problematiku spolužití těchto menšinových skupin. Rozhodnutí o poválečném uspořádání padlo v roce 1943, prezident Beneš podepsal smlouvu s Molotovem a Stalinem, čímž se Sověti zavázali k poválečnému vyhnání Němců náhradou za přijetí politické kontroly v poválečném Československu. Následkem této politické kontroly bylo nastolení socialismu v roce 1948.²

Poválečné vyhnání Němců v rámci etnické čistky v republice následovalo ve dvou etapách a to nevázaným odsunem prostřednictvím národní gardy a dále organizovaným odsunem z pohraničních oblastí. V číslech se jednalo o 3 miliony obyvatel, kdy přišly o život desetitisíce obyvatel.³

Po nastoleném totalitním režimu po vzoru Sovětů neměla Česká republika možnost setkat se s osobami z jiných kultur. Změna nastala v 50. letech přílivem řeckých uprchlíků – komunistů před občanskou válkou / 12 000 osob/. Na základě mezistátních dohod v 70. a 80 letech přicházely do ČR pracovat a studovat občané z jiných zemí socialistického bloku (Kubánci, Vietnamci atd.).

Rok 1989 byl i v této problematice zlomovým, hranice se otevřely a lidem bylo umožněno cestovat, učit se jazyky, studovat v zahraničí. Přesto mělo národní pojetí státu ještě jednu dohru – a totiž rozdělení Československé federativní republiky na

¹ Klimek, A. *Velké dějiny země koruny české, svazek XIII*. Litomyšl: Paseka. 2000

² JESENSKÁ, Milena. *Nad naše síly: Češi, Židé, Němci 1937-1939*. Olomouc : Votobia, 1997. 258 s.

³ BAUER, F. e.a. (1995). *Tisíc let česko-německých vztahů*. Praha: PAN Evropa

Českou republiku a Slovenskou republiku v roce 1993. Tímto okamžikem definitivně skončila cesta od multikulturní společnosti k monokulturní. Tento monokulturní pozůstatek předchozího mnohokulturního státu se začal postupně otevírat a nyní stojíme v situaci, kdy svůj postoj k multikulturnímu soužití (nebo chcete-li soužití jedinců a skupin z různých kulturních prostředí) musíme opět hledat. Otázka je, jak se s ním vypořádáme.

Z hlediska dnešní skladby obyvatelstva můžeme říci, že se v České republice kromě majoritní populace vyskytují tzv. „tradiční“ menšiny – tedy ty, které jsou na našem území již delší dobu, a pak nové menšiny, které začaly přicházet až po roce 1989. Mezi ty „tradiční“ patří např. Němci, Slováci, Poláci, Maďaři, Slováci nebo Ukrajinci. Tyto skupiny jsou řazeny do kategorie tzv. národnostních menšin a oproti nově přichozím mají např. právo na vzdělávání dětí v jejich mateřštině při dodržení určitých počtů. Nové menšiny, které jsou nazývány etnickými menšinami, pak taková privilegia nemají.¹

Na multikulturalismus se můžeme podívat ze několika hledisek a to z osobního, kdy můžeme žít v prostředí, kde se prolínají různé kultury, získáváme tak multikulturní životní zkušenosti, dokážeme komunikovat a jednat v prostředí více kultur. Multikulturalismus lze brát i z pohledu politického názoru či cíle nebo jako oblast vzdělávání.

Z praktické stránky je multikulturalismus danou skutečností vzhledem k tomu, že cestování, stěhování ze země do země, smíšené rodiny stejně jako fenomén migrace, nadnárodní koncerny a zkrátka celý globalizovaný svět jsou běžnou záležitostí a my musíme hledat cesty, jak spolu soužít. Pokud nejsme schopni tento fakt respektovat nezbyvá nám nic jiného než zůstat izolovaní ve svém světě doma, nenakupovat v supermarketech, nejezdit na studia do ciziny a navíc se pokusit přesvědčit všechny ostatní země, aby se pokusily o totéž.

Tato myšlenka je absurdní a je nutností hledat prostředky, formy a cesty jak zajistit multikulturní soužití, které oběma stranám přináší změny a nové poznatky.

¹ Prudký, L.. Přináležitost k národu, vztahy k jiným národnostem a k cizincům v České republice. Praha: KVDO. 2005

1.6 MULTIKULTURALISMUS A JEHO SMĚRY

Pluralistický multikulturalismus

Představuje původní pojetí multikulturalismu, které je s tímto směrem také dosud nejčastěji spojováno. Ve svém chápání je pluralistický (nebo také pluralitní) multikulturalismus velice blízký politicko-filozofické koncepci označované jako komunitarismus. Kultury jsou v tomto směru pojímány jako uzavřené skupiny, které je potřeba jako takové uchovávat a podporovat. Kulturní rozmanitost je pak chápána jako hodnota sama o sobě, jako podmínka společenského vývoje. Základní jednotkou společenského uspořádání v pojetí pluralistického multikulturalismu je skupina či komunita vyznačující se jednotnou kulturou a specifickou kolektivní identitou. V oblasti vzdělávání klade tento směr důraz na rozvíjení „multikulturní gramotnosti“. Všichni členové společnosti tak získávají znalosti o specifikách jednotlivých sociokulturních skupin (výkladem či např. četbou knih psaných příslušníky těchto skupin), příslušníci minoritních skupin jsou naopak seznamováni se společenskými mechanismy dominantní kultury. V praxi inklinuje pluralistický multikulturalismus často k prezentování kultury v podobě „tradic“ jednotlivých skupin, aniž by se věnoval společenskému postavení těchto skupin, rovnosti jejich šanci ve vzdělávání apod. Tento proud je asi nejvíce spojován se jménem Charlese Taylora, kanadského filozofa, který požaduje uznání autenticity jednotlivých kultur a právo na „zachování integrity menšin“. Uplatňováním univerzalistických principů dochází podle Taylora k nepřijatelné asimilaci kulturních odlišností.

Liberální multikulturalismus

Liberální multikulturalismus sleduje, podobně jako multikulturalismus pluralistický, linii uznání specifických charakteristik jednotlivých kulturních skupin. Jeho cílem je však již integrace jednotlivců (sic členů jednotlivých skupin) a vytvoření občanského společenství rovnoprávných osob. Oproti pluralistickému zaměření na diferenci zdůrazňuje tedy stejnost/rovnost přístupu ke zdrojům. Poselstvím tohoto směru je respekt k lidské humanitě a kolektivním příslušnostem při prosazování liberálních ideálů, které slibují rovnost a otevřené možnosti pro všechny, kteří mají zájem začlenit se a uplatnit se ve společnosti. Tento směr se současně snaží jednoznačně vymezit vůči nacionalistickým snahám, které znevýhodňují členy „minorit“ na základě

jejich příslušnosti k jiným kulturním či společenským strukturám bez ohledu na jejich občanství. Tento směr připouští i možnost a určitý přínos pozitivní diskriminace (prostřednictvím přidělení specifických úprav kulturním skupinám), pouze však v podobě přechodného stavu, který má vyrovnat překážky, jež jinak znemožňují plné uplatnění ideálů rovnosti. Hlavními představiteli liberálního multikulturalismu jsou kanadský politický filozof Will Kymlicka či Angličan John Rex. V praxi je tento proud prosazován především ve Francii a směřuje k vytváření etnicky a kulturně neutrálního veřejného prostoru, přičemž kulturní specifická každého ponechává ve sféře osobního (soukromého) života.

Kriticky multikulturalismus

Kriticky multikulturalismus začal vznikat až v polovině 90. let 20. století a je tak jedním z nejmladších proudů multikulturalismu. Tento směr reaguje na kritiky multikulturalismu a vymezuje se vůči některým praktikám, které prosazují pluralisticky a liberální proud. Stejně jako ostatní proudy multikulturalismu vyzdvihuje význam přítomnosti rozdílnosti ve společnosti, vnímá ji však více jako způsob, který člověka učí uvědomovat si jinakost perspektiv a chápat, jakým způsobem jsou utvářeny naše hodnoty, identita a pohled na svět. Oproti pluralistickému přístupu neakcentuje kriticky multikulturalismus tolik oslavu kultur a jejich rozmanitosti, ale poukazuje na nerovnosti v přístupu, které mají různé skupiny k distribuci zdrojů i ke vzdělání. Upozorňuje také na vliv mocenských mechanismů na vytváření socio-ekonomické rozvrstvenosti, na její udržování dominantními kulturami a předurčenost reality každodenního života určitých vyloučených skupin. Kriticky multikulturalismus usiluje o nápravu této nerovnosti zdůrazněním konceptu solidarity, která umožňuje zachování rozdílnosti a zároveň nabízí společný cíl pro každého člena společnosti.

V praktické rovině kriticky multikulturalismus studuje, jakými způsoby (ekonomicky, politicky, výchovně i institucionálně) vzniká například rasismus, sexismus či třídní nerovnost.¹

¹ GUTMANOVÁ, A. (ed) *Multikulturalismus, zkoumání politiky uznání*. Praha: AVČR, 2001.

Multikulturalismus můžeme rozlišit do verzí podle odpovědi na multikulturní situaci.

Multikulturalismus je důsledek integračního selhání kultury Západu. Tato verze uznává multikulturalitu jako faktický stav, nicméně tento stav považuje za nežádoucí či přímo sociálně patologický. Západ by si měl udržovat svou tradici a kulturní identitu, měl by se všemi prostředky snažit zakročit proti těm, kteří tuto identitu ohrožují. Imigranti, kteří se z různých důvodů rozhodli žít v západních státech a přinášejí si své odlišné tradice, zvyky a víry, by se jich měli vzdát a plně přijmout „naše“, tedy západní hodnoty. Pokud se tak neděje, je to výsledek špatné (možno dodat i příliš tolerantní) integrační politiky Západu a je třeba tento stav prostřednictvím vzdělávání, policejního dohledu nebo i politického násilí změnit.

Multikulturalismus je protiindividualisticky založená ideologie osvobození a kolektivní autenticity. Tento typ odpovědi je produkován především v prostředí západní akademické levice, nicméně je poměrně úspěšně šířen mezi levicově smýšlející veřejností. Multikulturalismus se v jejich rukou stává ideologickou zbraní, namířenou proti západní kultuře a její mocenské dominanci. Řešení existujících nerovností má být hledáno v emancipaci dosud utlačovaných kultur a v posilování jejich kolektivních identit, které jediné jsou zárukou jejich autentického rozvoje. Tento směr se hlásí k relativismu, současně však požaduje univerzální emancipaci všech kultur a společné soužití kolektivů v rámci multikulturní společnosti. Navíc protizápadní kritické zaměření a zároveň romantické zdůrazňování autenticity menšinových kultur vede k obtížně řešitelným paradoxům: měli bychom například důrazně potírat nerovnost mužů a žen, ale zároveň tolerovat mrzačící ženskou obřizku jako autentický projev odlišné kultury?

Multikulturalismus je praxe v mezích zákona univerzálně humanistické morálky. Tato verze multikulturalismu uznává kulturní pluralitu jako sociální fakt, ale odmítá ji redukovat na vztahy útlaku a osvobození. Předpokládá, že pluralitu lze převést na společného jmenovatele obecně platné morálky, důstojnosti a svobody, která je údajně všem kulturám společná a která se má stát základem multikulturního soužití. Tato upřímně míněná snaha má však také vážné nedostatky: pokud by jednoznačná univerzální morálka skutečně existovala, těžko by nastávaly multikulturní rozpory a vlastně bychom nemohli multikulturalitu zakoušet. Důsledný univerzalizmus

tak zpochybňuje samotnou povahu multikulturní situace. Navíc je víceméně nemožné řešit například rituální (kulturně specifické, autentické) vraždy nebo fundamentalistické násilí apelem na univerzální lidskost.

Multikulturalismus je sociální fakt vytvářející kulturní asymetrie, který nenabízí vlastní morální verzi současného světa. Čtvrtá odpověď představuje autorovu - víceméně úspěšnou a přesvědčivě argumentovanou - formulaci multikulturní strategie, která se vyhýbá rozporům předchozích verzí. Tvrdí, že je třeba rezignovat na hledání univerzálně platné morálky procházející napříč všemi kulturami. Extrémní projevy určitých kulturních kontextů (například rituální vraždy, daly by se uvést také krevní msty, některé „tradiční“ povinnosti žen) jsou prostě neslučitelné s kontextem liberálních demokratických společností. V takových případech musí nastoupit politická autorita, která neusiluje o univerzální morální zakotvení, ale nabízí mocenské řešení. Vražda bude potrestána, přestože by v původním kulturním kontextu nebyla prohřeškem. Připusťme, říká Příbáňova realistická verze, že při stýkání a potýkání různých kultur vznikají asymetrie, přičemž tu liberální demokratickou jednoduše považujeme za „lepší“. Na takové kultuře je nutné trvat, hájit politickými i filosofickými argumenty, v krajním případě i politickým násilím. Jakmile však připustíme nerovnost kultur, hrozí nebezpečí násilí, kulturního boje ve jménu „nadřazené“ kultury. Proto musí být pragmatická víra v „nadřazenost“ provázena hlubokou kulturní sebereflexí, jejímž cílem bude zabránit zneužití oné „nadřazenosti“ k legitimizaci geopolitických výbojů nebo diskriminace. Realistický multikulturalismus má vycházet z jedné konkrétní politické kultury (liberální demokracie), ale zároveň také usilovat o faktickou otevřenost a rezignovat na produkci normativní, definitivní morálky. Má být soustavou procedur, která v nikdy nekončícím procesu upravuje vztahy jednotlivých kultur. Kromě těchto liberálních demokratických procedur nemá nabízet ani vnucovat žádné specifické kulturní obsahy. Příbáň v této souvislosti hovoří o „slabé“ nebo „rozředěné“ kultuře principiálně otevřené společnosti, v níž bude možné praktikovat černou magii nebo náboženský fundamentalismus, ale vraždy se v ní budou trestat bez ohledu na specifický kulturní kontext.¹

¹ PRIBÁŇ, Jiří. *Jací můžeme být?*, Slon, Praha 2004, 114 s.

2 MIGRACE

2.1 POJMY SOUVISEJÍCÍ S MIGRACÍ

Cizinec = cizí státní příslušník

Podle zákona č. 326/99 Sb., o pobytu cizinců na území ČR, ve znění pozdějších předpisů se cizincem rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, včetně občana Evropské unie.

Uprchlík

Je cizinec, který požádal nebo mu byl přiznán statut uprchlíka na území České republiky.¹

Etnikum

Skupina lidí, kterou spojuje společný historický původ, zvláštní kulturní znaky (např. jazyk), mentalita a tradice.

Migrace

Premisťování či přesídlování obyvatelstva z různých důvodů.

VNĚJŠÍ MIGRACE: směřuje přes hranice států – imigrace (přistěhovalectví), emigrace (vystěhovalectví).

VNITŘNÍ MIGRACE: vnitrostátní pohyb obyvatelstva, zejména z venkova do měst.

Migrant

Mezinárodní migranti jsou lidé, kteří žijí mimo stát původu déle než jeden rok. Do této široké definice se vejde asi 150 milionů lidí na celém světě, tedy necelá tři procenta populace planety. Počet migrantů se od roku 1975 zdvojnásobil.

Národnostní menšina

Dle zák. č. 273/2001 Sb., se mezi občany národnostní menšiny řadí občané České republiky, kteří se hlásí k jiné než české národnosti a projevují přání být

¹ Zákon č. 278/2009 Sb., kterým se mění z.č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů a ve znění pozdějších předpisů

považováni za příslušníky národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.

Xenofobie

Strach z toho, kdo přichází z cizího prostředí, mimo vlastní sociální útvar. Je základem různých nenávistných ideologií, jako je rasismus, šovinismus, nacionalismus, fašismus apod.

Imigrace

Přistěhovalectví, přistěhování. Změna místa pobytu směrem do regionu.

Imigrant

Osoba, přicházející do země za účelem pobytu dlouhodobějšího charakteru

Integrace

Začlenění, včlenění. Navazování kontaktů minority s majoritou. Je to komplexní proces, který se projevuje v různých oblastech, zejména v oblasti integrace sídelní, politické, právní, společenské a kulturní. Cílem integrace je začlenění jedince do společnosti se zachováním vnitřní identity.

Integrace cizinců

Souslovím integrace cizinců rozumíme jejich včleňování do existujícího společenského celku, který má již vytvořenou určitou strukturu, hodnoty a normy.

Schengenský prostor /zkr. Schengen/

Tzv. Schengenský prostor je území bez vnitřních hranic, o to více střežené jsou však hranice vnější. Jednotná vízová a azylová politika pomáhá řešit situaci žadatelů o azyl, zatímco společný informační systém a policejní spolupráce napomáhají účinné spolupráci v boji proti organizovanému zločinu, pašování, terorismu apod.¹

¹ Schengenská příručka

Vnitřní hranice

Společné pozemní hranice členských států, včetně říčních a jezerních hranic; letiště členských států pro vnitřní lety; námořní, říční a jezerní přístavy členských států pro pravidelná trajektová spojení. Lze je překračovat na jakémkoli místě a neprovádí se na nich žádné kontroly.

Vnější hranice

Hranice mezi členskými státy a těmi, kteří se na schengenské spolupráci nepodílí (tzv. třetí státy), stejně tak jako jejich letiště a námořní přístavy. Lze je překračovat pouze na hraničních přechodech a všichni občané třetích států procházejí důkladnou kontrolou.

Evropské unie /EU/

Evropská unie (EU) je mezinárodní společenství, které od posledního rozšíření v roce 2007 tvoří 27 členských zemí s celkem 496 miliony obyvatel (přibližně 7,5 % světové populace). Z hlediska státního zřízení je Evropská unie konfederace (právním základem je mezinárodní smlouva, nepřímá závaznost směrnic), ale vykazuje i jednotlivé znaky federace (přímá závaznost nařízení, dvojí občanství).

Minimální kontrola

Kontrola osob překračujících vnější hranice EU/Schengenu, které požívají práva Společenství na volný pohyb. Její provádění je pravidlem a jejím účelem je ověřit totožnost a státní příslušnost těchto osob, tj. zda jsou občany EU/EHP (EU+Norsko, Island, Lichtenštejnsko)/Švýcarska, nebo totožnost rodinných příslušníků občana EU/EHP/Švýcarska, kteří sami nejsou občany EU/EHP/Švýcarska, a jejich rodinné vazby na tohoto občana EU/EHP/Švýcarska.

Minimální kontrola spočívá v rychlém a jednoduchém ověření cestovního dokladu s cílem zkontrolovat jeho platnost a odhalit výskyt známek pozměnění nebo padělání. Tato kontrola může zahrnovat vyhledání informací o odcizených, neoprávněně užívaných, ztracených nebo neplatných dokladech v příslušných databázích.¹

¹ Interní informace za rok 2009, Policie České republiky Ředitelství služby cizinecké policie

Občané třetích zemí a důkladná kontrola

Jsou to občané mimo EU a u těchto občanů se provádí důkladná kontrola, která je opakem minimální kontroly, která se provádí u osob požívajících práva Společenství na volný pohyb. Spočívá v tom, že příslušník pohraniční stráže (v případě ČR služby cizinecké a pohraniční policie) ověří, zda státní příslušník třetí země splňuje všechny podmínky vstupu (a opuštění) území státu Schengenu.¹

Migrace

Přemísťování, stěhování, přecházení, změna místa pobytu.

Vízum

Úřední povolení, které po dobu platnosti opravňuje cizince ke vstupu, pobytu na území a vycestování z tohoto území.²

Vyhoštění

Správní vyhoštění je ukončení pobytu cizince na území, které je spojeno se stanovením doby vycestování z území a doby, po kterou nelze umožnit cizinci vstup na území.³

Soudní vyhoštění se provádí na základě výkonu trestu vyhoštění, který ukládají soudy v trestním řízení.⁴

Bezpečná třetí země - podle zákona o azylu se bezpečnou třetí zemí rozumí stát jiný než stát, jehož je cizinec státním občanem, ve kterém cizinec pobýval před vstupem na území, a do kterého se může tento cizinec vrátit a požádat o udělení postavení uprchlíka podle mezinárodní smlouvy, aniž by byl vystaven pronásledování, mučení, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.⁵

¹ *Interní informace za rok 2009*, Policie České republiky Ředitelství služby cizinecké policie, Oddělení analýzy rizik – Skupina analytiky

² Zákon č. 278/2009 Sb., kterým se mění z.č. 326/1999 Sb., *o pobytu cizinců na území České republiky* a o změně některých zákonů a ve znění pozdějších předpisů

³ Zákon č. 278/2009 Sb., kterým se mění z.č. 326/1999 Sb., *o pobytu cizinců na území České republiky* a o změně některých zákonů a ve znění pozdějších předpisů

⁴ /Zákon č. 140/1961 Sb. *Trestní zákon* ve znění z. č. 1306/2009 Sb. Trestní zákon

⁵ Zákon č. 325/1999 Sb. *o azylu* ve znění z.č. 9/2010 Sb. a o změně některých zákonů a ve znění pozdějších předpisů

Emigrace - změna místa pobytu směrem z regionu

Emigrant - osoba, opouštějící zemi za účelem vystěhování do ciziny

2.2 HISTORIE A SOUČASNOST ČESKÉ MIGRACE

Od poloviny 19. Století až po 90. léta 20. století se řadilo území dnešní České republiky k vystěhovalecké oblasti. Výjimku tvořily pouze dvě návratové vlny po ukončení obou světových válek (1918 – 1920, 1945 – 1949), do roku 1989 nebylo zaznamenáno žádné výrazné přistěhovalectví ze zahraničí. Spíše než imigrace byla v některých historických obdobích problémem hospodářská emigrace. Politická opatření se zaměřovala hlavně na její regulaci. Emigrace se mění až v posledních dvou třetinách 20. století. Mnichov v září 1938, nacistická okupace v březnu 1939, komunistický převrat v únoru 1948 a sovětská okupace v srpnu 1968 změnily specifický typ emigrace v politický exil. V době vládnoucího socialismu v období let 1948 – 1989 se s imigrací v České republice prakticky nesetkáváme. Od roku 1989 se začíná vyskytovat imigrace v Česku jako téměř neznámý fenomén. Problematika přistěhovalectví se stává aktuálnější se začleněním České republiky do Evropské unie, Schengenského prostoru, čímž zvyšuje její přitažlivost jakožto cílové imigrační země.

Česká emigrace do roku 1989

Na počátku 20. století byl zaznamenán masový rozsah vystěhovalectví z českých zemí. Do první světové války se vystěhovalo z českých zemí asi 1,2 milionu osob, z toho byl milion Čechů. Asi 400 tisíc osob odešlo do Dolních Rakous, téměř stejný počet do USA, asi 200 tisíc do Německa, menší počty do Uher, Ruska a na Balkán. Podstatný nárůst zámořské migrace nastal v letech 1900 – 1910, kdy se habsburská monarchie stala vystěhovaleckou zemí první kategorie. Po vystěhovalectví ovšem následovala i vlna zpětné migrace, ta představovala až 30% (až 460 tisíc navrátilců). První světová válka (1914 – 1918) a vznik Československa (28. 10. 1918) vedly k dočasnému utlumení emigrace. V důsledku poválečné hospodářské situace začala opět křivka vystěhovalectví od 20. let opět stoupat. Významnými cíly české emigrace byly USA, Kanada, Argentina, Velká Británie a Francie. Roku 1922 byl přijat nový

vystěhovalecký zákon, který si kladl za cíl důsledněji chránit vystěhovalce před jejich vykořisťováním a zneužíváním těmi, kdo by mohli z vystěhovalectví profitovat. Nad rámec vlastního vystěhování reguloval zákon také najímání dělníků mimoevropskými i evropskými zeměmi, tedy dočasnou migraci.¹

Po září 1948 je hospodářská migrace z českých zemí nahrazena politickým exilem. První větší vlnu zapříčinil Mnichov a nacistická okupace v březnu 1939.

Druhá vlna a třetí vlna emigrace následuje po únorovém puči v roce 1948, a srpnu 1968 (obsazení českých zemí vojsky Varšavské smlouvy). Útěky do emigrace se staly jednou z forem reakce na nastolení nedemokratických režimů. Podle odhadů uprchlo z Československa jen do konce roku 1953 44 tisíc osob a po srpnu 1968) do roku 1972) 127 tisíc osob.²

Imigrace do českých zemí do roku 1989

Bezprostředně po 28. 10. 1918 byla Československá republika neobyčejně přitažlivá pro Čechy žijící v sousedních zemích, především Rakousku a Německu. V letech 1918 – 1921 reemigrovalo do Československa také více než 10 tisíc Čechů a Slováků z Ruska. V roce 1935 byl schválen zákon, který zavedl povinnost žádat o povolení k pobytu u všech cizinců, což znamenalo, že do té doby relativně vstřícná imigrační politika se zpřísnila. Podobně jako rok 1918 také rok 1945 uvolnil vlnu návratové migrace.

Poválečná imigrace Čechů a Slováků probíhala ve dvou vlnách. První vlna v letech 1945 – 1946 představovala imigraci samovolnou nebo v souvislosti s repatriací osob přesídlených v důsledku nucených prací. Celkový počet navrátilců z Rakouska, Polska, Jugoslávie, Francie, Německa a dalších zemí přesahoval 64 tisíc osob. Jiný charakter měla druhá vlna v letech 1947 – 1950. Tato vlna- především z Volyně, Rumunska a Bulharska, ale i z jiných zemí jako USA, Kanady, Argentiny, Brazílie, Indie, Číny a Palestiny byla organizována státem. Různé zdroje uvádějí, že přišlo až 220 tisíc osob. K poválečné migrační vlně je možné přiřadit také příchod asi 13 tisíc Řeků v letech 1948 – 1950, kteří odcházeli ze své vlasti v důsledku občanské války)

¹ BARŠOVÁ A., BARŠA P. : Přistěhovalectví a liberální stat,

² BARŠOVÁ A., BARŠA P. : Přistěhovalectví a liberální stat

1946 – 1949), aby našli v Československu politický azyl. Dalším z velkých poválečných migračních pohybů byl příchod slovenských Romů do českých zemí (k srpnu 1947 to bylo 16752 osob).

V 80. letech žilo v tehdejší Československé socialistické republice celkem 28 000 cizinců s povoleným trvalým pobytem a 9 000 cizinců s dlouhodobým pobytem. Významnější roli hrála dočasná pracovní migrace v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci. Tato migrace byla založena na tehdejším systému plánovaného hospodářství a na socialistické „internacionální pomoci“. Regulována byla cestou mezinárodních dohod a rozvíjela se především v 70. a 80. letech 20. století. Nejdélejší tradici mělo zaměstnávání Poláků, které probíhalo již od 60. let (nejvyšší počet v roce 1974 – 28 825). Významnou dlouhodobou spoluprací navázalo Československo s Vietnamskou socialistickou republikou. V roce 1983 dosáhl počet vietnamských občanů na území Československa svého maxima – 27 100 osob. Mezinárodní dohody uzavřené v rámci socialistické pomoci byly po roce 1989 rychle ukončeny a většina pracovníků se vrátila do zemí původu.¹

Migrace v českých zemích po roce 1989

V letech 1989 – 1990 měly zásadní politické změny dopad na zahraniční migraci. České země, a především Praha se stávají v 90. letech cílem nejen dočasné pracovní migrace, ale i trvalého přistěhovalectví. Jak uvádí oficiální evidence v letech 1990 – 2000 se trvale přistěhovalo do České republiky 131 400 osob a vystěhovalo se 43 700 osob. Období let 1989 – 1999 můžeme dle demografů rozlišit 3 migrační etapy. První etapa znamenala především návratovou migraci a skončila v roce 1992 zvýšenou česko-slovenskou migrací, spojenou s rozdělením Československa (1. 1. 1993). V druhé etapě (1993 – 1997) se snížila migrace mezi Slovenskem a posílily se migrační vazby na jiné země. Třetí etapa (1998 – 2000) je charakteristická snižováním intenzity zahraničního stěhování.²

¹ BARŠOVÁ A., BARŠA P. : Přistěhovalectví a liberální stat

² PAVLÍK, Zdeněk. *Populační vývoj České republiky 1990 – 2002*, Praha: DemoArt, 2002. ISBN 80-902686-8-4

2.3 LEGÁLNÍ MIGRACE A DRUHY POBYTŮ

Na území České republiky mohou cizinci vstupovat a pobývat na něm na základě uděleného víza, výjimku tvoří občané států, s nimiž je uzavřena dohoda o zrušení vízové povinnosti a občané Evropské unie a Schengenského prostoru. V rámci vízové povinnosti jsou vůči některým státům, jejichž občané zneužívali cest do ČR k nezákonným aktivitám, zákonem stanoveny zpřísnující podmínky pro získání víz. Státy, vůči kterým jsou tyto vízové režimy uplatňovány, je průběžně přehodnocován a aktualizován.

Na základě dohod o zrušení vízové povinnosti mohou občané smluvních stran do ČR bez víz a zároveň jsou povinni na požádání při vstupu na území České republiky prokázat finanční prostředky potřebné pro pobyt a vycestování a zdravotní pojištění.

Přechodný pobyt

Cizinec je oprávněn pobývat krátkodobě na území České republiky bez víza, na základě uděleného víza, na základě povolení k přechodnému pobytu, na základě výjezdního příkazu nebo po dobu stanovenou vízem (nejdéle 90 dnů), nemusí-li být cestovní doklad opatřen vízem, po dobu stanovenou vládou České republiky nebo mezinárodní smlouvou (bezvízovou dohodou), jíž je ČR vázána (nejdéle 180 dnů). Tento druh pobytu slouží zejména k turistice, návštěvě apod.

Přechodný pobyt na území na dlouhodobá víza nebo na povolení k dlouhodobému pobytu

Cizinec je oprávněn pobývat dlouhodobě na území ČR za účelem převzetí povolení k trvalému pobytu, povolení k dlouhodobému pobytu za účelem společného soužití rodiny, studia nebo vědeckého výzkumu. Pobyt se povoluje na dobu dosažení účelu, nejdéle však na 365 dnů.

Trvalý pobyt

Trvale pobývat na území České republiky je oprávněn cizinec na základě povolení k trvalému pobytu, které je možné udělit zejména za účelem sloučení rodiny, pokud manžel, příbuzný v pokolení přímém nebo sourozenec cizince má trvalý pobyt na území České republiky, byl-li v minulosti státním občanem ČR, je-li to v zájmu ČR,

cizinec zažádá o povolení z jiných důvodů hodných zvláštního zřetele nebo po 5 letech nepřetržitého pobytu na území ČR.¹

Žadatel o udělení azylu a pronásledování

Žadatelem o udělení azylu se podle zákona rozumí cizinec, který požádal Českou republiku o ochranu formou azylu, nebo cizinec, který podal žádost o udělení azylu v jiném členském státě Evropské unie, je-li Česká republika příslušná k jejímu posuzování. Za pronásledování se podle tohoto zákona považuje ohrožení života nebo svobody, jakož i opatření působící psychický nátlak nebo jiná obdobná jednání, pokud jsou prováděna, podporována či trpěna úřady ve státě, jehož je cizinec státním občanem, nebo státu posledního trvalého bydliště v případě osoby bez státního občanství nebo pokud tento stát není schopen odpovídajícím způsobem zajistit ochranu před takovým jednáním. Ve věci udělení azylu je postup státních orgánů ovlivňován vnitropolitickými i mezinárodně politickými vlivy.²

České republice je přisuzován statut bezpečné země jakožto i jiným státům ve střední Evropě, které zadržují příliv cizích státních příslušníků do dalších států EU, čímž úměrně narůstá nátlak na domácí politiku a působí na veřejné mínění občanů obávajících se migrace.

2.4 NELEGÁLNÍ MIGRACE

Nelegální migrace je významným společenským problémem, který ukazuje zejména na konflikt lidí, kteří se snaží řešit svou obtížnou životní situaci se zákonnými hranicemi, kterými současné evropské státy chrání svá území. Nejčastěji se setkáváme s nelegálním přechodem hranic a s tendencí setrvávat na území i přes vypršení délky povolení k pobytu.

Pojmem nelegální migrace se rozumí situace, kdy cizinec porušuje pobytový režim na území České republiky (tedy pobývá na území nelegálně) nebo kdy osoba nedovoleným způsobem překročí státní hranici České republiky (ať z republiky nebo

¹ Zákon č. 278/2009 Sb., kterým se mění z.č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů a ve znění pozdějších předpisů

² Zákon č. 325/1999 Sb. o azylu ve znění z.č. 9/2010 Sb. a o změně některých zákonů a ve znění pozdějších předpisů

do ČR) nebo se o to prokazatelně pokusí. Nedovolené překračování státní hranice se týká jak cizinců tak občanů ČR.

Nedovoleným způsobem překračuje člověk hranice, pokud překračuje hranice v úkrytu dopravního prostředku, nemá při vstupu na území potřebné doklady, předloží neregulární cestovní doklad, pokouší se vstoupit na území, i když trvá trest vyhoštění nebo je pravomocné rozhodnutí o správním vyhoštění.¹

Počet osob, u kterých bylo zjištěno nedovolené překročení hranic, se od počátku 90. let zvyšoval až do roku 1998. Od té doby dochází k postupnému snižování počtu těchto osob. (Např. v roce 1998 zjistila cizinecká policie 44 672 případů, v roce 2004 pak 10 695 případů nelegálního překročení hranic, což je pokles přibližně o 75% a v roce 2009 činil počet těchto případů 4457) Na konci 90. let byly nejčastěji identifikovanými osobami občané Jugoslávie – Kosova, a to především v důsledku tzv. kosovské krize.

Za rok 2009 Služba cizinecké policie zajistila celkem 4.457 osob, z toho 4.267 osob při nedovoleném překročení státních hranic a 190 osob při porušování pobytového režimu. Mezi osobami ilegálně překračujícími státní hranice České republiky byli nejčastěji občané Ukrajiny (1.522 osob, 36 %), Vietnamu (402 osob, 9 %). Dále občané Ruska (377 osob, 8 %), Mongolska (256 osob, 6 %).

Počet osob s nelegálním pobytem již pravidelně (od roku 2002) převyšuje počet osob nelegálně přecházejících hranici, tzn., že cizinci se na našem území snaží ve většině případů především zůstat, ale stále je Česká republika využívána jako tranzitní prostor pro nelegální migraci do dalších evropských zemí.

Od roku 2000 se začaly sledovat kromě počtů nelegálních migrací přes státní hranice ČR, také počty osob, které porušily pobytový režim. V roce 2000 nelegální migrace činí 55 075 osob, od roku 2001 se nelegální migrace na našem území snižuje. Rok 2009 při porovnání s rokem 2008 je zřetelný svým zvýšením počtu osob zjištěných při nelegální migraci /+ 16,4 % tzn. + 628 osob /.²

¹ Zákon č. 278/2009 Sb., kterým se mění z.č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů a ve znění pozdějších předpisů

² Interní informace za rok 2009, Policie České republiky Ředitelství služby cizinecké policie, Oddělení analýzy rizik – Skupina analytiky

Vstupem ČR do schengenského prostoru /27.12.2007/ se výrazně změnilly podmínky pro vstup cizinců do ČR vzhledem k situaci, kdy ČR nemá žádnou pozemní vnější schengenskou hranici. Došlo k odstranění nepřetržitých kontrol cizinců vstupujících do ČR z území sousedních států, a tím k podstatnému snížení kontrol cizinců. Těžiště kontrol bylo položeno na mezinárodní letiště, která se stala jediným místem s vnější schengenskou hranicí, kde je prováděna pohraniční kontrola.¹

Při členění cizinců dle cizineckého práva tvořili nelegální migranty z 93 % osoby ze třetích států tj. ze států mimo Evropskou unii (3956 osob) a 7 % připadalo na osoby ze zemí Evropské unie (311 osob).

Každá státní příslušnost je z pohledu nelegální migrace určitým způsobem charakteristická a odlišná od ostatních. Složení nelegálních migrantů podle státních příslušností se během jednotlivých let mění zejména v návaznosti na aktuální situaci v zemích původu, na změny legislativních podmínek v tranzitních i cílových zemích, odráží také opatření přijímaná jednotlivými státy při ochraně svých hranic. Jelikož vnější schengenskou hranici tvoří pouze vzdušná hranice, jsou osoby při nelegální migraci zjištěny pouze zde.

Nejpočetnějšími skupinami cizinců z hlediska státní příslušnosti byli v roce 2009 občané Ukrajiny 1522 osob tj. 34,1 %, Vietnamu 402 osob, tj. 9 %, Ruska 377 osob tj. 8,5 %, Mongolska 256 osob tj. 5,7 % a Slovenska 224 osob, tj. 5 %. Ve srovnání s rokem 2008 byl největší nárůst zaznamenán u občanů Ruska + 184 osob tj. + 84,3 % a největší pokles u občanů Ukrajiny – 35 osob tj. – 2,2 %.²

Pokud hovoříme o organizované formě nelegální migrace ve světě pachatelé používají následující postup:

1. Naverbování lidí pomocí falešných příslibů převaděčů o zemi s vysokou životní úrovní, jedná se o osoby, které chtějí opustit svou domovskou zemi z hospodářských důvodů
2. K nelegálnímu převodu lidí do státu určení dochází různým způsobem.

¹ Interní informace RSCPP – Schengenská příručka

² *Interní informace za rok 2009*, Policie České republiky Ředitelství služby cizinecké policie, Oddělení analýzy rizik – Skupina analytiky

3. Zneužití poddanské závislosti převedených osob v zemi určení buď v důsledku nemožnosti zaplatit požadovanou sumu za převod, nebo formou vydírání vzhledem k nelegálnosti pobytu v zemi.¹

Běženci se stávají lidským zbožím tzv. bílým masem. Jsou obětí mezinárodně působících převaděčských zločineckých organizací, které je nejen vykořisťují, ale i kriminalizují, např. nutí ženy a dívky k prostituci, muže k drogovému dealerství, krádežím aut a dalšímu podílení se na páchaní trestné činnosti.²

2.5 PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY MIGRACE

Faktory ovlivňující psychické zdraví imigrantů můžeme rozdělit na remigrační (např. věk), migrační a postmigrační (např. neznalost jazyka).

Jednou z nejdůležitějších skutečností je, že jestliže osoba jednou migruje, je touto migrací ovlivněna natolik, že není možné tuto osobu posuzovat stejně jako před migrací. Je ovlivněna jak negativními tak i pozitivními zkušenostmi, které jsou nevratného charakteru a podílejí se na motivacích osoby a v jejích osobních přístupech. Pokud dojde k uspokojení potřeb, jejichž absence vedla osobu k migraci, vznikají další potřeby – vyšší /nejčastěji materiálního charakteru, kdy náročnost osoby má neustále stoupající tendenci. U tohoto typu migrantů dochází sice ke změnám hodnot, ale tato skutečnost má i své kladné stránky, kterými jsou vyšší produktivita a flexibilita, i když i tyto skutečnosti jsou někdy v rozporu ve vztahu k jedinci.

Migraci nelze upřít klady v oblasti poznávacích procesů, kdy jedinec poznává jiné národnosti, učí se rozumět jejich jazyku, snaží se porozumět jejich specifikům a kultuře. Tyto osoby jsou samostatnější a jejich tvůrčí potenciál v zahraničí rozhodně nestagnuje. Migranti se neustále učí zvládat stres v cizím prostředí, kde často dochází ke kulturnímu šoku, který „patří mezi přirozené reakce. Objevuje se u lidí pobývajících delší dobu v cizím prostředí. Migranti bývají v cizím prostředí nejistí a dochází u nich

¹ NĚMEC, Miroslav. *Organizovaný zločin*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1995. 290 s. ISBN 80-206-0472-3

² ČECH, Stanislav a ŘEZNIČEK, Matouš. *Zločin kolem nás*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1997. 344 s. ISBN 80-7023-253-6

k dezorientaci a anomii, což je často doprovázeno psychosomatickými potížemi, stavy podrážděnosti, zvýšené únavy a apatie“.¹

Lidé, kteří opouštějí své domovy, se obecně obávají dislokace a jejích následků. Tato ztráta domova u nich ohrožuje primární potřeby jako je potřeba fyzického bezpečí a útočiště, společenského statutu, osobní identity a ekonomické jistoty. Nejistá budoucnost a bezcílnost útěku bývá dalším zdrojem stresu.

2.6 ČINNOST STÁTNÍCH ORGÁNŮ

Vzhledem k tomu, že ČR je již třetím rokem zapojena do schengenského prostoru, nedochází často k přímému záchytu převáděných osob a jejich převaděčů, tak jako před rokem 2007. Nyní se oblast “převaděčství” spíše přesouvá k napomáhání k nelegálnímu pobytu na území ČR a to formou účelového sňatku, instituce souhlasného prohlášení rodičů / účelové otcovství/, obstarávání padělků různých potvrzení nutných k pobytu atd., nadále jsou zjišťovány i případy napomáhání k cestě migrantů do západoevropských zemí tzv. “umožnění překročení státní hranice”.

V boji proti nelegální migraci se daří spolupráce s ostatními složkami Policie ČR. Realizují se společné akce na případech nelegální migrace, obchodu s lidmi a zločinného spolčení s Útvarem pro odhalování organizovaného zločinu Služby kriminální policie a vyšetřování, Skupiny kriminální policie a vyšetřování, Bezpečnostní a informační služby, celními úřady. Spolupráce taktéž probíhá se zainteresovanými orgány sousedních států. V rámci této spolupráce se obě strany informují o obsahu výpovědí zadržených ilegálů s cílem získat ucelený přehled o strukturách jednotlivých převaděčských organizací, jejich fungování atd.²

Represivní opatření České republiky vůči cizincům

Jedním z represivních opatření vydaných orgány cizinecké policie je rozhodnutí o správním vyhoštění cizince z území České republiky podle ustanovení § 118 zákona

¹ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k tolerance a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998, 203 s. ISBN 80-7178-285-8

² *Interní informace za rok 2009*, Policie České republiky Ředitelství služby cizinecké policie, Oddělení analýzy rizik – Skupina analytiky

o pobytu cizinců. Nejdříve byla tato represe vydáním rozhodnutí o správním vyhoštění cizince využívána především za nelegální přechod státní hranice¹

Vývoj situace v oblasti nelegální migrace je provázán s vývojem počtu cizinců, kterým bylo vydáno rozhodnutí o správním vyhoštění. Pokud byli cizinci zjištěni při nelegální migraci nebo při nelegální migraci-porušování pobytového režimu (pobývání cizinců v ČR bez platných cestovních dokladů, neoprávněné pobývání bez platného víza) byli zpravidla sankcionováni rozhodnutím o správním vyhoštění. Cizinci pobývající v České republice porušují i další právní normy jako jsou zákon o zaměstnanosti, přestupkový zákon, trestní zákon. Velký počet cizinců především z Ukrajiny a bývalých států SSSR v České republice pracuje v dělnických profesích bez pracovního povolení a povolení k pobytu, postrádají uzavřené zdravotní pojištění.²

Soudní vyhoštění je dalším z represivních opatření ukládaných soudy v trestním řízení na základě výkonu trestu vyhoštění za spáchání nějakého trestného činu, za který byl cizinec pravomocně odsouzen. Soud může uložit trest vyhoštění podle trestního zákona, č. 140/1961 Sb., jako trest samostatný nebo vedle jiného trestu. Soudy neukládají trest vyhoštění každému cizinci, který je odsouzen za spáchání trestného činu.³

Od roku 1918 do roku 1989 je pro Českou republiku charakteristický mírný nárůst migrace vlivem přistěhování ze slovenské části republiky. Politický stav v republice v letech 1948, 1968 byl příčinou k nárůstu emigrací do ČR. Jejich skutečný počet můžeme jen odhadovat, číselně není zachycen. Imigrace do roku 1989 kromě již zmíněných migračních vln byla řízena prostřednictvím mezistátních dohod. V rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci docházelo k pracovní migraci po roce 1989 ze zdrojových zemí a to především z Vietnamu, Polska a Bulharska.

V rozmezí roku 1990 – 1993 je zvýšený počet migrantů především mezi českým a slovenským územím státu. Rok 1992 je charakteristický velkým přílivem ekonomických migrantů.

¹ Zákon č. 140/1961 Sb. *Trestní zákon* ve znění z. č. 1306/2009 Sb. *Trestní zákon*

² *Interní informace za rok 2009*, Policie České republiky Ředitelství služby cizinecké policie

³ Zákon č. 140/1961 Sb. *Trestní zákon* ve znění z. č. 1306/2009 Sb. *Trestní zákon*

Vyvíjející se počet cizinců podle specifikace jejich pobytu od tohoto okamžiku napodobuje vývoj, kterým po 2. světové válce podstoupily státy západní a následně i jižní Evropy, jakožto cílových zemí pracovní migrace. Vrcholu 1. Vlny těchto migrant dosahuje rok 1996, Rovněž narůstá počet cizinců s dlouhodobým pobytem v České republice a to na 77 % /dle uvedených statistických údajů/. Od tohoto roku dochází i k nárůstu počtu cizinců s trvalým pobytem za účelem sloučení rodin.

Podstatný vliv na tento počet má zpomalující se ekonomický vývoj České republiky v roce 1996, který ovlivňuje stav nezaměstnanosti, jež se negativně odráží i na pobyt cizinců v ČR, početní nárůst se tak zpomaluje především v podobě trvale usídlených cizinců. I zde lze však vysledovat několik dalších činitelů, kteří mají vliv na tento vývoj. Dalším z činitelů ovlivňujících počet cizinců v ČR mají legislativní změny a jejich zpřísnění z hlediska snahy uspokojit nároky Evropské unie.

Dalším bodem zlomu bylo přijetí České republiky do Evropské unie v roce 2004, kdy se stává trvalý pobyt dostupnějším pro občany členských států Evropské unie. Na druhé straně se Česká republika stává svým začleněním do zemí EU lákavější pro cizince z třetích zemí, protože narůstá početní stav státních občanů zemí Ukrajiny, Vietnamu, Ruska, Moldávie, Bulharska.

Na konci roku 2006 zde trvale pobývalo 139 185 cizinců, což činilo již 43,3 %. Oproti roku 2005 činil absolutní nárůst tedy 28 587 osob, procento vzrostlo o 3,6 %. Pro srovnání, roku 2004 činil nárůst trvale pobývajících oproti předcházejícímu roku 18 623 osob (+5,5 %). Tato skutečnost předpokládá nárůst trvale usídlených cizinců a to z důvodů snadnějšího získání tohoto typu povolení k pobytu zejména pro státy východně od České republiky.

Z hlediska složení státní příslušnosti cizinců dochází ke změně, která se projevuje výrazně zvýšeným počtem cizinců s národností Ukrajiny / 6 x /, Slovenska / 3 x / a Vietnamu / 4 x /.

Zcela zásadními faktory pro rozhodnutí cizince si zvolit ČR je rostoucí ekonomika, relativní politická stabilita a bezpečnost, ale Česká republika je i zemí s relativně levnou a kvalifikovanou pracovní silou a rovněž možností výhodného investování pro zahraniční investory.

Rozhodujícím je stav ekonomiky a politická situace v domovských zemích migrantů a rovněž na dalších státech a jejich přijetí do EU a vývoji celosvětové hospodářské krize. To ovlivní i počet cizinců v ČR, kteří buď využijí možnosti práce v zemích EU, které jim nechají otevřené dveře na trh práce, nebo dojde k oživení jejich

ekonomiky přílivem investic z vyspělých zemí „Západu“, které budou chtít využít levné pracovní síly na území nově přijatých států / např. Rumunsko/.

Hodně bude záviset také na postojích samotné EU a vývoji evropské legislativy stran vstupu a pobytu cizinců na území členských zemí, jelikož jsou závazná i pro Českou republiku.

2.7 NEJČASTĚJŠÍ SKUPINY CIZINCŮ V ČR

V této části je popsán základní charakteristika nejčastějších skupin cizinců s ohledem na jejich státní příslušnost. Zachycen bude jejich početní vývoj na území ČR a jejich rozmístění. Nebude chybět ani popsání druhu pobytu a účelu, který je přiměl k vycestování z domovské země do ČR.

2.8 UKRAJINCI

Jednou z nejvíce zastoupených skupin cizinců v České republice jsou bezesporu státní občané Ukrajiny, která má své kořeny již v historii. Nejmarkantnější je tento počet od roku 2004. Na přelomu 19. a 20. století přicházeli jako pracovníci na Ostravsko a celá řada Ukrajinců zde i studovala. Další vlna těchto cizinců přišla do ČR po 1. Světové válce po porážce ukrajinského boje za samostatnost, ale jejich pobyt na území ČR negativně ovlivnila německá okupace a i vpád ruských vojsk. (Národnosti, s. 43, 44) V dnešní době je hlavní příčinou jejich migrace do ČR špatná ekonomická situace na Ukrajině. ČR jim poskytuje podmínky pro možnost výdělků k zabezpečení rodiny, která zůstala na Ukrajině nebo možnost zvýšení jejich postavení ve společnosti po návratu do domovské země. Nevídaný nárůst počtu Ukrajinců oproti jiným národnostem proběhl v letech 1994 až 1999 a to v navýšení z 14 230 na 65 883 osob. Úbytek byl zaznamenán až se změnou legislativy v roce 2000 (-7 881 osob oproti roku 1999). Další nárůst byl zaznamenán až v roce 2004, kdy se stav meziročně zvýšil 16 000 osob, koncem roku 2005 je počet Ukrajinců v České republice 87 789, do tohoto počtu ovšem nejsou zahrnuti Ukrajinci, kteří ve velkém podílu zde pobývají ilegálně. Ve stejném roce je evidováno jen 17,5 % občanů Ukrajiny pobývajících na území ČR roku 2005 s uděleným povolením k trvalému pobytu. V roce 2009 nejčastějším účelem pobytu Ukrajinců v ČR je zaměstnání, účast v právnické osobě – výkonný manažer a podnikání. Z celkového počtu statisticky zachycených Ukrajinců v České republice činí

podíl žen 42 %. Z trvale usídlených je to již 67% z toho vyplývá, že Ukrajinky uzavírají sňatky s českými muži, ale tuto skutečnost není možné statisticky doložit.

Věková struktura Ukrajinců, která je zachycena v grafu č. 1, odráží plně převládající účel jejich pobytu.

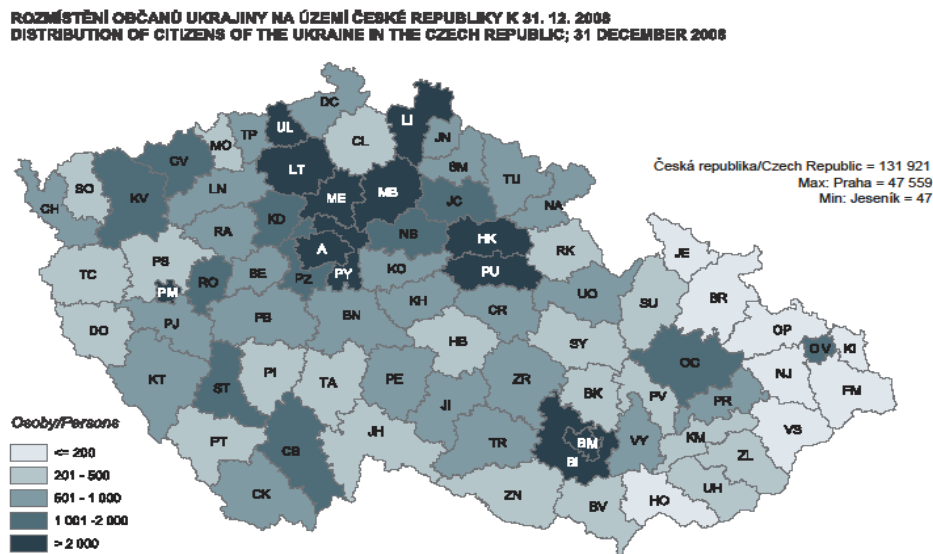
Graf č. 1

Materiály ŘSCPP, 2009

Nejvíce věkově zastoupenou skupinou je 25 až 34letých, kde se nachází 35 % statisticky zachycených Ukrajinců to poukazuje na to, že do ČR směřují ve valné většině otcové od rodin. Jestliže se blíže zaměříme na počet státních příslušníků Ukrajiny ve věkové hranici do 18 let je zřejmé, že se na našem území nepobývají ve větším počtu celé rodiny

Rozmístění Ukrajinců do okresů ČR zachycuje mapa č. 1

Kategorie v mapě	Interval počtu cizinců v okresu odpovídající dané kategorii	Počet okresů v tomto intervalu
Nízký	Méně než 200	8
podprůměrný	201-500	21
průměrný	601-1000	25
nadprůměrný	1001-2000	11
Vysoký	2001-30744	11

Zdroj: Materiály ŘSCPP 2009

Z mapy vyplývá, že podstatný podíl sledovaných občanů Ukrajiny se nachází v městských okresech.

Závěrem můžeme říci, že hlavní místa, kde jsou nejvíce zastoupení státní příslušníci Ukrajiny jsou především vnitrozemské městské okresy z 80 %. Jejich migrace je rovněž závislá na počtu pracovních míst a rozvoji stavebnictví v jednotlivých okresech. přičemž sledují počet pracovních míst a rozvoj stavebnictví v daném okresu (jeho vývoj však nejspíše leckdy sami ovlivňují svou přítomností). Z hlediska vývoje jejich počtu v jednotlivých okresech lze usuzovat, že v rámci jejich etnika funguje migrační síťování.

2.9 VIETNAMCI

Kulturní specifika:

Vietnamci v ČR pocházejí zejména z oblasti bývalého severního Vietnamu. Z téměř šedesáti etnik žijících na území dnešního Vietnamu odcházeli a odcházejí do ČR především Vietové /majoritní etnikum, tvořící téměř 84 % obyvatelstva/. Pokud jde o náboženské vyznání, většina Vietnamců se dnes hlásí k buddhismu, v zemi však žije i početná komunita římských katolíků, rozšířený je i taoismus, konfuciánství a různé animistické kulty. Řadu tradičních vietnamských norem ovlivnilo konfuciánství, které bylo zdrojem morálních a právních zásad, na nichž byla ve Vietnamu budována rodina. Významným rysem vietnamské kultury je kult předků. Domácí oltář, jehož prostřednictvím má rodina vykazovat úctu ke svým předkům, nechybí v téměř žádné vietnamské domácnosti ani po přesídlení do ČR. Takový oltář bývá zdobený vonnými tyčinkami, fotografiemi členů rodiny a předků.

Vietnamci mají obecně stálou potřebu společenského kontaktu, jsou zvyklí se často navštěvovat, přičemž se nepovažuje za nutné návštěvy předem ohlašovat. Rodina a děti mají ve vietnamské kultuře klíčové postavení, pevná rodinná pouta se udržují i mezi vzdálenějšími příbuznými. Příslušnost k rodu se odvozuje jak po otcově, tak po matčině rodové linii – každý Vietnamec se tak stává součástí dvou rodin. Sňatkem se potom člověk stává rovněž součástí dvou rodových linií svého manžela či manželky.¹

Další z nejpočetnějších skupin cizinců v České republice jsou státní občané Vietnamu. První Vietnamci se vyskytují v rámci navázání diplomatických vztahů s ČR a to od roku 1955. Od tohoto roku k nám směřují početnější skupiny z Vietnamu sužovaného válkou, jedná se především o děti a sirotky, jež měli v ČR získat vzdělání. Léta 60. a 70. Jsou ve znamení mezivládních dohod o přílivu několik tisíců občanů Vietnamu migrujících za účelem studia a odborné praxe v ČR. Např. Počet Vietnamců činil v roce 1981 cca 30 tisíc, z toho 2/3 v dělnických profesích, což znamená, že množství pracujících výrazně převýšilo počet studentů. V současné době je hlavním důvodem příchodu občanů Vietnamu zaměstnání a výdělek. Známé je ze stánkových prodejů, které se přesunuli již do kamenných obchodů.²

¹ www.epolis.cz publikace Policista v Multikulturní společnosti

² Kocourek, J.: *Vietnamci v České republice*. In: Šišková, T. (ed.): *Menšiny a migranti v České republice (My a oni v multikulturní společnosti 21. století)*. Portál, Praha 2001.

Počet Vietnamců v ČR každým rokem roste, poslední rok 2009 je ve znamení menšího nárůstu / + 768 osob/ oproti minulým rokům, kdy přírůstky činily cca 10 000 osob.

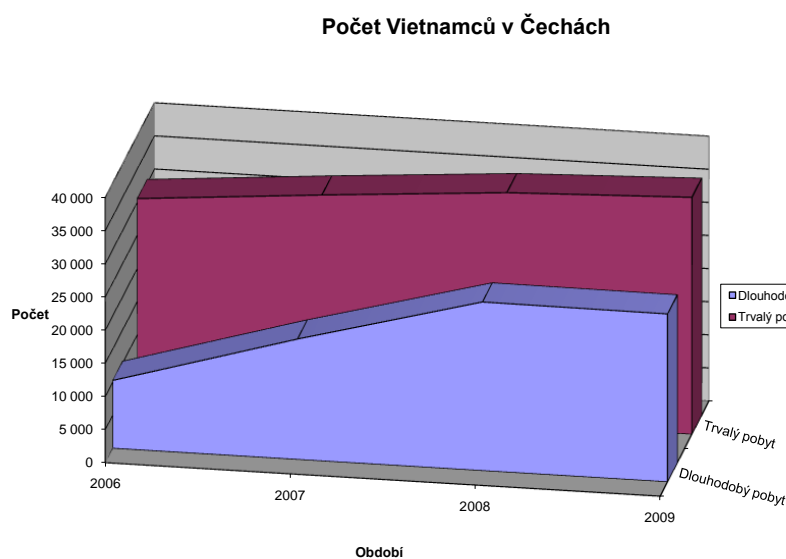
Počet Vietnamců v ČR								
	31. 12. 2006		31. 12. 2007		31. 12. 2008		31. 12. 2009	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Trvalý	30 538	74,89	32 766	64,30	34 795	57,74	35 779	58,53
Dlouhodobý	10 241	25,11	18 189	35,70	25 463	42,26	25 347	41,47
Celkem	40 779		50 955		60 258		61 126	

Zdroj: Materiály ŘSCPP Praha

Roku 2002 dosáhli toho, že téměř 50 % jejich pobytů v ČR je definován jako „trvalý“. Od roku 2002 se stále zvyšuje. Roku 2005 dosáhlo 63 %, pohledem do minulých let zjistíme, že počet Vietnamců rostl do roku 1996 v počtu dlouhodobých pobytů. V roce 1997 dochází k opačné situaci a navyšuje se počet trvale usídlených státních příslušníků Vietnamu. V rozmezí let 2000 až 2003 dochází ke snížení, které bylo zapříčiněno zřejmě přeměnou dlouhodobých pobytů v pobyty trvalé na základě práva k usídlení. Vysoký podíl trvalých pobytů souvisí i se značnou vzdáleností jejich domovské země a převážná část těchto usídlených Vietnamců zůstane v ČR natrvalo. Počet dlouhodobých typů pobytu má vzrůstající tendenci, což je zřejmé v porovnání roku 2006 kdy činil tento počet 25 % a roku 2009 již 41 %.¹

¹ informace za rok 2009, Policie České republiky Ředitelství služby cizinecké policie, Oddělení analýzy rizik – Skupina analytiky

Graf č. 2. Počet Vietnamců z hlediska typu pobytu v České republice 2006 2009

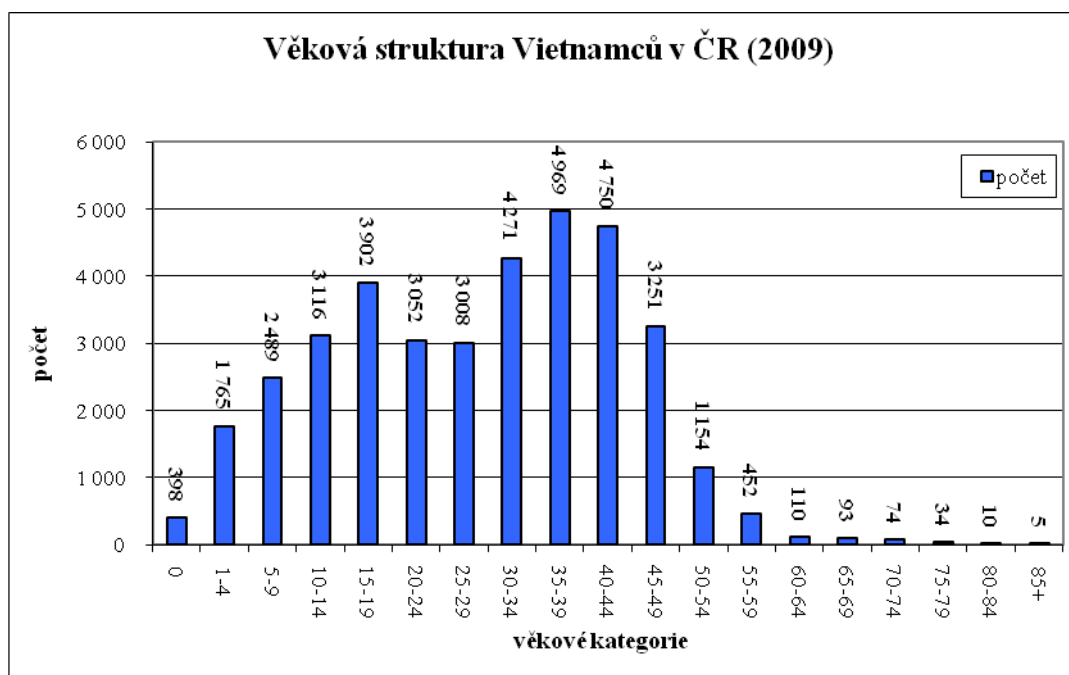
Zdroj: informace za rok 2009, Policie České republiky Ředitelství služby cizinecké policie, Oddělení analýzy rizik – Skupina analytiky

Tato skutečnost nasvědčuje, že ze 44 % Vietnamců pobývá na území České republiky z důvodů sloučení rodiny a z 23 % z důvodu podnikání.

Podíl žen v populaci Vietnamců v ČR je 43 %, z trvale pobývajících je to 45 %.

Věkové složení Vietnamců napovídá, že s ohledem na vzdálenost domovského státu se v ČR hodlají usídlit trvale.

Graf č. 3 Věková struktura Vietnamců v ČR v roce 2009

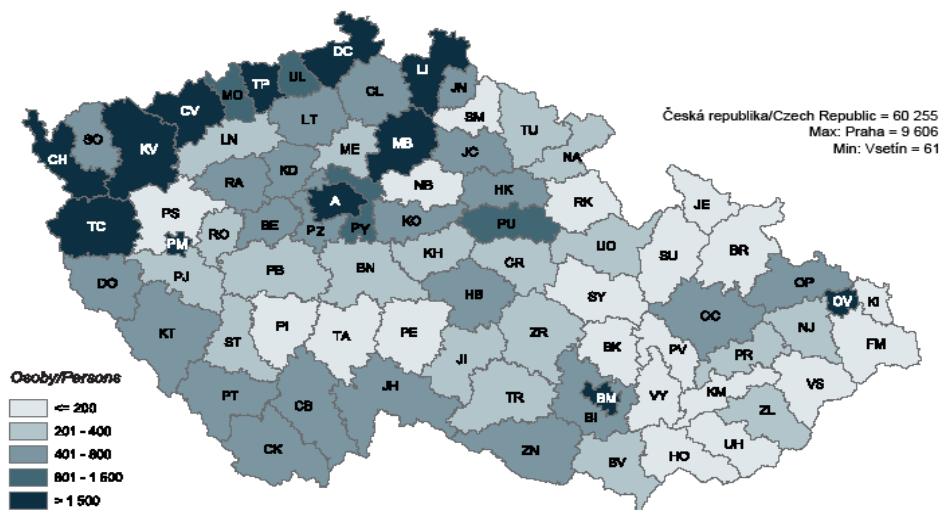

Zdroj: Interní informace ŘSCPP Praha, 2009

Pohledem na graf zjišťujeme, že převážnou část občanů Vietnamu v ČR tvoří děti do 14 let věku 21 %. Tzn., že nová generace Vietnamců se rodí již v České republice. Poměrně nízký podíl Vietnamců ve věkových kategoriích 20-29 let a nad 50 let může naznačovat, že se jedná o osoby, které zde pobývali na základě mezinárodních dohod před rokem 1989.

Rozmístění Vietnamců do okresu v České republice 2009 zachycuje mapa č. 2
Počet a rozmístění občanů Vietnamu v České republice

ROZMÍSTĚNÍ OBČANŮ VIETNAMU NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY K 31. 12. 2008
DISTRIBUTION OF CITIZENS OF VIET NAM IN THE CZECH REPUBLIC; 31 DECEMBER 2008

Kategorie v mapě	Interval počtu cizinců v okrese odpovídající dané kategorii	Počet okresů v tomto intervalu
nízký	Méně než 200	8
podprůměrný	201-400	21
průměrný	401-800	25
nadprůměrný	601-1500	11
vysoký	Více jak 1500	12

Zdroj: Materiály ŘSCPP Praha

Z mapy je zřejmé, že Vietnamci pobývají v rozdílných typech okresu než Ukrajinci.

Nejatraktivnější jsou pro Vietnamce pohraniční okresy, ve kterých se jich koncentruje přes 54 %. Drtivá většina z nich pak pobývá v pohraničí s Německem. To zcela odpovídá jejich typu výdělečné činnosti, kterou je prodej zboží převážně nelegálního původu na tržnicích. Podrobnějším zkoumáním mapy je možné zaznamenat nejvyšší počet Vietnamců v okresech, kde byl dříve hraniční přechod většího typu (Tachov, Cheb, Karlovy Vary, Chomutov, Teplice, Děčín) a na druhé straně zaznamenat, že tam, kde se hraniční přechod většího typu nenacházel není větší koncentrace Vietnamců (Sokolov, Most, Ústí nad Labem). Tyto okresy s větším pohybem cizinců ze sousedních států, velkým počtem domácích obyvatel a dobrou možností prodeje jejich zboží tvoří nejdůležitější centra pobytu státních příslušníků Vietnamu v České republice. Jejich rozmístění je dost ovlivněno jejich podnikatelskou činností.

Vietnamská populace se zásadně liší v tom, že její rozmístění nezávisí na volných pracovních místech v průmyslu, jelikož v tomto druhu zaměstnání nepracují.

2.10 RUSOVÉ

Kulturní specifika:

Kulturní normy a hodnoty Ukrajinců se zásadním způsobem neliší od hodnot a normě české společnosti. Obecné je mezi nimi vyšší míra religiosity a národní hrdosti. Převažujícím náboženstvím na Ukrajině je pravoslaví, v západních oblastech má silnou pozici řeckokatolická církev a na severozápadě také církev katolická. Ukrajinci v České republice chovají nedůvěru ke státním nestátním institucím, jedinou organizací, které důvěřují je právě řeckokatolická a pravoslavná církev. Tradiční patriarchální rodina na Ukrajině si dodnes zachovala řadu charakteristických rysů. Muž je považován za hlavu rodiny, v rodině má rozhodující slovo a jeho povinností je rodinu materiálně zabezpečit. Žena má na starosti každodenní chod domácnosti, často řídí finanční záležitosti, většinou je také zaměstnána. Starším členům rodiny je prokazována úcta, jejich děti mají povinnosti postarat se o ně ve stáří. Snaha zabezpečit rodinu je jedním z rozhodujících důvodů, proč řada ukrajinských mužů odjíždí pracovat do zahraničí.

Ukrajinská společnost je výrazně maskulinní – muži si zakládají na své důstojnosti a projevech úcty vůči své osobě / pro muže ů- hlavu rodiny – je například někdy obtížně přijatelné, že má jednat se ženou – úřednicí, která rozhoduje o jeho záležitostech /. Při setkání si muži podávají ruce, ženy může muž během pozdravu ignorovat, při formálnějších příležitostech – oslavy, návštěvy doma apod. je líbá na tvář. Totéž dělají i ženy mezi sebou navzájem.¹

Rusové jsou další nejpočetnější skupinou cizinců na území ČR. První větší skupiny Rusů k nám začaly přicházet již po roce 1918 po porážce tzv. bílých armád. Přicházely sem mj. společně s československými legiemi sibiřskou cestou.² Negativně se v pohledu na ně projevila okupace roku 1968. Dnes do ČR přicházejí zejména vlivem silných push-faktorů v jejich zemi. K těm patří zejména neuspokojivá ekonomická a politická situace a obavy o bezpečnost sebe a své rodiny v Rusku. (srov. Drbohlav, 2001b)

Vývoj jejich počtu na našem území prošel několika etapami. Početní růst z let 1994 až 1998 vyvrcholil v roce 1999, kdy během roku přibylo na území ČR 6 877 Rusů. Jejich počet se však dalšího roku vlivem změny legislativy zmenšil o téměř 4 tisíce (Rusové byli spolu s Ukrajinci touto změnou postíženi co se ztrát na jejich počtu v ČR týče nejvíce ze všech skupin cizinců). Následující tři roky byly ve znamení střídání jen malých výkyvů, které byly většinou povahy klesající. K dalšímu většímu přílivu Rusů, který dosahuje přírůstku z let 1996 a 1997, došlo roku 2004 (+2 138 osob). Tento pokračoval v menší míře i v roce následujícím (+1 530).

Roku 2005 pobývalo v ČR trvale 37 % sledovaných Rusů. Oproti roku 2000 je to nárůst o 8 % (bráno absolutně, o 2 206 osob), ale v posledních třech letech již k růstu tohoto procenta nedocházelo, což však bylo i v důsledku vyššího růstu počtu dlouhodobě pobývajících Rusů. Což potvrzuje počet trvale usídlených Rusů v ČR v roce 2009 a to ve výši 33 %. Při porovnání stavu k 31. 12. 2008/2009 v oblasti trvalých pobytů došlo k největšímu početnímu nárůstu ze státních příslušníků třetích zemí u občanů Ruska (+839 osob; tj. +6,9 %).

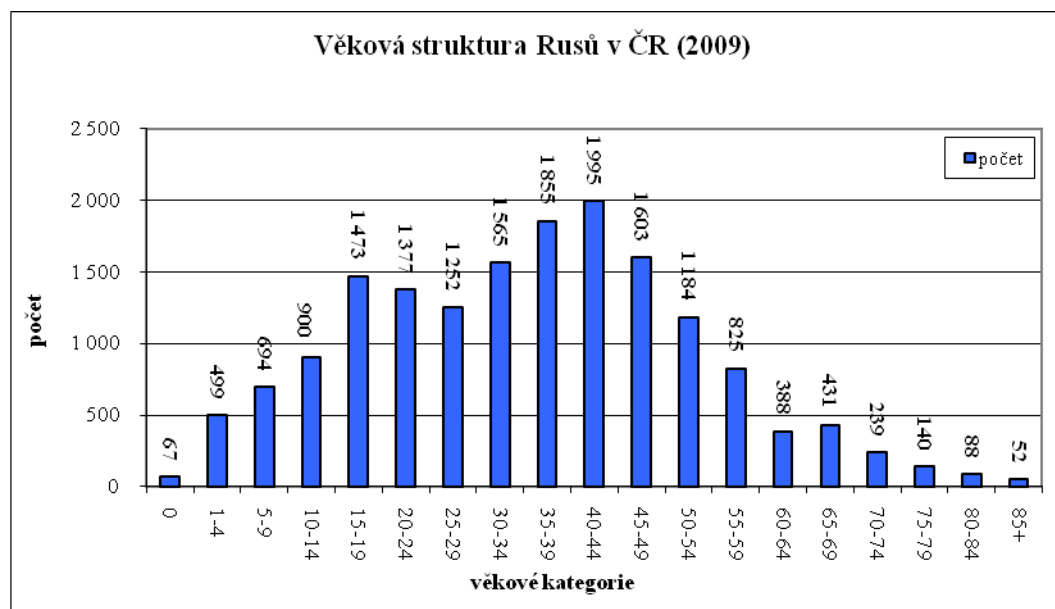
Nejčastějším účelem jejich pobytu v ČR bylo roku 2009 **zaměstnání** (37 %). **Sloučení rodiny** uvedlo 31 % Rusů, **usídlení** 8 %. Další procenta jsou již nízká: 3 % podnikání, za zmínku stojí přes 2 % Rusů pobývajících za účelem studia.

¹ www.epolis.cz publikace Policista v multikulturní společnosti

²

Rusové se od ostatních skupin cizinců liší i tím, že v jejich populaci je 53 % žen. Vezmeme-li jen trvale pobývajících, je to dokonce 59 %. Toto vysoké procento může mj. svědčit o stěhování celých rodin. Tuto skutečnost potvrzuje i věková struktura sledovaných Rusů (viz graf č.4).

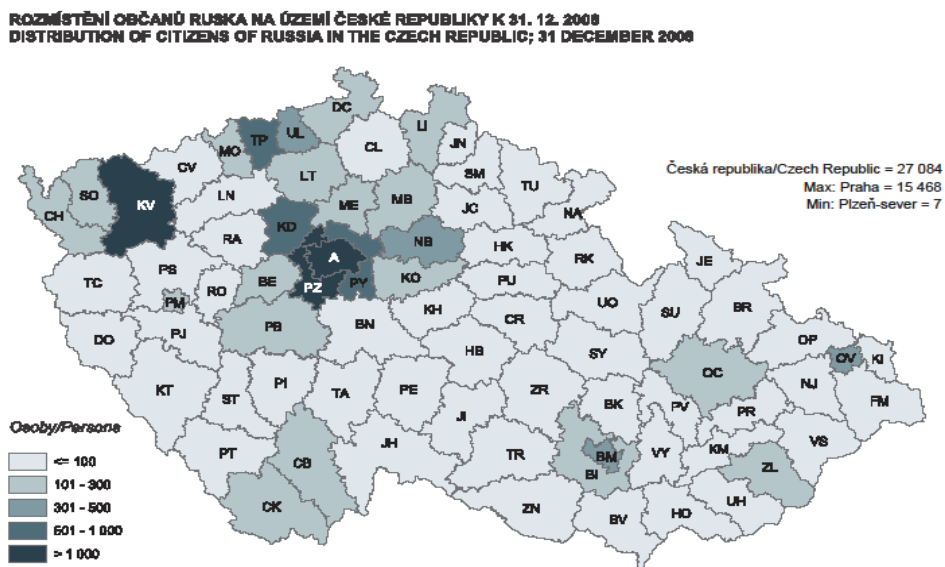
Graf č. 4

Zdroj: Interní informace ŘSCPP Praha, 2009. Grafické zpracování Marcela Křížová

Věková struktura Rusů nese **shodné známky s věkovou strukturou Vietnamců**, u kterých je toto také podpořeno vysokým procentem žen v jejich populaci a i vysokým procentem trvale pobývajících. Rozmístění Rusů do okresů ČR sleduje mapa č. 3

Mapa č. 3 - rozmístění Rusů v okresech ČR

Kategorie v mapě	Interval počtu cizinců v okrese odpovídající dané kategorii	Počet okresů v tomto intervalu
nízký	Méně než 100	77
podprůměrný	101-300	17
průměrný	301-500	4
nadprůměrný	501-1000	4
vysoký	Více než 1000	3

Rusové se na území ČR více koncentrují, když je jejich výrazný počet soustředěn do dvou center. Už na základě tohoto lze usuzovat na vysokou míru koncentrace Rusů v ČR.

Nejdůležitějším regionem koncentrace Rusů je okres Praha, kde jich pobývá téměř 53 % (8 588 osob). K té lze ještě připočíst okresy Praha-západ a Kladno, ve kterých je však počet Rusů nesrovnatelně menší (494 resp. 433 osob). Druhým regionem je pak samotný okres Karlovy Vary (1 199 osob). Vyšší počet Rusů pak vykazují už jen okresy Teplice, Ústí nad Labem a Brno-město.

Podíváme-li se na početní vývoj Rusů v okresech, seznáme, že růst je, co se absolutních čísel týče, soustředěn do okresů výše jmenovaných, kterým i zde jasně vévodí Praha. Následují okresy Karlovy Vary, Praha-západ, Nymburk a Brno-město.

Těsná je i závislost na počtu městského obyvatelstva v okrese, což je bezesporu také ovlivněno jejich vysokou koncentrací v hlavním městě. Na druhou stranu však je tento koeficient nižší než například u Ukrajinců, kterých zase nepobývá tak vysoké procento v Praze. Je tedy zřejmé, že mimo Prahu Rusové počet městského obyvatelstva nerespektují tak vysoce (jak je tomu např. u Ukrajinců).

Závěrem lze říci, že pro státní příslušníky Ruska pobývající v ČR je charakteristická velká koncentrace v rámci okresů ČR, když se jich plných 60 % soustředí do okresů Praha a Karlovy Vary. Co se týče dalšího rozmístění v okresech je zřejmé, že zohledňují i účel pobytu.

3 INTEGRACE

3.1 POJEM INTEGRACE

Slovo integrace znamená začlenění, zařazení, sjednocení. Proces integrace čeká migranty, kteří se rozhodnou v cílové zemi usadit natrvalo. Mezi faktory ovlivňující adaptaci v nových podmínkách majoritní společnosti patří nejen migranti, ale i imigrační politika dané země a přístup majoritní populace k imigrantům samotným. Integrace cizinců je charakterizována jako proces, který závisí mimo jiné na kulturní a fyzické blízkosti minoritní /imigrační/ populace a majoritní populace, na snaze minority se začlenit úspěšně do majoritní společnosti, na geografické poloze a vzdálenosti domovské země migrantů a jejich cílové země.

Integrace do nového prostředí je pro imigranty velmi závažným zásahem do života člověka, stres pocházející a související s integrací je možné přirovnat k situacím, jako jsou ztráta blízké osoby z důvodu úmrtí, k situaci osobního bankrotu nebo rozvodovému řízení. Do nového prostředí přicházejí nedobrovolně, v mnoha případech nejsou připraveni na takovou situaci, bez materiálních a finančních prostředků, bez kontaktů. Pokud se nejedná ovšem o migraci pouze z rýze ekonomických důvodů, jejímž cílem není uniknutí před pronásledováním z náboženských, politických aj. závažných důvodů, ale o pouhé zlepšení životní úrovně migrantů.

Jednotlivé migrující skupiny a i jednotlivá imigrační prostředí jsou velmi specifická ať už zkušenostmi ve sféře integrace imigrantů nebo samotné migrační politiky cílových zemí. Odtud pramení nejrůznější koncepty, přístupy a teorie od ilegálního pobytu, bezproblémového soužití, získání státního občanství cílové společnosti /naturalizaci/ a absorpce do kultury s pouze částečným přizpůsobením kultuře země původu /asimilaci/, vytlačení na okraj společnosti /marginilizaci/ až po formování se separujících enkláv, které jsou majoritní populací velice silně odmítány /segregaci/.

Norbert Elias, známý sociolog popsal ve své civilizační teorii problematiku etablovaných a outsiderů. Integrace imigrantů probíhá ve dvou základních sférách - ve sféře hostitelské společnosti a ve sféře přistěhovalců. Majoritní společnost je nucena se přizpůsobovat přítomnosti imigrantů i přes to, že jejich kulturní původ může být hostitelské společnosti značně vzdálený. Tato skutečnost je doprovázena, jako každá společenská změna, určitým stupněm konfliktnosti.

I když nově příchozí imigranti jsou jiní, a i když pochází z podobného kulturního prostředí a nepředstavují pro majoritní populaci reálné nebezpečí je i přes to na ně pohlíženo jako na „outsidery“. Mezi outsidery a etablovanými domorodci nemusí zcela zjevně existovat rozdíly v např. v kultuře, způsobu života, ale přesto jsou i ty nejdrobnější rozdíly zdůrazňovány a zveličovány majoritní společností.¹

Přistěhovalci v tomto případě stojí na opačné straně. Vstupují do hostitelské země z důvodů, které je přinutily opustit domovskou zemi nebo z dobrovolného rozhodnutí spojeného s očekáváním výrazně lepších ekonomických a životních podmínek. Tato skutečnost do značné míry ovlivňuje samotný proces integrace a schopnost imigrantů sdílet základní společné morální a právní normy a hodnoty – tzn. se integrovat v hostitelské společnosti. A to vše za předpokladu, že hostitelská společnost bude ochotna nové členy přijmout.

3.2 SOUŽITÍ MINORITNÍ A MAJORITNÍ POPULACE

U minoritní populace může zveličování rozdílů mezi nimi a majoritní populací vést až k nezájmu o asimilaci - „ať uděláme cokoliv, stejně to bude špatné, hodnoceno negativně - nemá tedy cenu snažit se o přizpůsobení“. Tyto pocity minoritní skupiny mohou vést až k takzvané schizmogenezí, kdy jsou tito cizinci osočováni ze strany majoritní populace vyvolá u minoritní skupiny zpětnou odezvu a snižuje se pravděpodobnost příměří mezi těmito skupinami.²

¹ HRUBEŠ, Jan a HRUBEŠOVÁ, Eva. *Cizinci v Praze*. 1. vyd. Roztoky u Prahy: Orion, 1994. 189 s. ISBN 80-901958-2-2

² ČECH, Stanislav a ŘEZNÍČEK, Matouš. *Zločin kolem nás*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1997. 344 s. ISBN 80-7023-253-6

Jednou z dalších možností soužití minoritní a majoritní populace je vztah patron - klient. Jedná se o to, že majoritní populace umožní přítomnost minoritní skupiny, ale vyžaduje, aby menšina dávala najevo svou ochotu žít stejně jako majoritní populace. Menšina musí projevovat ochotu přijímat všechna pravidla. Tento model soužití dohání menšinu k uzavření se do sebe, k vytvoření lokálního společenství, k separaci nebo k postupnému přechodu na model symetrické schizmogeneze.

Dalším typem soužití je reciprocita. Každá strana přináší do vzájemného vztahu něco, co je pro druhou stranu zajímavé, co potřebuje. Závislost na službách druhé strany pak zabraňuje konfliktům.

Proces integrace je postupný a má několik fází. První fází je přizpůsobení nutné k přežití. Druhou fází adaptace, kdy si imigrantská populace uchovává větší část původní kultury a přejímá pouze ty prvky nové kultury, bez nichž nemůže v nové společnosti fungovat. Po ní může, ale nemusí následovat fáze integrace, kdy se majoritní a imigrantská kultura sbližují v integrovaný celek, obvykle s převahou domácí kultury. Jestliže je původní kultura zcela odmítnuta a splyne s kulturou většinovou, může za určitých podmínek dojít k částečné, či úplné asimilaci.

Nové teorie, které se vyvinuly pod vlivem světové akulturace původně asimilačních teorií, rozlišují:

INTEGRACE - sbližování dvou kultur s dlouhodobou převahou kultury země původu.

SEPARACE - je uchovávána původní kultura, aniž by se otevřel prostor pro vstup kultury země původu

ASIMILACE - absorpce do kultury s pouze částečným přizpůsobením kultuře země původu.¹

V otázce časoprostorové dimenze procesu integrace imigrantů je všeobecně známo, že výraznější integrační výsledky nastávají nejvíce ve druhé až třetí generaci imigrantů. V této fázi současně dochází ke hledání vlastní identity v podobě připomenutí si mateřské kultury, návratu ke kořenům. Integrace je úzce spjata s časem, u tzv. první generace, kterou tvoří imigranti narození v cizině, jednoapůltou generaci tvoří malé děti sice narozené v cizině, ale od útlého věku neustále vystavené prostředí

¹ NĚMEC, Miroslav. *Organizovaný zločin*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1995. 290 s. ISBN 80-206-0472-3

hostitelské země. Další z obecných platností zachycuje počáteční a střední stupeň spokojenosti imigranta s migrací, po krátkém období v hostitelské zemi dochází k poklesu euforie z pobytu a v dalších letech spokojenost imigrantů poměrně strmě stoupá. Z hlediska prostoru imigranti usilují o soustředování se do etnických enkláv především v největších městech s vyšší koncentrací cizinců. Až v další vlně se cizinci usidlují v menších a méně urbanizovaných městech hostitelské země.

Koncentrace imigrantů vyplývá i z jejich zkušeností a víry, že:

mnohem lépe se čelí hromadně problému xenofobie či rasismu ze strany majoritní země již přítomné společnosti etnické enklávy usnadní adaptaci nově příchozím imigrantům stejné enklávy ať už po stránce sociální ve formě různé pomoci, ekonomické až po stránku kulturní z důvodu stejného mateřského jazyka.

Formování etnických enkláv je především dynamickým procesem, vstup do těchto enkláv je umožněn za pomoci již existujících sociálních sítí tzv. nápomocných i za pomoci toho, že prostředí etnika se stává institucí, tzn., že dochází ke zpětné vazbě a posílení účinnosti těchto sítí – kulturní, náboženské, společenské, politické organizace, obchody, restaurace, kluby atd. S etnickým postavením imigranta je spjaté postavení sociální a rodinné společně se podílejí na formování prostorově dané čtvrti. Výstup z této etnické enklávy v hostitelské zemi je charakteristický pro ty imigranty, kterým se podařilo úspěšně integrovat především za pomoci zvýšení svého socioekonomického postavení ve společnosti. Tito imigranty pak sice fyzicky opouštějí prostředí etnické enklávy a stěhují se do měst a bohatších částí měst s kvalitnějším bydlením, které bývají charakteristické především pro majoritní populaci. Ale vazba k etnické enklávě, jejímž členem imigrant byl, zastává v jeho životě stále důležitou roli. To znamená, že úspěšná integrace z hlediska ekonomie, kultury a společnosti vede sice k odchodu z etnické enklávy, ale na druhé straně vede k široké sociální integraci do majoritní společnosti.

Pokud tímto způsobem dojde k posunu nově příchozí etnické enklávy, tzn., že jedna minorita /méně úspěšná/ stíhá v dané oblasti jinou minoritu a to z důvodu úspěšnější adaptace a zvýšení svého postavení, která se posouvá o stupeň výše na škále integrace v majoritní společnosti. Tyto prostorová hlediska v integraci imigrantů v majoritních společnostech mají obecnou platnost.¹

¹ UHEREK, Zdeněk. *Integrace cizinců na území České republiky*. Praha: Akademie věd České republiky, 2003

3.3 *INTEGRACE CIZINCŮ V ČR*

Česká republika byla dlouhá léta zemí, která byla uzavřena před okolním světem. Neměli jsme zkušenosti s velikým počtem národností chovajících se jinak, opírají se o jiné tradice, jinak komunikují, respektují jiné hodnoty a mají odlišná očekávání než Češi. I přesto, že došlo k velkým změnám v naší zemi po roce 1989 neustále se u nás objevují znaky xenofobie – strach z neznámého, strach z cizinců, strach z někoho, kdo vypadá jinak než my. Tuto obavu můžeme eliminovat tím, že se budeme snažit o tom, koho se bojíme, dozvědět co nejvíce konkrétních informací.¹

Problémy imigrantů s životem v České republice a naše pomoc při řešení spočívá hlavně v oblasti sociální, sociálně-právní a nikoliv v oblasti náboženské nebo národnostní. Otevřenější a liberálnější společnost, do níž se cizinec integruje je předpokladem pro jeho trvalejší a hlubší integraci.

Hostitelská společnost má nesporné právo po imigrantech požadovat respekt vůči základním občanským principům. Předpokladem ovšem je jejich jasné definování, které bude sama hostitelská společnost dodržovat a ve jménu těchto principů rovněž nové příchozím imigrantům umožnit svá občanská a lidská práva zde uplatňovat.

Reakce hostitelské země, v tomto případě České republiky na příliv cizinců v 90. letech 20. století byla jednak strach z xenofobní reakce a na opačné straně snaha České republiky vyrovnat se s přílivem cizinců a získat pokud možno výhody z této skutečnosti. Především v těch samých letech se objevuje snaha o vytváření cest, které by imigrantům usnadnily komunikaci a začlenění do společnosti v České republice. Touto skutečností se začíná zabývat od začátku 21. Století i vláda České republiky.

Integrace není pojmem, který je jednoznačně určen. Není přesně určeno jak a co by měla pro integraci udělat společnost a ani co a jak by měl udělat integrovaný subjekt, jak bude jeho včlenění se do společnosti vypadat či jak bude závazné. To znamená, že je kladen důraz především na tu skutečnost, aby cizinec s hostitelskou společností byl schopen nějakým způsobem společně existovat.

¹ HAIŠMAN, T. aj. *Integrace imigrantů – zkušenost i výzva.*

4 MIGRAČNÍ POLITIKA

Migrační politika je nezbytným předpokladem k dodržování základních lidských práv a svobod, k zajištění ochrany imigrantů spolu se sociálními, kulturními, hospodářskými a i politickými právy. V zájmu hostitelského státu tudíž je vytvořit pro imigranty takové sociální, ekonomické, administrativní a organizační podmínky pro plnohodnotné začlenění imigrantů a také pro účast na společenském životě – bydlení, vzdělávání, sociální péče, pracovní trh, náboženství atd.

K omezení imigrace dochází zaváděním víz, kontroly cestujících ještě před opuštěním domovské země, přepravní sankce a další opatření, jejichž výsledkem je narůstající počet ilegálních imigrantů, kteří z důvodu absence legálních možností jsou nuceni zvolit způsob nelegální. Je tedy nutné se zamyslet nad tímto typem migrační politiky, kterou uplatňuje nejen Česká republika, ale i ostatní země v Evropské unii.

4.1 *MODELY MIGRAČNÍ POLITIKY*

Ve světě se v dnešní době uplatňují přibližně tři základní modely v migrační politice, pokusím se je zde popsat ve zjednodušené, méně obsáhlé formě.

Diskriminační model

Podstatou tohoto modelu je, že cizinci dočasně pobývají v hostitelské zemi s možností návratu do domovské země. Cizinci jsou sice začleněni do společnosti, ale pouze do určitých oblastí např. na trh práce. Do ostatních oblastí jim vstup umožněn není např. podílení se na politickém životě jakým je účast na volbách, systém sociální péče, získání občanství. Účelem těchto právních podmínek i samotná praxe je odrazení a znemožnění přístupu a podílení se cizinců v mnohých oblastech života. Následkem této skutečnosti je sociální a ekonomické znevýhodnění. Např. Švýcarsko

Asimilační model

Principem je rychlé a jednoduché přizpůsobení imigranta hostitelské společnosti, ale pouze jednostranné. Získání občanství, práv a povinností hostitelské – majoritní společnosti je podmíněno ztrátou svých charakteristických sociálních a kulturních rysů,

ztráta mateřského jazyka, což je cestou k rychlé asimilaci v majoritní společnosti. Tento model je uplatňován ve Francii.

Pluralitní model

Preferuje odlišnost majoritní společnosti od minoritní společnosti. Ve skutečnosti to znamená, že se liší kulturou, jazykem, tradicemi i společenskými vztahy po několik generací. Cizincům přísluší stejná práva ve všech společenských oblastech bez podmíněného zřeknutí se svých charakteristik. Na těchto charakteristikách minoritních společností je postaven základní kámen intervence a podpory jejich rozvoje. Mezi státy podporující tento model patří Austrálie, Kanada a v menší míře USA a Nizozemí.

Výše popsané modely se ve skutečnosti nevyskytují ve své čisté formě, mnohé státy preferují jeden z typů, ale často do něj aplikují i další znaky z ostatních typů. Z hlediska času můžeme říci, že každý ze států prošel všemi zmíněnými migračními modely, což je typické pro USA, Austrálii.¹

Příliv cizinců do hostitelských zemí je fenoménem, kterým se zabývají jednotliví občané skoro každý den. Česká republika a i další státy Evropské unie se tomuto přílivu více či méně snaží ubránit. Přísná opatření a podmínky vstupu, které musí cizinec splnit, jsou příležitostí pro stále narůstající činnost převaděčů.

Evropské populace má obavy ze zaplavení imigranty, a že domácí občané se stanou pouze okrajovou menšinou ztrácející kontrolu nad svou domovskou zemí, ať už se to týká bezpečnosti státu, administrativy, národního bohatství, ztráty své vlastní identity a možné chudoby. Tyto obavy jsou jistě oprávněné a není možné je posuzovat jako rasistický předsudek bez rozumného odůvodnění a hlubšího zamyšlení se nad tímto komplexním problémem.

Objevují se i docela opačné názory, během dalších dvaceti let zřejmě dojde v členských zemích EU k poklesu populace v produktivním věku a to zhruba ve výši 5%. V nejbližších 50 letech budou země Evropské unie potřebovat k zaplnění volných pracovních míst 50-75 milionů imigrantů. Otázkou zůstává, jakými změnami projdou hostitelské země, zda se tento příliv imigrantů obejde bez zásadních změn v majoritních

¹ HAIŠMAN, T. aj. *Integrace imigrantů – zkušenost i výzva.*

společnostech či budou provázány problémy, jako jsou diskriminace, národní nesnášenlivost, xenofobie a rasismus.¹

4.2 INTEGRAČNÍ POLITIKA V ČESKÉ REPUBLICE

Česká integrační politika a začlenění integračních cílů imigrantů byla zahrnuta do státní politiky až na konci 90. let 20. století.

U počátku integrační politiky v České republice přispěly tyto skutečnosti v podobě iniciační role Rady Evropy, vnitřní potřeba státu tuto problematiku řešit a dále ve vstřícnost Ministerstva vnitra zabývat se otázkami integrace.

Přítomnost Rady Evropy při přípravě české integrační politiky sehrála podstatnou roli při postupu přípravy a ovlivnila názvosloví dokumentů vlády, tím celou tvorbu integrační politiky v České republice urychlila.²

V prvotní fázi tzn. 1999 - 2003 patřila integrační politika do působnosti Ministerstva vnitra, následující fáze spočívala v převedení veškeré problematiky pod Ministerstvo práce a sociálních věcí a to od 1. 1. 2004.

Jedním z prvních dokumentů integrační politiky v České republice byly v roce 1999 Zásady koncepce integrace cizinců. Tyto Zásady jsou dokumentem, který akceptuje existující integrační úkoly imigrantů a jako takový má být naplněn prostřednictvím nových příležitostí a aktivním přístupem státních orgánů. Objevují se nové termíny jako je imigrační komunita a budování multikulturní společnosti. Imigrační komunita je zde považována za společenství spojující jazyk, kulturu, národní identitu, rasovou příslušnost, historii a jsou chápány jako začleňující a obohacující část společnosti a rovněž jako rovnocenní a nepostradatelní partneři při vzniku multikulturní společnosti.

Mnohem rozsáhlejším dokumentem navazujícím na výše uvedené zásady byla Koncepce integrace cizinců datovaná rokem 2000. Základem pro vznik Koncepce

¹ www.mkc.cz

² www.unhcr.cz

integrace cizinců byly dokumenty Evropské unie. Cílem těchto dokumentů je ochrana před diskriminací, posílení rovných příležitostí a přístupu, přiblížení imigrantů k právnímu postavení občanů. Postavení komunit z tohoto dokumentu mizí a integrace každého imigranta probíhá jednotlivě, pojem komunita se zde vyskytuje okrajově.

V Koncepci je kladen důraz kupříkladu na výzkum komunit cizinců nebo na pozornost postavení přistěhovaleckých žen a zde není přípustné akceptovat požadavky cizinců vyplývající z národních tradic, náboženství a kultury. Rovněž není možné akceptovat jednání, které je v rozporu s právním řádem České republiky v případech domácího násilí, polygamie, odepření vzdělání a zdravotnické péče atd.

Dalším z dokumentů je Analýza situace postavení cizinců z roku 2003, kterou vytvořila meziresortní komise ministra vnitra. Zde jsou popsány dva druhy integrace a to: pluralistická kulturní integrace a kulturní asimilace. Předpokladem je, že mohou různé kultury v demokratickém státě vzkvétat za současného respektování jednotlivých a omezujících rámců základních hodnot a práv a rovněž je předpokladem, že tyto kultury jsou samy o sobě vnitřně otevřené. Jedná se tedy o vzájemné přijetí a respektování rozdílnosti spolu se sdílením demokratických norem. Původní jazyk imigrantů je přijat jako nezbytná součást jejich identity a kultury a hostitelská společnost by měla umožnit jeho uchování v rámci možností. K úspěšné integraci imigrantů je rovněž předpokladem zvládnutí jazyka majoritní společnosti, neznalost jazyka je znakem nedostatku integrace a handicapem imigrantů.¹

Ministerstvo práce a sociálních věcí zpracovalo v roce 2004 vládní integrační program, který byl zárukou nových přístupů a odstranění nedostatků v doposud uplatňujících přístupech a v jejich značné obecnosti. Řešením tohoto problému je, že Česká republika vytvoří podrobnou právní úpravu pro integraci cizinců, tak jak je to i v dalších zemích např. v Německu, Rakousku.²

Integrace je zde chápána jako uvědomělý a záměrný proces – uzavření a naplňování jakési smlouvy mezi hostitelskou společností a imigrantem.

Poměrně krátké působení integrační politiky v České republice došlo k podstatnému posunu v přístupu a to od pojmu a objektu ve formě společenství

¹ UHEREK, Zdeněk. *Integrace cizinců na území České republiky*. Praha: Akademie věd České republiky, 2003

² www.ecn.cz

imigrantů – multikulturní přístup až k přístupu, který preferuje občanskou integraci jednotlivců. Tento druhý přístup upřednostňuje vymezení podmínek v přijetí mezi hostitelskou zemí a imigrantem. Je kladen důraz na postoj a snahu imigranta jako individuální osoby /zvládnutí jazyka, respekt vůči základním hodnotám majoritní společnosti a loajalita k této společnosti. Opouští se multikulturalismus jako hlavní princip integrace imigrantů a klade se důraz na prokázání celkové integrační schopnosti imigrantů.

Kladně můžeme ohodnotit rychlou reakci integrační politiky v České republice, ale mnohem těžším úkolem je tyto ideje prosadit v praxi. Činnost zainteresovaných státních institucí a právní rámec ovšem nijak neusnadňují integraci běžným imigrantům. Funguje sice program na usnadnění integrace imigrantů, ale z řad kvalifikovaných zahraničních pracovníků, ale týká se pouze malé skupiny příchozích cizinců. Ostatní imigranti musí absolvovat až desetiletý pobyt, aby mohli získat trvalý pobyt v České republice, bez zřetele k tomu, že jejich potomci jinou společnost a prostředí než české neznají a i když zvládli obtížnost českého jazyka. Situace je taková, že stávající stav drobné diskriminace, nespočet administrativních až byrokratických překážek a dlouhé doby čekání na získání trvalého pobytu a státního občanství vzbuzuje v imigrantech dojem, že Česká republika nemá zájem na zlepšení podmínek pro integraci a nemá ani zájem o dlouhodobé usazování imigrantů.

4.3 FORMY NETOLERANCE

Problematika netolerance, a s tím spojené další problémy ve společnosti, se v současné době skloňuje ve všech pádech. I já se pokusím ve své diplomové práci čtenáři přiblížit problematiku netolerance, xenofobie, rasismu a diskriminace.

Tyto pojmy jsou si velmi blízké a jeden bez druhého snad ani nemohou existovat. Ačkoliv žijeme ve velmi vyspělém světě, některé věci jako by zůstaly v zapomnění a nebyla snaha společnosti je změnit a nebo vymítit, i když to možná ani nejde. Existují věci nebo pojmy, které byly, jsou a budou a myslím si, že právě sem patří problematika netolerance, xenofobie, rasismu a diskriminace.

Intolerance

je nesnášenlivost, nedostatek úcty k jiným způsobům chování a jednání, nedostatek respektu k jinému přesvědčení či víře než je naše. Projevuje se zákazem odlišných způsobů chování či názorů než jsou naše vlastní. Může také znamenat, že se s některými lidmi nezachází odpovídajícím způsobem (např. kvůli sexuální orientaci).¹

Lidé rádi prožívají svůj všední život ve světě, který znají. Ke každé novince bývají zpočátku nedůvěřiví, potřebují si ji „ohmatat“, a když zjistí, že docela dobře zapadne do jejich světa, osvojí si ji, zařadí ji mezi věci známé. Tak je to s novými věcmi i novými lidmi, s nimiž se dostávají do styku. Někdy však k takovému zdomácnění nedojde. Převládne pocit, že něco či někdo do jejich světa nepatří, zůstává v něm cizí a může ho narušit nebo dokonce ohrozit.

Důvodu takového pocitu je mnoho a zdaleka ne vždy se dají racionálně vysvětlit. Snad nejdůležitějším zdrojem nedůvěry k cizímu jsou předsudky. Ty představují zvláštní komplex v podstatě nezdůvodňovaných postojů a stanovisek, které si lidé osvojují docela nenápadně pod vlivem prostředí nebo je převzou od nějaké „autority“. Jakmile je lidem něco nějak cizí, otevírá se možnost pro vznik postoje, jehož jádrem je nedůvěra k odlišnostem, odchylkám a který se označuje jako **xenofobie**.²

Slovo **xenofobie** pochází z řeckého slova *xénos* (příchozí) a *fóbos* (bázeň, úzkost). Vyjadřuje strach z toho, kdo přichází z ciziny, z něčeho cizího, co stojí mimo vlastní sociální útvar.

V doslovném překladu znamená strach z cizinců. Obecně se slovo používá k označení mezilidské nesnášenlivosti a předsudků vůči lidem z jiné země, či při nedostatku úcty k jejich tradicím a rozdílné kultuře. Tento strach, obavu, opatrnost mají pudově zakódovanou všichni živočichové. Je to přírodní mechanismus, pomáhající přežít, je to pud sebezáchovy.

Xenofobie je základem různých nenávistných ideologií, jako je rasismus, šovinismus, nacionalismus, fašismus apod. Je také nejnižší položenou základnou problémů minorit a jejich napětí vůči většinové společnosti, pramení z ní pronásledování cizinců a stojí v pozadí vytváření segregovaných (vyklučujících nebo oddělujících) území. Xenofobie vzrůstá, když se sociální útvary ocitají v sociální,

¹ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k tolerance a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998, 203 s. ISBN 80-7178-285-8

² www.wikipedia.cz

ekonomické či politické krizi nebo v kritické či nesrozumitelné situaci. Cizí, tudíž subjektivně prožívané jako nebezpečné, se stává obětní beránkem jakožto „snadno definovatelný“ původce nesnází. Silnější je tento jev v případech, kdy se do situace lidí odlišných dostanou ti, kdo se skutečně liší (třeba fyziognomií – podobou, výrazem v obličeji).¹

Xenofobní prohlášení a poznámky jsou v euroatlantické civilizaci považovány oficiálně za nemorální až protizákonné, stejně jako xenofobní humor. Mezi lidmi panuje povědomí o tom, že xenofobie je oficiálně nekorektní, ale v soukromém životě se většina lidí větších či menších projevů xenofobie nestrání. U xenofobního humoru má mnoho lidí odlišnou hranici vkusu.²

Xenofobii charakterizují projevy odporu, nepřátelství, ale i nedůvěra ke všemu cizímu a strach ze všeho cizího. Konkrétním projevem je nepřátelství k lidem jiné barvy pleti, jiné národnosti, jazyka, náboženského přesvědčení, kultury, tradici a projevující se navenek odporem a nepřátelstvím vůči imigrantům (přistěhovalcům), ale i cizincům s trvalým pobytem, uprchlíkům, apod. Někdy je tento pojem užíván jako obecný termín pro rasismus, antisemitismus a nacionalismus. Stejně jako rasismus je předsudkem, který vytváří negativní názor bez jakékoliv znalosti nebo smyslu.³

To, co neznáme, většinou vyvolává obavy a nedůvěru. Žádný člověk na světě nemá rád situace, které nezná a v nichž si není jistý, jak má jednat. Nejistota bývá vnímána jako nepříjemná, někdy přímo nebezpečná. Do situací, v nichž nevíme, co nás čeká a co se čeká od nás, se přitom dostáváme poměrně často. Může se jednat o návštěvu luxusní restaurace, kdy váháme, v jakém pořadí a jakým přiborem můžeme konzumovat předložené pokrmy. Může jít o pobyt se skupinou přátel, kteří se dlouho znají a mají vlastní, nám neznámé pojetí humoru, svůj slang, vlastní systém narážek, hodnot a postojů, kterým nerozumíme. Nebo přijdeme na návštěvu do rodiny, která má jiný styl bydlení, jiný způsob stolování nebo odlišná pravidla chování dětí vůči rodičům a naopak. Podobné zážitky v nás většinou vyvolávají strach, nedůvěru, pocit ohrožení.

Nejjednodušším způsobem, jak se zbavit tohoto strachu, je začít si setkání s odlišnými způsoby ošklivit. Začít se společně s „našinci“ utvrzovat v tom, že oni (návštěvníci luxusních restaurací, odlišná parta přátel, jiná rodina) jsou „divní“

¹ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k tolerance a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998, 203 s. ISBN 80-7178-285-8

² www.ostrovzl.cz

³ www.czechkid.cz

a že to dělají špatně. Dodá nám to pocit, že naše jednání v pořádku, chyba musí být v těch druhých. Tím se vyhneme přemýšlení o tom, že ne všechno, co děláme, je samozřejmé a správné, že věci je možné dělat úplně jinak a při tom také „správně“.

Určitý sklon ke xenofobii je vlastní každému člověku a každé společnosti. Neznámé prostě vyvolává obavy. Tento sklon se však může stát velmi nebezpečný ve chvíli, kdy se týká velkých skupin lidí. Nejčastěji o xenofobii slyšíme v souvislosti s jinými etnickými skupinami, odlišnými kulturami, často je také namířena na vyznavače jiného náboženství, na lidi s odlišnou sexuální orientací anebo třeba „jen“ na opačné pohlaví.

Z xenofobie vyrůstají také ideologie, které hlásají nadřazenost jedné skupiny lidí nad druhou: rasismus, antisemitismus, nacismus. Když ve společnosti zvítězí xenofobie a k moci se dostanou lidé, kteří xenofobní sklony dokážou využívat a podněcovat, může dojít k systematickému vyvražďování celých skupin obyvatelstva, jakým byl v Evropě holocaust nebo etnické čistky v Srbsku. A začíná to nenápadně: „Cizinci nám berou práci“, „Židé okrádají náš stát“, „Romové žijí z našich daní.“

Xenofobie je postoj, který nelze zakazovat, podobně jako nejde zakazovat nebo trestat předsudky a stereotypy. Trestným činem se stávají až ve chvíli, kdy se promítnou do konkrétního diskriminačního jednání, kdy je jedinec znevýhodněn na základě jazyka, barvy pleti, národnosti, vyznání nebo pohlaví. To však neznamená, že by samotná xenofobie nebyla nebezpečná – právě ona vytváří nutné podhoubí pro nenávisť, hromadnou nespravedlnost a násilí. Proto by se občanská a demokratická společnost měla vůči xenofobii chránit.

Xenofobní sklony ani předsudky se zřejmě nikdy nepodaří zcela odstranit. Ale můžeme se jim aktivně bránit. Jednak poznáváním odlišných a zjišťováním, že lidé jiného vzhledu nebo vyznání mají často velmi podobné radosti, strasti, plány a naděje jako my a také snahou vnímat každého vždy na prvním místě jako jedinečnou a neopakovatelnou osobnost a teprve pak jako příslušníka nějaké skupiny: muslima, Roma, homosexuála, Vietnamce... A nakonec uvědoměním, že neznámé, přestože může zpočátku vyvolávat obavy, je zdrojem nových informací, nových pohledů a příležitostí obohatit náš „starý známý“ svět.

Odměnou bude nejen fakt, že tak můžeme předcházet nesnázím a utrpení mnoha lidí, kteří se nějakým způsobem liší, ale především posun nás samotných. Posun směrem k větší otevřenosti, poznání a odvaze vidět svět bez zdeformovaných

a falšujících obrazů, které nám byly předány v podobě xenofobních předsudků a stereotypů.

Klasickým příkladem jsou v našem prostředí Romové nebo Vietnamci, prostě příslušníci jiných lidských ras či etnik. Xenofobie se proměňuje v **rasismus**.¹

Lidé žijí na různých místech naší planety v různých životních podmínkách. Ty měly vliv na barvu pleti i na kulturní rozvoj. Rozeznáváme tři základní lidské rasy – bílá, žlutá a černá. Na základě odlišnosti lidských ras vznikla teorie o lidských rasách. – rasismus. Co je to rasismus? Je to způsob myšlení a jednání, který se vyskytuje téměř všude ve světě, kde se setkávají příslušníci dvou nebo více lidských plemen. Vychází z předpokladu, že lidská plemena nejsou stejně hodnotná, přičemž se zpravidla zdůrazňují přednosti vlastní rasy. Rasisticky motivované jednání může mít jemné, skryté podoby, podoby společenského odstupu, šikanování a diskriminace, může však nabýt až násilných forem majících za následek smrt. Rasismus vychází z předpokladu o fyzické a duševní nerovnosti a nerovnosti lidských plemen a o rozhodujícím vlivu rasových odlišností na dějiny a kulturu lidské společnosti. Všem rasovým teoriím je vlastní představa o prapůvodním rozdělení na vyšší a nižší rasy. Vyšší rasy mají být tvůrčí a nositeli civilizace, mají být povolány k vládnutí. Kdežto rasy nižší, neschopné kulturní tvořivosti se stávají objektem vykořisťování a útlatku. Představy o přirozené nerovnosti lidí vznikaly již v otrokářské společnosti, kde sloužily k odstraňování nadvlády otrokářů nad otroky.

Rasismus má v podstatě dvě polohy: „lidovou“ a ideologickou. Obě mají sklon vyústit do organizovaných akcí. Ta první je poněkud naivní, ale to zdaleka neznamená, že by byla méně nebezpečná. Spočívá na vcelku jednoduchém manévru, který sociologové označují slovem stigmatizace: Prostě už jenom tím, že někdo není zařazen „mezi nás“, dostává značku, která signalizuje: „Pozor na něj!“ Jako by se nejen vymykal z našeho světa, ale dokonce ho jaksí „znečišťoval“. Proto také součástí rasismu bývá představa rasové nečistoty. Vnějšími projevy „lidového rasismu“ jsou sklon připisovat příslušníkům jiných ras či etnik nejen odlišné, ale přímo horší charakterové vlastnosti nebo osobní dispozice, nechuť žít v jejich blízkosti atd. To má zpětný účinek: Příslušníci jiných ras či etnik se sami začnou vnímat jako jiní, odlišní a dokonce

¹ www.czechkid.cz

se podle toho začnou chovat. Výsledkem je nedůvěra k majoritnímu prostředí, která může nakonec vyústit i do manifestovaného odporu, projevujícího se třeba porušováním nebo nerespektováním obecně sdílených norem.

Daleko nebezpečnější je však ideologická podoba rasismu. Nestaví totiž už na náhodných případech nebo na lidových předsudcích, ale tváří se jako nositel jejich racionálního zdůvodnění. Ideologie je vždy nějak spojena s fenoménem nadvlády a moci, a proto má také tato nabídka především mocenský a podstatě násilnický rozměr. Jednotlivé případy jsou pro ni pouze potvrzením skupinové odlišnosti. A tak vyhlašuje radikálně asimilační nebo izolační, či dokonce likvidační programy pro celé skupiny (etnika, rasy), a protože je vtěluje do jednoduchých hesel, poskytuje návod, jak přistupovat i k jednotlivým příslušníkům těchto skupin. Právě zde se „lidový“ a ideologický rasismus propojuje: jeden fandí druhému a stimuluje ho.¹

Rasismus je ideologie, která představuje soubor koncepcí vycházejících ze strachu z cizího (xenofobie) a tvořících jeho ideologickou nadstavbu. Předpokládá fyzickou a duševní nerovnost lidských plemen (ras) a rozhodující vliv rasových odlišností na dějiny a kulturu lidstva. Rasové teorie jsou podloženy představou, že lidstvo bylo původně rozděleno na nižší a vyšší rasy. Vyšší rasy jsou pak tvůrčími a jsou nositeli civilizace a pokroku, jsou určeny k vládnutí. Nižší rasy jsou charakterizovány neschopností kulturní tvořivosti a je třeba je vést. Rasismus byl v průběhu historie používán jako ideologický základ pro agresivní chování, expanzi, ovládání a vykořisťování.

S určitou mírou nadsázky můžeme pracovně rozlišovat mezi tím, co je možné nazvat „měkkým“ a „tvrdým“ rasismem. „Měkký“ rasismu je nevyhranění a spíše pasivní společenský postoj (nelze pro něj použít právní termíny, jako je hanobení, podněcování, ničení či zášť, ale je možné použít vylučování, omezování, rozlišování, diskriminaci). Neprojevuje se jako promyšlená a veřejně hlásaná ideologie. „Tvrdý“ rasismus má již zřetelně agresivní podobu a jeho projevy již mají formát veřejně proklamovaných ideologií (fašismu, šovinismu, nacionalismu, apod.). Jejich nositeli jsou různá společenská a politická organizační seskupení. Tento druh rasové nenávisti a její projevy jsou snadno rozeznatelné, a to i pro širokou veřejnost. Pro projevy tvrdého

¹ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k tolerance a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998, 203 s. ISBN 80-7178-285-8

rasismu jsou již použitelné termíny užívané právem, jako je ničení, zášť, hanobení, podněcování, vyhrožování a rasové násilí.¹

Rasismus je názor, který tvrdí, že někteří lidé jsou nadřazení a jiní méněcenní z důvodu příslušnosti k určité rase. Rasisti definují rasu jako skupinu lidí stejného původu. Rozlišují různé rasy (a rasové podtypy) podle fyzického charakteru, jako je barva kůže nebo kvalita vlasů, apod. Slovo „rasismus“ se používá k označení agresivního či ponižujícího chování k příslušníkům „jiné rasy“. Rasismus bývá někdy podporován vědeckými i pseudovědeckými teoriemi, náboženstvím a tradovanými předsudky.²

Soudobý rasismus (stejně jako jeho dřívější formy) popírá rovnocennost lidských ras a jeho cílem je totální potlačení jiných národů nebo etnických skupin. Výrazně pozitivní roli v boji proti jeho různým formám má OSN. 20. zasedání Valného shromáždění OSN v r. 1965 přijalo jednomyslně Úmluvu o odstranění všech forem rasové diskriminace.³

Mezi oblasti diskriminace týkající se cizinců můžeme zařadit diskriminaci na základě etnické příslušnosti, národnostní diskriminaci, rasovou diskriminaci, diskriminaci na základě státního občanství, jazykovou diskriminaci, náboženskou diskriminaci, diskriminaci na základě politického smýšlení, diskriminaci v zaměstnání atd.

Pojem **diskriminace** se odvíjí od latinského slova *discriminare*, které v českém překladu znamená rozlišovat. Jde proto o termín označující nějaké rozlišování. Podle definice psychologa Rudolfa Kohoutka se jedná o rozdílný, jiný přístup k jedné skupině než k jiné, nebo k celku. Nejčastěji se používá v negativním rozlišování lidí na základě příslušnosti k nějaké obecné skupině bez ohledu na schopnosti konkrétního jedince. K nejčastějším příkladům patří např. rozlišování mezi muži a ženami, u žen mezi ženami s dětmi a bezdětnými, homosexuály a heterosexuály atd. Podle

¹ www.ostrovzl.cz

² www.wikipedia.cz

³ www.zperaidiota.cz

konkrétního kritéria diskriminace pak hovoříme o diskriminaci na základě rasy, věku, pohlaví, náboženského přesvědčení a politické příslušnosti, zdravotního postižení apod.

Tyto druhy diskriminace jsou v moderních demokratických společnostech považovány za nepřipustné a jsou zpravidla zakazovány zákony a mezinárodními úmluvami. Ve většině těchto zemí včetně Slovenské republiky je také kodifikován antidiskriminační zákon, který pamatuje na všechny formy diskriminace. Česká republika měla schválit antidiskriminační zákon již při vstupu do EU v roce 2004, vládní návrh však byl vetován Senátem. Tento zákon však Česká republika schválila až v roce 2008. Různá ustanovení o diskriminaci najdeme i v Listině základních práv a svobod, dále pak např. v ustanoveních zákoníku práce, zákona o zaměstnanosti, zákona o platu, zákona o mzdě, služebního zákona a v dalších právních předpisech.

Druhy diskriminace

Přímou diskriminací označujeme jednání, kdy je s určitou osobou na základě určitého diskriminačního důvodu zacházeno méně příznivě, než se zachází s jinou osobou ve srovnatelné situaci.

Nepřímá diskriminací označujeme jednání, kdy zdánlivě neutrální rozhodnutí, rozlišování nebo postup znevýhodňuje či zvýhodňuje fyzickou osobu vůči jiné na základě rozlišování podle vymezených diskriminačních důvodů.

Nepřímá diskriminace z důvodu zdravotního postižení

nepřímou diskriminací z důvodu zdravotního stavu je i odmítnutí nebo opomenutí přijmout opatření, která jsou v konkrétním případě nezbytná, aby fyzická osoba se zdravotním postižením měla přístup k zaměstnání.¹

K diskriminaci dochází v nejrůznějších oblastech života ať už při hledání zaměstnání, ve výkonu povolání, v sociálním zabezpečení, zdravotní péči, vzdělání atd.²

¹ www.lidskaprava.poradna-prava.cz

² www.gay4you.estranky.cz

5 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA

5.1 HISTORIE MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY

Multikulturní výchova se jako koncept rozvíjí ve světě od 2. pol. 20. Století jako reakce na existence multikulturní společnosti. Ve školství jde především o snahu připravit žáky a student na život a soužití v kulturně, národnostně, etnicky, sociálně, nábožensky a jinak heterogenní společnosti.

V České republice jde o relativně mladý pedagogický pojem, který se používá a zejména aplikuje do pedagogiky teprve od 90. Let minulého století. I přesto, že je již dnes multikulturní výchova akceptován v závazné školské legislativě, je stále málo terminologicky ujasněná. Její uplatnění ve školství je, a zřejmě i bude, nadále problematické a složité.

Vymezení pojmu multikulturní výchova je pojímáno v odborných zdrojích velmi variabilně. Setkáváme se v této souvislosti také s mnoha alternativními pojmy či pojmy, které jsou chápány jako synonymum multikulturní výchovy: interkulturní pedagogika, interkulturní výchova, interkulturní vzdělávání, multikulturní vzdělávání, globální výchova, výchova k světoobčanství atd.

V širším slova smyslu můžeme multikulturní výchovu definovat jako výchovu k pochopení a respektování každého člověka v jeho podstatě a teprve potom také v jeho jinakosti /odlišnosti/ od druhých lidí.

Oproti tomu v užším slova smyslu lze multikulturní výchovu chápat jako edukační činnost připravující děti a mládež na život v multikulturní společnosti, která je a vždy bude etnicky, rasově, kulturně, nábožensky, sociálně či jinak variabilní. Edukační činnost je směřována jak na příslušníky majoritní společnosti, tak minorit tak i menšin. Měla by učit vzájemnému poznání, porozumění, respektu, toleranci, kooperaci, rovnosti, rovnoprávnosti a nekonfliktnímu soužití.

Vytvoření definice multikulturní výchovy je také vázáno na složitost vlastní problematiky, jež vyplývá z několika důvodů a to: výrazný mezioborový charakter multikulturní výchovy – prolínají se zde a odrážejí poznatky z mnoha různých vědních oborů, které všechny nelze pojmut – psychologie, sociologie, filosofie, kulturní antropologie, pedagogika, etnopedagogika atd.

Může prolínat různými vzdělávacími předměty.

Multikulturní výchova se týká především lidské psychiky tzn. chování, jednání, poznávání, vědomostí, dovedností, postojů, názorů, hodnotového systému, jazyka, komunikace, sociálních vztahů, emocionality atd., jejíž ovlivňování je složité, jelikož zde působí nespočet různých proměnných.¹

5.2 ZÁKLADNÍ PILÍŘE MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY

Hlavními pilíři multikulturní výchovy je pedagogický konstruktivismus, kritické myšlení, interakce a kooperace.

Pedagogický konstruktivismus

vychází z předpokladu, že poznání a porozumění světu si musíme vystavět ve vlastním vědomí. Ve prospěch konstruktivismu mluví sociální aspekty vědění jako pluralita pravd a netrvalost světa: podoba lidského poznání se neustále mění a vyvíjí, v přírodních ani humanitních vědách neexistuje jednoznačná, definitivní pravda, porozumění určitým jevům se mění.

Podstatnějším úkolem vzdělávání je vybavit žáka schopností orientovat se v množství poznatků a naučit se je správně využívat.

V každém okamžiku má člověk ve vědomí hotovou podobu světa, hotovou strukturu. Nová fakta do této struktury buď zapadají, anebo jsou s touto strukturou v rozporu a vyvolávají její změnu. Každý člověk, aby mohl rozumět a chápat, má v každém okamžiku ve vědomí celistvý obraz světa. Cílem pedagoga je umožnit žákovi, aby tyto obrazy (prekoncepty) zkoumal, usnadnit zapojení nových informací do existujících mentálních struktur a napomoci při reflexi nejen nového poznatku, ale i způsobu, jakým ho bylo dosaženo a jak byl zapojen do obrazu světa. Pedagogický konstruktivismus není zaměřen pouze na obsah, ale i na proces: ideálem učení nejsou jen vědomosti, ale také schopnost aktivně k vědomostem dospět. Snaží se respektovat přirozené procesy učení. Učení je chápáno jako sociální fenomén. V praxi doporučuje pedagogický konstruktivismus iniciovat inspirativní střetávání názorů, myšlenek. Předkládané učební texty by měly poskytovat prostor pro názor, polemiku a pro nové, originální porozumění danému problému.

¹ ŠVINGALOVÁ, Dana. *Úvod do multikulturní výchovy*. 1.vyd. Liberecké romské sdružení, 116 s. ISBN 978-80-903953-0-5

Kritické myšlení

je ideální kompetence. V době informační exploze je člověk stále důrazněji nucen třídit informace, pochybovat o nich a teprve na základě důkladného zvažování si tvořit vlastní názor a stanovisko.

Kritické myšlení spočívá především v kritickém vyhodnocování složitých sociálních mechanismů, v chápání světa v jeho souvislostech, v rozlišování mez příčinami a následky společenských dějů, oddělování faktů od interpretací a to především při vnímání a hodnocení mediálních zpráv, odolávání manipulaci a schopnosti posoudit situace z více než jednoho úhlu pohledu. Důležité je rozpoznávat předsudky a negativní stereotypy, které brání adekvátnímu a užitečnému uchopení společenských problémů.

Interakce odkazuje k potřebě změny zažitých rolí učitele a studenta a k potřebě aktivizace všech účastníků výuky.

Interaktivní výuka

je edukační proces, který probíhá za spoluúčasti pedagogů a studentů. Jejich vztah je založen na principu partnerství a spolupráce. Student je aktivním subjektem, který má vliv na průběh a podobu tohoto procesu. Učitelova úloha je facilitovat (usnadňovat, umožňovat, napomáhat či podporovat).

Mezi obecné zásady interaktivní výuky řadíme podporu tvůrčí atmosféry ve třídě, podněcování k vyjádření vlastních názorů a myšlenek, pozitivní zpětnou vazbu ke každému chování směřujícímu k cíli. K dalším zásadám patří pocit zodpovědnosti za společný úkol, zapojení všech účastníků a dostatek prostoru k jejich sebevyjádření, diskuse začínat tím, to je všem důvěrně známo. Pomocí příkladů ze známého života formulovat aktuální a přitažlivá témata, jasně a konkrétně zadávat formulované úkoly.

Kooperace

je specifický druh interakce. Zdůrazňuje, jak by interakce měla vypadat kvalitativně. Kooperaci lze pojímat jednak jako hodnotu a jednak jako uspořádání výukových vztahů. Lze ji chápat jako protiklad ke kompetici – soupeření.

Kooperace coby uspořádání výukových vztahů je založena především na skupinové práci. Opět též stojí v protikladu ke staršímu pojetí, kde převládalo frontální vyučování, poskytující minimum příležitostí ke kooperaci a interakci.

Kooperace je v multikulturní výchově významná z hlediska vytváření návyků v přijetí společného cíle, tolerantní vůči individuální i skupinové odlišnosti. Využívá jedinečnost jednotlivých členů skupiny k dosažení cílů a buduje pocit spoluzodpovědnosti za výsledky celé skupiny. Jakožto etická norma vypovídá mnohem více o uspořádání vztahů v pluralitní, rozmanité a rovnostářské společnosti.¹

5.3 CÍLE MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY

Cílem multikulturní výchovy je rozvíjet porozumění žáků sobě samým a hodnotám své kultury, podporovat inteligenci v širším multikulturním prostředí při zachování vlastní kulturní identity spolu s respektováním základních lidských a občanských práv a mravních hodnot. Vedení žáků k osvojení tzv. interkulturní kompetence – takové znalosti a postoje, jež by v nich vypěstovali pochopení kulturních odlišností příslušníků jiných etnik, náboženství, rasy a toleranci k těmto odlišnostem.

Interkulturní výchova za obecný cíl považuje podporu a upevňování vzájemných vztahů (interakce) mezi sociokulturními skupinami, především mezi majoritou a minoritami.

Na příslušníky všech sociokulturních skupin je kladen důraz na uvědomování si rozmanitosti a různosti založené na bezpodmínečné rovnosti, na snaze poznat odlišné kulturní identity a respektovat je jako rovnocenné a naučit se řešit vzniklé konflikty smírnou cestou.

Cíl MKV můžeme chápat také jako získání či rozvíjení různých kompetencí, které zahrnují vědomosti, schopnosti, vlastnosti, dovednosti a promítají se jak do prožívání, tak i chování a jednání. Uvedené kompetence se mohou různě prolínat.

1) Osobnostní

- respekt a úcta k člověku obecně

¹ Průcha J.: Multikulturní výchova. Teorie-praxe-výzkum, ISV nakladatelství, Praha 2000

- chápání odlišností jako možnosti vzájemného obohacování
- schopnost otevřenosti a aktivního přístupu v poznávání jiných kultur, národů, ras, náboženství
- rozvoj kritického myšlení, které zahrnuje schopnost přijmout pluralitu, chápat a tolerovat odlišné zájmy, názory, postoje, hodnoty I schopnosti druhých, orientovat se v množství informací, kriticky hodnotit mediální sdělení, separovat fakta od interpretací, odhalit manipulace, diskutovat, vytvářet si vlastní názor a dokázat ho argumentačně obhájit, rozpoznat projevy rasové nesnášenlivosti, intolerance, diskriminace a xenofobních názorů a dokázat jim čelit, opouštění etnických, rasových, náboženských předsudků a negativních stereotypů

2) sociální (efektivní komunikační dovednosti)

- jde o sociální schopnosti a dovednosti, které se uplatňují při prosazování vlastních práv a respektování práv druhých, rozvíjení dobrých mezilidských vztahů na základě ohleduplnosti, slušnosti, tolerance a úcty

3) občanské (právní a sociální aspekty života a výchova k zralému občanství)

- dožadování se vlastních práv a svobod, ale i respektování práv a svobod ostatních, odmítání útlatku, hrubého zacházení a porušování lidské důstojnosti

4) interkulturní

- pochopení a porozumění kulturních odlišností sociokulturních skupin (etnických, náboženských a rasových) a o tolerantní postoje k těmto odlišnostem, které se promítají do chování a jednání

Samozřejmě se není možné soustředit na získávání či rozvíjení všech výše uvedených kompetencí najednou. Každý pedagog i škola si stanovují určité priority, které mohou být proměnlivé, neboť jsou vázány na konkrétní situace a konkrétní společenský kontext.

Důležité je, aby k cílům multikulturní výchovy směřovala celá škola, aby fungovala na principech slušnosti, rovnosti – partnerství, vzájemné úcty, tolerance a respektu.

Základním cílem MKV a její podstatou je naučit se respektu a úctě k člověku i k jeho jinakosti a vytvářet prostor pro tolerantní a vstřícné soužití. K tomu je třeba osvojení mnoha různých kompetencí (osobnostních, sociálních, občanských a interkulturních).¹

5.4 OBSAH MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY

Obsah můžeme definovat ze dvou přístupů:

Jako předávání informací o “těch druhých” /tedy menšinách a jiných kulturních skupinách/. Cílem je maximální přiblížení kultury a životního stylu těchto skupin, můžeme se snažit o jejich lepší pochopení.

Snahou podívat se na každou dílčí skutečnost nebo informaci pluralitně – tedy z perspektivy nejen majoritní společnosti, ale také z perspektivy “těch druhých”. Cílem je vest dialog založený na zkoumání a nahlížení na události z různých perspektiv mnoha interpretací

Jestliže vezmeme v potaz konkrétní obsahy MKV můžeme sem zařadit mnoho různorodých témat spojených se soužitím majoritní společnosti s lidmi z minoritních skupin a naopak: menšiny, jejich druhy a specifika, kultura, kulturní identita, národ, etnikum, migrace, integrace, diskriminace, sociální vyloučení, xenofobie, rasismus a další. Můžeme předpokládat, že není v možnostech žádného učitele, aby obsáhl stejně dobře všechna témata, ale že si pedagogové budou vybírat pro výuku taková témata, která jim budou osobně nebo profesně blízký.²

5.5 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA VE VZDĚLÁVACÍM SYSTEMU ČR

Vzdělávací systém prošel v České republice za posledních dvacet let značným

¹ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k tolerance a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998, 203 s. ISBN 80-7178-285-8

² ŠVINGALOVÁ, Dana. *Úvod do multikulturní výchovy*. 1.vyd. Liberecké romské sdružení, 116 s. ISBN 978-80-903953-0-5

vývojem, přičemž proces této transformace, není stále zdaleka dokončen. Před rokem 1989 bylo vzdělávání na všech úrovních plně podřízeno politickým ideologiím socialistického režimu, který nedovoloval, aby byl obsah učiva interpretován jinak, než jak jej určoval stát. Ten umožňoval existenci pouze jedinému vydavateli a prostřednictvím ministerstva školství rozhodoval o tom, které učebnice získají speciální označení, jež bylo v té době podmínkou pro to, aby mohly být publikovány. Stát měl v té době absolutní kontrolu nejen nad obsahem veškerých učebnic, ale byl zároveň jediný, kdo mohl zakládat a provozovat školy a měl také kontrolu nad všemi pedagogy. Všichni učitelé se při výuce museli řídit metodologickými pokyny diktovanými státní doktrínou, na jejichž přísné dodržování dohlížela Česká školní inspekce a zájemci o studium na pedagogické fakultě byli velice pečlivě vybíráni dle jejich kádrových posudků.

V období komunistického Československa mělo vzdělávání jeden hlavní cíl: vychovávat uvědomělého občana socialistické společnosti, který by i v soukromém životě uplatňoval hodnoty beztřídní, egalitářské a na bázi kolektivismu založené společnosti. Tímto způsobem bylo vzdělávání pojímáno až do konce 80. let minulého století. Teprve se společenskými přeměnami po roce 1989 se začala měnit i podoba českého školství.

Změny ve vzdělávacím systému můžeme obecně rozdělit na dva základní proudy. Tím prvním jsou změny iniciované směrem zdola nahoru, druhým pak změny řízené směrem shora dolů. V českém vzdělávacím systému se postupně vystřídaly obě tyto linie. Před rokem 1989 dominovaly v tehdejší Československu zcela jednoznačně shora dolů řízené procesy s velmi silnými kontrolními mechanismy na každé úrovni. Školy ani učitelé v té době neměli mnoho příležitostí vnést do procesu učení vlastní iniciativu a změnit jej výraznějším způsobem. Teprve v souvislosti s otevřením hranic a s celkovou proměnou politického systému po roce 1989 se postupně uvolňovala i oblast vzdělávání, která prošla procesem výrazné transformace – vznikaly nové učebnice, zakládaly se nové typy škol a obsah vzdělávacího kurikula bylo možné naplňovat více způsoby. V té době začalo docházet k výraznému oslabování shora dolů řízených procesů a naopak k postupnému zahrnutí procesů iniciovaných směrem zdola nahoru.

V českém prostředí se jedná o téma relativně nové, o němž se začalo hovořit až po roce 1989. V průběhu 90. let začaly různé neziskové a další organizace nabízet

kurzy multikulturní výchovy, které se z velké části zaměřovaly na popisování kultur, zvyků a odlišnosti etnických menšin zde žijících (vice viz Hajska, 2008). V té době již ovšem na západ od našich hranic probíhala debata na téma východisek multikulturalismu a multikulturní výchovy, která řešila vhodnost takového skupinového přístupu.

Až do roku 1989 nebylo v Česku vzhledem k politické situaci možné vést polemiky o multikulturalitě jako takové, natožpak o jednotlivých přístupech. K zahájení kritické diskuze bohužel došlo až po přelomu tisíciletí, v době, kdy již byla školská reforma z velké části promyšlena. Multikulturní výchova tak byla do nově pojatého vzdělávacího systému přejata víceméně neproblematizovaně v té podobě, v jaké byla realizována v poslední dekádě 20. století. Některé její aspekty jsou v reformě řešeny buď velmi obecně nebo v ni nejsou řešeny vůbec.¹

5.6 SOUČASNÉ CHÁPÁNÍ MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY V ČR

Je třeba si uvědomit, že multikulturní výchova má být realizována v zemi, která prošla v souvislosti s tématem diverzity dvěma extrémy. Zatímco ještě před sto lety tvořili Češi jednu z mnoha menšin rozsáhlé monarchie a ani po vzniku Československa nedosahovali zdaleka většiny, již během třetí dekády jeho existence došlo k radikálnímu omezení různorodosti ve složení obyvatel a proces homogenizace byl po čtyřiceti letech komunismu završen vznikem samostatné České republiky. Teprve s tím, jak se naše země otevírá svobodnému světu, se začínají nové trendy odrážet i ve vzdělávacím systému. Pozvolna dochází ke generační výměně pedagogů a mezi starší generaci, která vyučovala po většinu života v podmínkách násilně okleštěné diverzity, přichází mladí absolventi se zcela odlišnou životní zkušeností.

Ani po roce 1989 u nás ovšem okolnosti příliš nepřály fundované a kritické debatě o smyslu a cílech multikulturní výchovy (resp. multikulturní výchova nebyla zpočátku vůbec tematizovaná), neboť pozornost byla zaměřena na aktuálnější transformační témata. Kromě toho bylo obtížné dohnat zpoždění způsobené ztrátou

¹ MOORE Dana. *Než začneme s multikulturní výchovou*, Praha 2008, 110 s., ISBN 978-80-86961-61-3

kontaktu se západním světem v druhé polovině 20. století. Přesto je však těžko pochopitelné, proč nebylo v oblasti vzdělávání věnováno více pozornosti této hojně diskutované problematice

Z multikulturní výchovy se u nás stalo větší téma až koncem devadesátých let, k čemuž výrazně přispěly jednak nejrůznější dotační příležitosti pro rozvoj vzdělávacích programů (z velké části pocházející z finančních zdrojů Evropské unie, takže lze dále zvažovat, nakolik bylo rozšiřování multikulturní výchovy v ČR podníceno tlakem a pobídkami zvenčí) a také stále více se rozvíjející debata nad tzv. „romskou integrací“. Rostoucí zájem veřejnosti přispěl k tomu, že multikulturní výchova byla vnímána v přímé souvislosti s touto úzce zaměřenou problematikou a obecně začala být chápána především, jako nástroj na zlepšení soužití majority s minoritami. Neproblematický přístup se promítl, jak do praxe naproste většiny učitelů v této oblasti (a u velké části z nich se udržel až do současnosti – viz Hajska, 2008), tak do oficiální státní politiky v oblasti multikulturního vzdělávání. Prozatímní tendence obsazené v *rámcových vzdělávacích programech* směřují do jisté míry ke konzervativnímu pojetí multikulturní výchovy jako předávání informací o etnických menšinách v ČR a opomíjí současné zahraniční trendy zaměřené na jedinečnou osobnost každého jednotlivce a její dynamický vývoj v čase.¹

¹ MOORE Dana. *Než začneme s multikulturní výchovou*, Praha 2008, 110 s., ISBN 978-80-86961-61-3

6 SOCIOLOGICKO EMPIRICKÝ PRŮZKUM

Na počátku je třeba si vymezit některé důležité pojmy:

Empirie - (z řec. empeiros, zkušený) je zkušenost získaná pozorováním, případně pokusem (experimentem).

Empirismus je teorie poznání, která vysvětluje veškeré poznání ze smyslových zkušeností. Tento filozofický názor odvozuje od zkušenosti i principy poznání.

Základem sociologicko - empirického průzkumu je, že vychází z určitých poznatků (dat získaných pozorováním, dotazníkem nebo například rozhovorem) a s výsledky se vrací zpět. Jedná se o dialektický proces teorie a empirie, který je účinný jen tehdy, bude-li se cyklicky opakovat.

Sociologicko empirický průzkum vyžaduje již zjištěné výsledky nadále rozvíjet. Z čehož vyplývají odpovídat si na základní otázky typu: KDY, KDE, JAK, PROČ A CO??

Naše šetření je provedeno rozšířenou metodou strukturovaného dotazníku. Volíme ji z důvodu, že respondent může anonymně (jen uvede svoji národnost) písemně odpovídat na otázky, které by nám při osobním rozhovoru z určitých osobních důvodů nemusel chtít prozradit. Tím že informace jsou získávané bez přímého kontaktu, získáváme velké množství dat a tedy i co nejméně zkreslené výsledky. Jediný zápor se může jevit, že jde o příliš odtažitý vztah mezi tazatelem a respondentem na to abychom se danou problematikou zabývali příliš do hloubky.

6.1 PRACOVNÍ HYPOTÉZY

H1- Občané domovské země uvádějí, že jsou pronásledováni z politických, náboženských nebo etnických důvodů.

H2- Občané z Vietnamu, Mongolska a bývalého SSSR uvádějí jako důvod usídlení se na území České republiky z důvodu nízké životní úrovně v domovské zemi.

H3- Zaměstnání vykonávané cizinci v ČR je v převážné většině odlišné od zaměstnání vykonávaného v domovském státě

H4- Česká republika je pro mnohé cizince pouze přestupní zemí na cestě za vyšší životní úrovní v dalších státech EU

H5- Cizinci se potýkají s rozdílnými problémy při vstupu a začátku pobytu v ČR a rozdílnými při setrvání a přijetí ČR jako domovské země.

H6- Cizinci se domnívají, že programy podporující integraci cizinců v ČR jsou nedostatečné včetně minimálního využití finančních prostředků pro jejich maximální adaptaci.

H7- Z pohledu cizince jsou občané České republiky v posledních letech více tolerantní vůči cizím státním příslušníkům u nás a mnohdy se jim snaží tuto adaptaci usnadnit.

H8- Cizinci mají zájem a využívají programy a poradenství poskytované státem, které jsou určené k jejich snadnějšímu začlenění do společnosti.

H9- Z pohledu cizince se vzdělávací instituce v ČR v dostatečné míře věnují cizincům a jejich dětem při realizaci vzdělávacích programů.

6.2 CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO SOUBORU

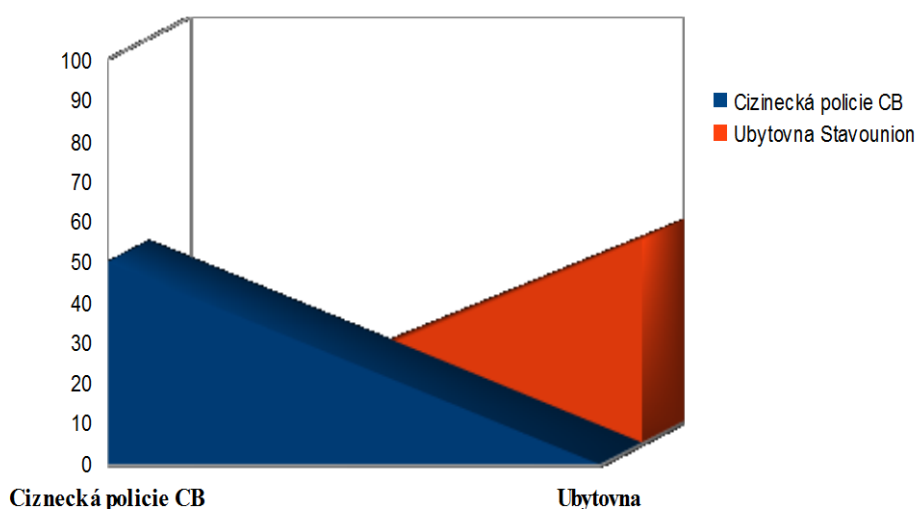
Průzkum byl proveden mezi respondenty z nejrůznějších oblastí a společenských vrstev. Bylo vytvořeno dvacet pět otázek. Otázky se vztahují k daným hypotézám, které potvrzují, nebo naopak vyvracejí. Otázky byly položeny formou dotazníku v časovém období od 01.08.2009 do 31.11.2009, s cílem získat odpovědi od 100 respondentů. Mezi respondenty byli zastoupeni cizinci z bývalého SSSR, Vietnamu, Mongolska starší 18ti let. Respondentům byl dotazník předložen v českém jazyce.

Cílem tohoto empirického šetření je zjištění příčin k migraci a usidlování občanů ze států bývalého SSSR a dalších států /podléhajících vízové povinnosti/ na území ČR, jaké zde mají, nebo nemají existenční problémy. Tento průzkum má podhalit druhý pohled na věc, resp. zda v ČR mají možnost rozvíjet svůj osobní a profesní potenciál, dále s jakými problémy se při adaptaci potýkají a zda mají zájem stát se plnohodnotnými články společnosti, nebo považují pobyt v ČR jako mezistanici do vyspělejší země EU.

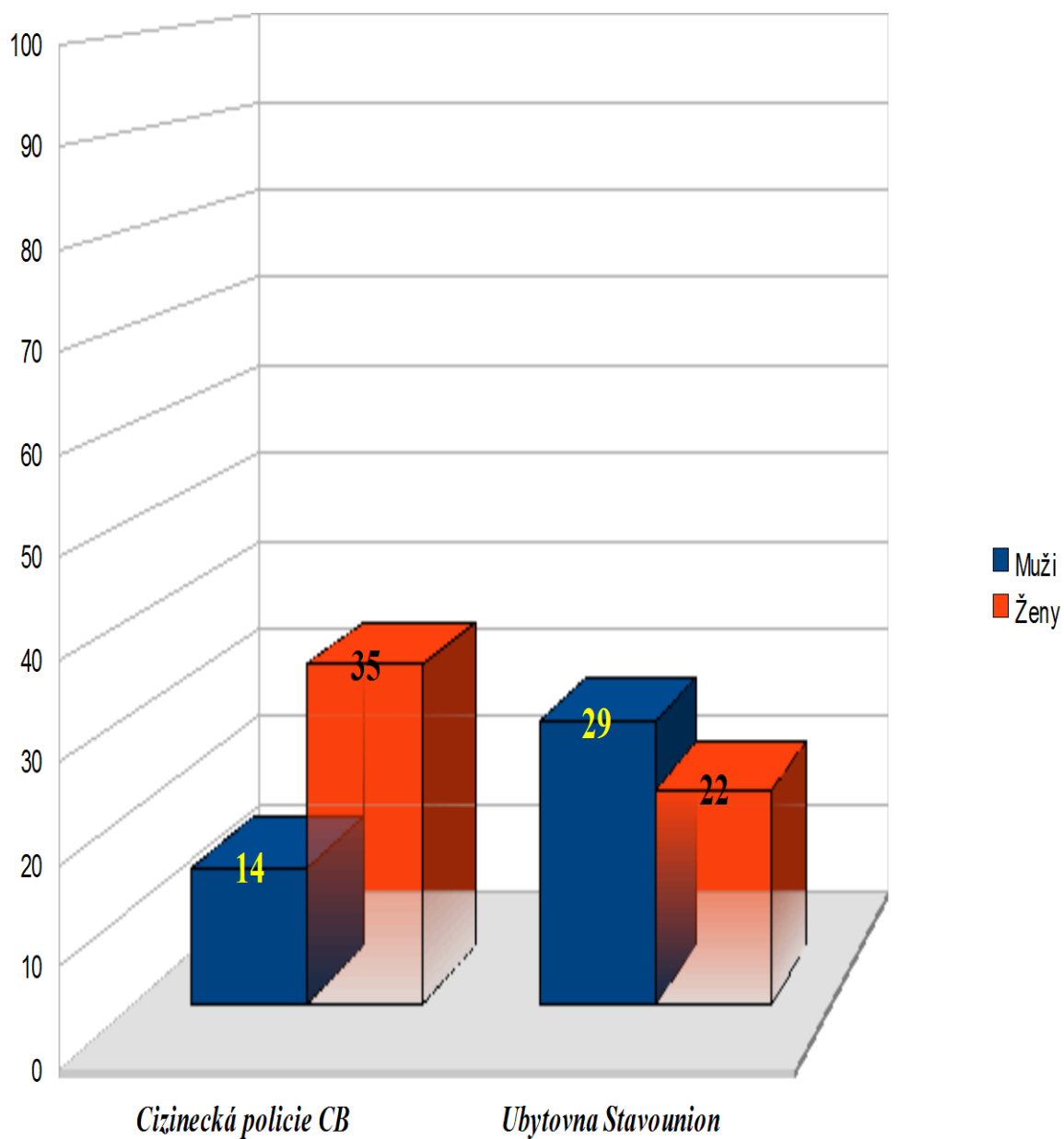
Sociologicko empirické šetření bylo provedeno formou dotazníkové metody. Metodika průzkumu byla rozdělením 100 ks dotazníků zadaných v českém jazyce do míst kde se cizinci nejvíce pohybují v okolí mého regionu, tedy okolí Českých Budějovic. Dotazníky jsem rozdala na tyto místa:

- 1. oblast** – Oddělení cizinecké policie České Budějovice – 50 respondentů.
- 2. oblast** – Ubytovna Stavounion, Novohradská ul. České Budějovice – 50 respondentů

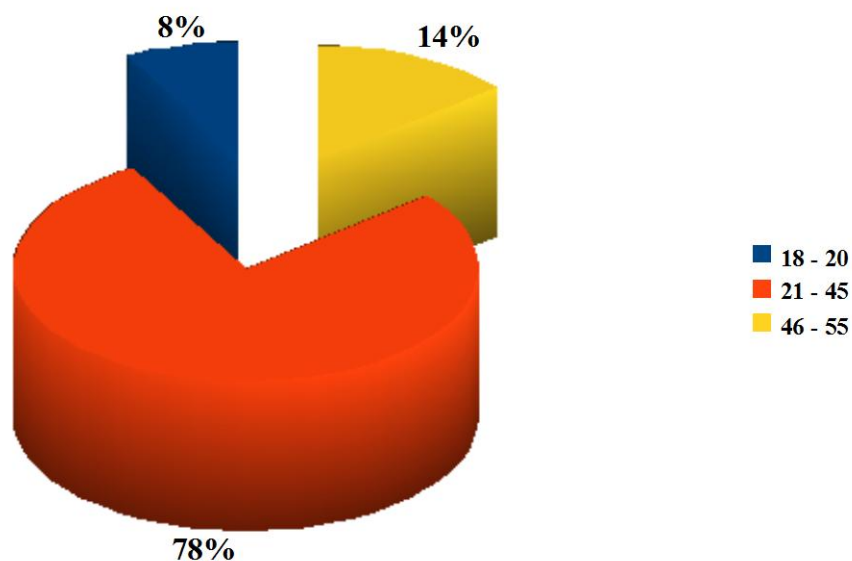
Všechny dotazníky tj. 100 ks byly vyplněny, odevzdány a upotřebitelné k vyhodnocení šetření. Šetření ukázalo že se tohoto průzkumu zúčastnili muži i ženy ve věku 18 – 55 let.

STRUKTURA RESPONDENTŮ DLE POHLAVÍ V ZADANÝCH SKUPINÁCH V %

STRUKTURA RESPONDENTŮ DLE VĚKU

6.3 METODY, TECHNIKY A PROCEDURY EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ

Techniky:

- nejdůležitější technikou je jednoznačně strukturovaný dotazník vlastní tvorby.
- dotazník obsahuje 26 statických znaků, konstruovaných pro volbu jedné z nabízených možností odpovědí.
- obsahuje polootevřené a otevřené otázky.

Procedury:

Zpracování výsledků bylo provedeno základními statistickými úkony.

Tabulky statistického členění v absolutní a relativní četnosti.

- výpočet středních hodnot
- grafy četností zjištěných údajů

ORGANIZACE ŠETŘENÍ

Sběr dat proběhl vytipováním oblastí s nejvyšší koncentrací cizinců žijících v Českých Budějovicích, dotazník byl zadáván prostřednictvím druhé osoby.

- **oblast** - policisty Oddělení cizinecké policie České Budějovice

Sem přicházejí cizinci z důvodu změny zaměstnání, místa pobytu, prodloužení víza k pobytu v ČR atd. A ze zákona mají povinnost tyto změny oznamovat na Oddělení cizinecké policie.

- **oblast** - zaměstnaci ubytovny Stavounion

Na této ubytovně jsou ubytováni cizinci nejrůznějších státních příslušnosti z různým druhem zaměstnání, vzděláním, zázemím atd.

U všech dotazníků bylo odpovězeno na všechny otázky a všechny dotazníky tj. 100 ks byly navráceny k vyhodnocení tohoto šetření.

6.4 ROZKLAD A REDUKCE PRACOVNÍCH HYPOTÉZ S EMPIRICKY OVĚŘITELNÝMI ZNAKY DOTAZNÍKU

H1

Z1 – Jaké je Vaše pohlaví?

Z2 – Jaký je Váš věk?

Z3 – Máte nějaké děti?

Z4 – Jaká je Vaše domovská země?

Z5 – Jaký byl hlavní důvod k opuštění Vaší mateřské země?

Z6 – Jaký je ve Vaší zemi vládní systém?

H2

Z7 – Jaká byla Vaše životní úroveň v domovské zemi?

Z8 – Jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhl (a) v domovské zemi?

H3

Z9 – Jakou profesi (funkci) jste v domovské zemi vykonával (a)?

Z10 – Jakou profesi vykonáváte v ČR?

Z11 – Je tato profese odlišná od počátku Vašeho pobytu v ČR do současnosti?

H4

Z12 – Je Česká republika pro Vás cílovou zemí?

Z13 – Jaká je dle Vašeho úsudku Vaše životní úroveň v ČR?

Z14 – Myslíte si, že v jiných státech EU by Vaše životní úroveň mohla být vyšší?

H5

Z15 – S jakými problémy se setkáváte nejčastěji při svém pobytu v ČR?

Z16 – Odvádíte zprostředkovateli nějakou finanční částku (zprostředkování zaměstnání, pobytu, úřední záležitosti atd.) ?

Z17 – Jsou výše uvedené problémy rozdílné od počátku Vašeho pobytu v ČR do současné doby?

H6

Z18 – Myslíte si, že stát vynakládá dostatečné finanční prostředky pro programy pomáhající Vaši maximální adaptaci v ČR?

Z19 – Je dle Vašeho názoru nějaká sféra procesu integrace, kterou byste využil/a pro svůj případ a usnadnila Vám tak integraci v ČR /finanční podpora, poskytnutí bydlení, nabídka kurzů a zaměstnání atd./ ?

H7

Z20 – Setkáváte se v osobním, nebo pracovním životě s nějakými případy netolerance /rasismus, xenofobie, diskriminace.../ vůči Vaší osobě?

Z21 – jsou občané ČR chápajícími a nápomocnými při Vaši integraci?

Z22 – Pociťujete zvyšující se toleranci občanů ČR vůči vám coby cizincům integrujícím se v České republice?

H8

Z23 – Byly Vám státní instituce nějakým způsobem nápomocny při Vaší integraci?

Z24 – Máte zájem o programy, poradenství, rekvalifikační kurzy atd. nabízené státem, jež by Vám usnadnily Vaší integraci?

H9

Z25 – Je Vám a Vašim dětem dostupné vzdělávání na území ČR?

Z26 – Mají Vaše děti problémy s přijetím do kolektivu a následným kvalitním studiem v ČR?

7 PREZENTACE ZÍSKANÝCH DAT V POŘADÍ OTÁZEK SESTAVNÉHO STRUKTUROVANÉHO DOTAZNÍKU

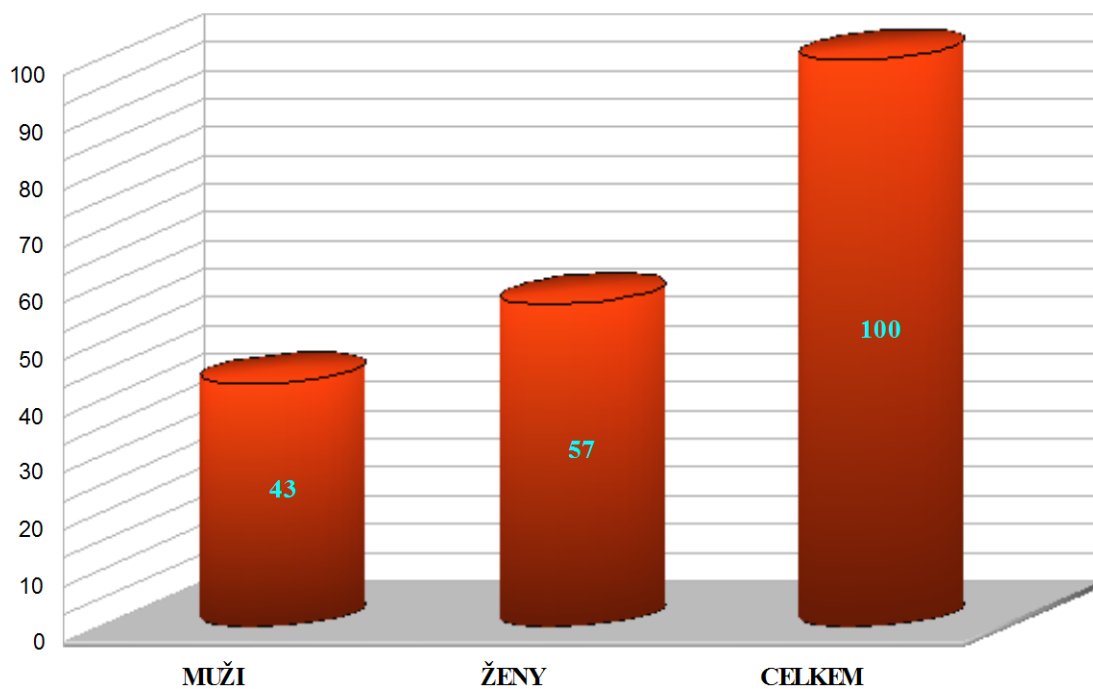
Z1 – Jaké je Vaše pohlaví?

a) muž

b) žena

Z dotazovaných respondentů odpovídalo 57 žen a 43 mužů.

Graf prezencí dat Z1:

Absolutní a relativní četnost v %.

Dá se říci, že respondenti jsou vyrovnání co se pohlaví týče.

Z2 – Jaký je Váš věk?

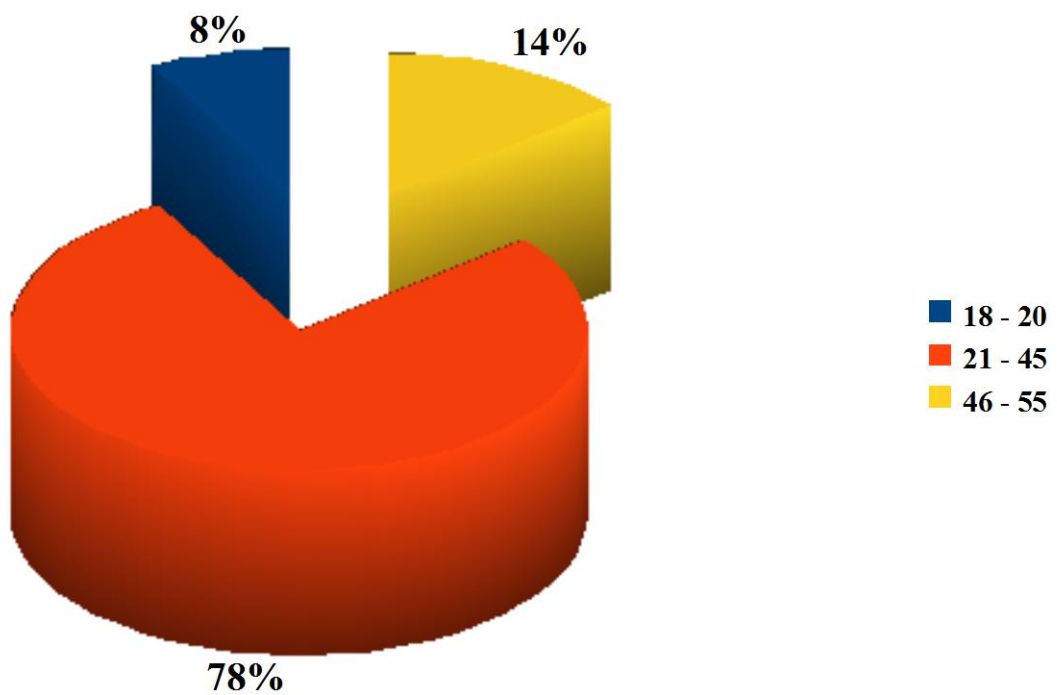
a) 18 – 20

b) 20 – 45

c) 45 +

Nejvíce z dotazovaných respondentů bylo ve středním produktivním věku tj. 20–45 let. Naopak nejméně ve věku 18 – 20 let.

Graf prezencí dat Z2:

Z3 – Máte nějaké děti?

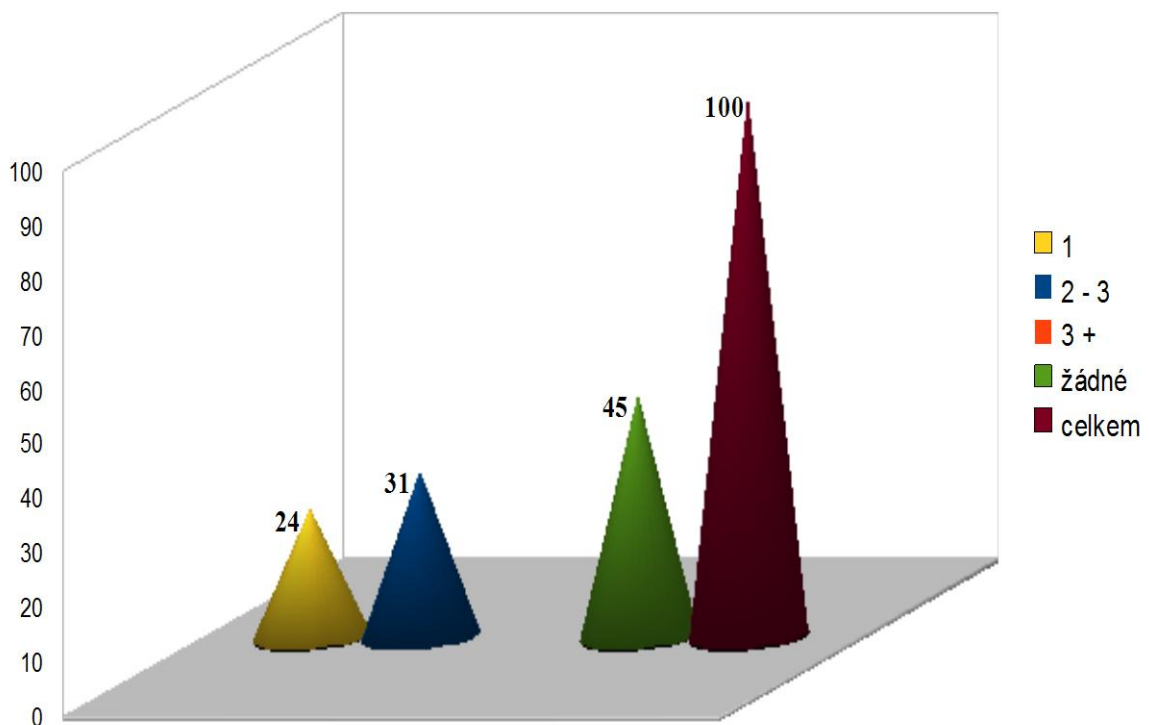
- a) 1
- b) 2 – 3
- c) 3 +
- d) žádné

Přehled absolutní a relativní četnosti odpovědí

Nejvíce respondentů, teda 45% odpovědělo, že nemají žádné děti, 31% že mají děti 2 – 3 a 24% odpovědělo, že má dítě jedno. Jako možný překvapivý výsledek se může zdát že z dotazovaných respondentů nikdo nemá 3 a více dětí.

Z těchto výsledků lze odvodit, že nejvíce dotazovaných bylo věku od 20ti let ještě bezdětných, kteří zde vytvářejí zázemí pro založení rodiny.

Graf prezencí dat Z3:

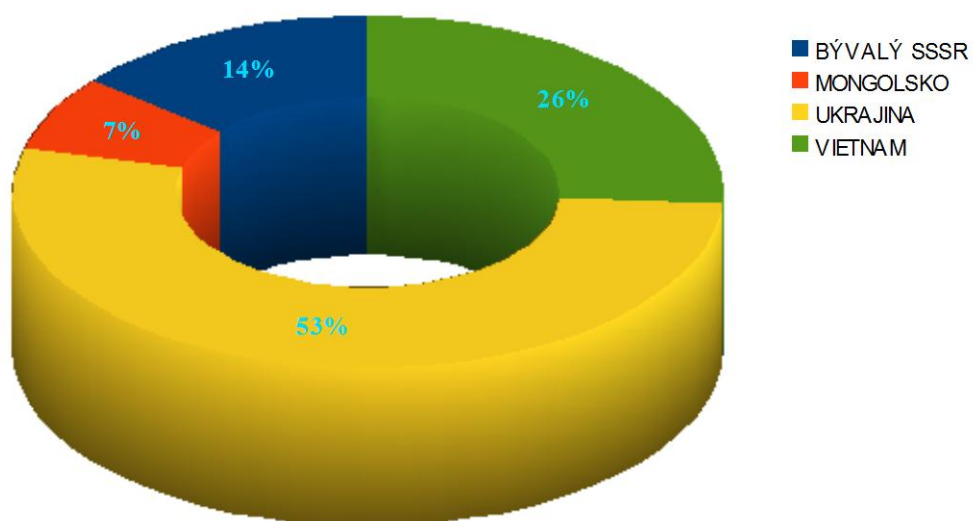
Z4 – Jaká je Vaše domovská země?

- a) Vietnam
- b) Mongolsko
- c) země bývalého bloku SSSR
- d) Jiná země uveďte

Z dotazovaných respondentů jich nejvíce pochází z Ukrajiny následně z Vietnamu a Ruska, nejméně z Mongolska.

<i>Stát</i>	<i>Absolutní četnost</i>	<i>Relativní četnost</i>
Bývalé státy SSSR	14	14,00%
Mongolsko	7	7,00%
Ukrajina	53	53,00%
Vietnam	24	24,00%
<i>CELKEM</i>	100	100,00%

Graf prezencí dat Z4:

Ze získaných odpovědí vyplývá, že 53% respondentů je z Ukrajiny, 26% z Vietnamu, 14% z některé ze zemí bývalého SSSR a 7% z Mongolska.

Otázka byla polootevřená, respondenti měli 3 nabídky států (bloků) a 1 možnost napsat svoji domovskou zem, jako odpověď d).

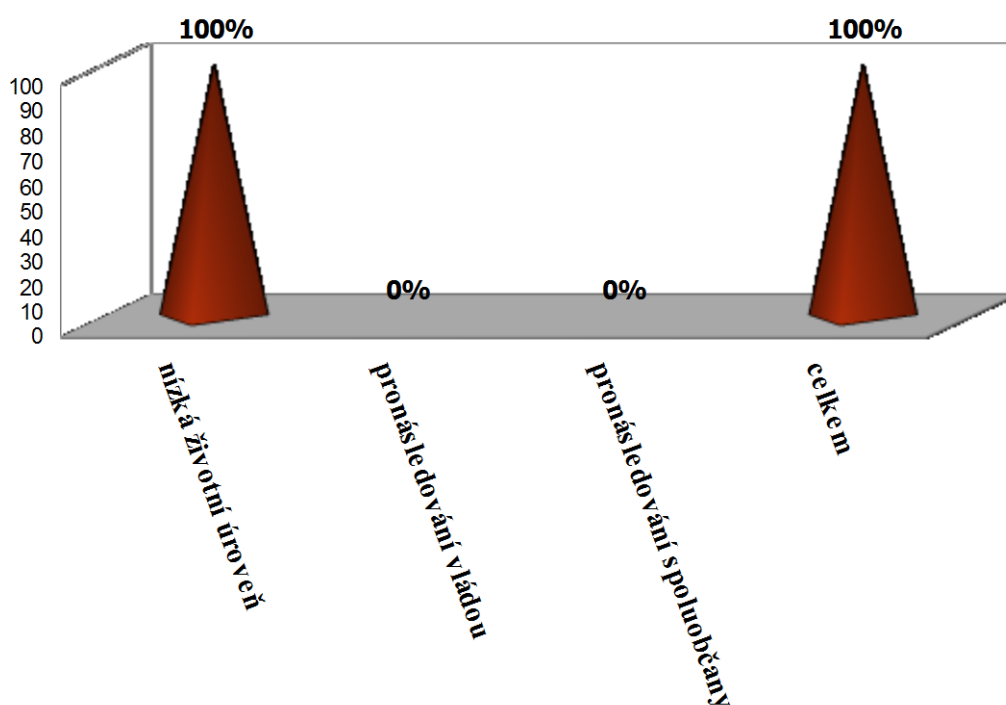
Z5 – Jaký byl hlavní důvod k opuštění Vaší mateřské země?

- a) nízká životní úroveň
- b) pronásledování vládou
- c) pronásledování spoluobčany

Na tuto otázku odpověděli všichni respondenti “jednohlasně” že ze své domovské země odešli z důvodu nízké životní úrovně.

Graf prezencí dat Z5:

Absolutní a relativní četnost v %.

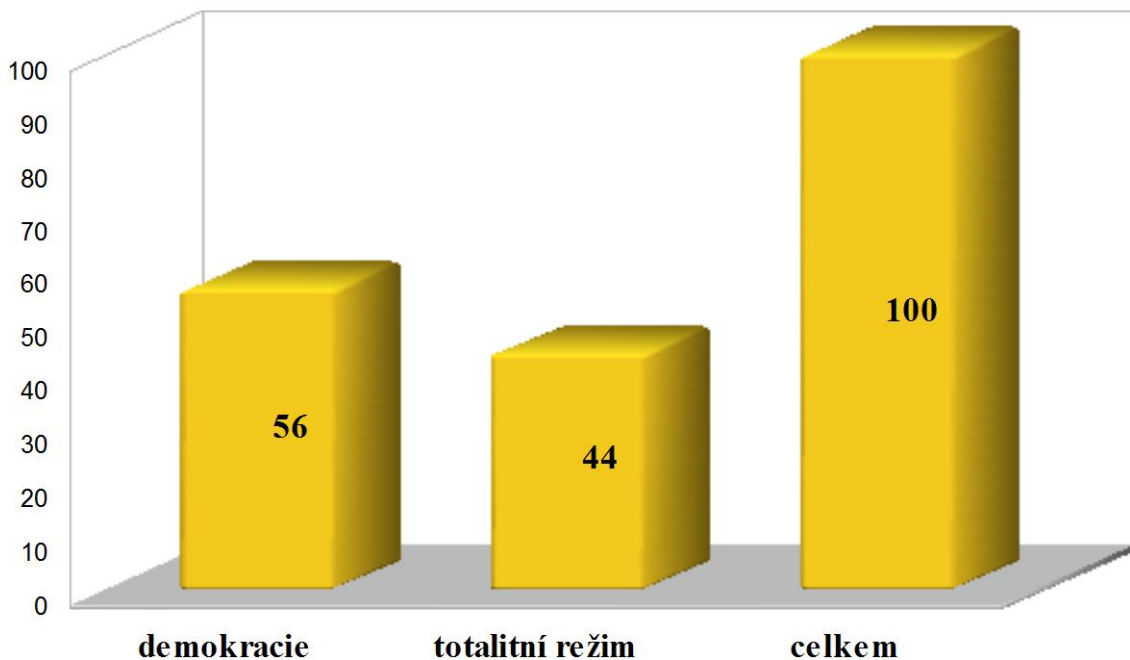
Z6 – Jaký je ve Vaší zemi vládní systém?

a) totalitní režim

b) demokracie

Graf prezencí dat Z6:

Absolutní a relativní četnost v %.

Na základě těchto získaných údajů vidíme, že respondenti žili z větší části v demokratickém státě, i když podíl totalitních režimů je také velmi vysoký.

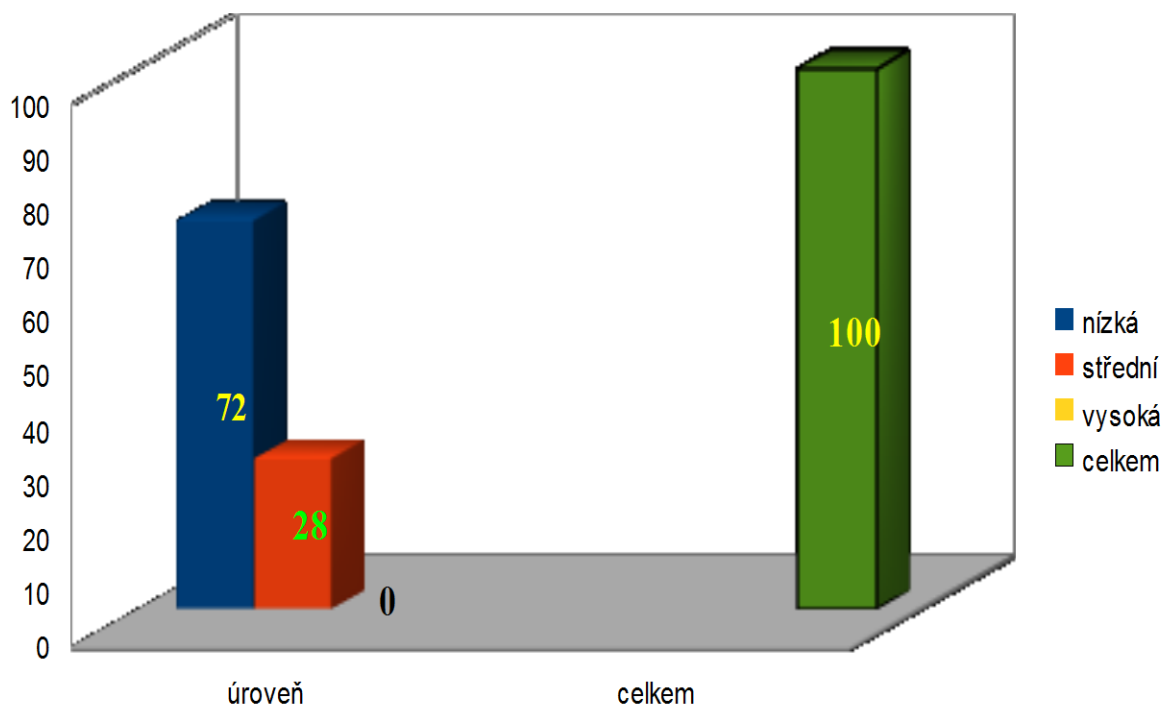
Z7 – Jaká byla Vaše životní úroveň v domovské zemi?

- a) nízká
- b) střední
- c) vysoká

V této otázce žádný z respondentů neodpověděl, že žil ve své domovské zemi na vysoké úrovni, což potvrzuje otázku č. 5. Většina, tedy 61% uvedlo, že žili na nízké životní úrovni a 49% na střední životní úrovni.

Graf prezencí dat Z7:

Absolutní a relativní četnost v %.

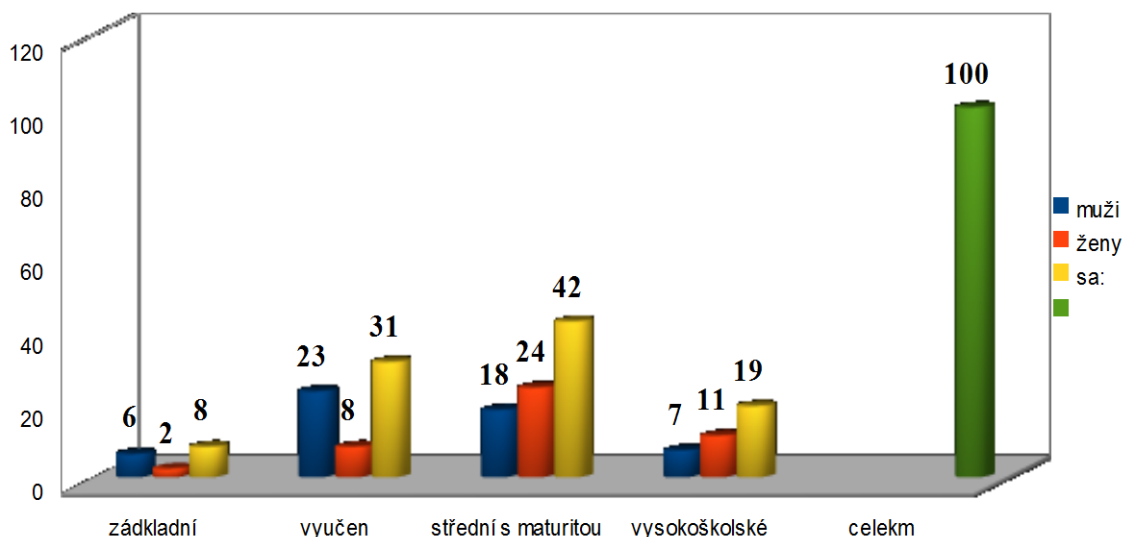

Z8 – Jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhl(a) v domovské zemi?

- a) základní
- b) vyučen
- c) středoškolské s maturitou
- d) vysokoškolské

Graf prezencí dat Z8:

Zobrazení odpovědí v absolutní a relativní četnosti v %

Z daných odpovědí je patrné, že nejvíce je středoškolsky vzdělaných respondentů tedy 42%, kde převažují ženy, ale stav je velice vyrovnaný. O něco méně tj. 31% respondentů je vyučených, zde z velké části převažuje počet mužů 23% oproti ženám 8%. Příjemně překvapivě se může jevit relativně vysoké procento vysokoškolsky vzdělaných respondentů tj. 19%. V tomto případě je více vysokoškolsky vzdělaných žen 11% než mužů 7%. Respondentů se základním vzděláním je 8% z dotazovaných. Zde je 6% mužů a 2% žen.

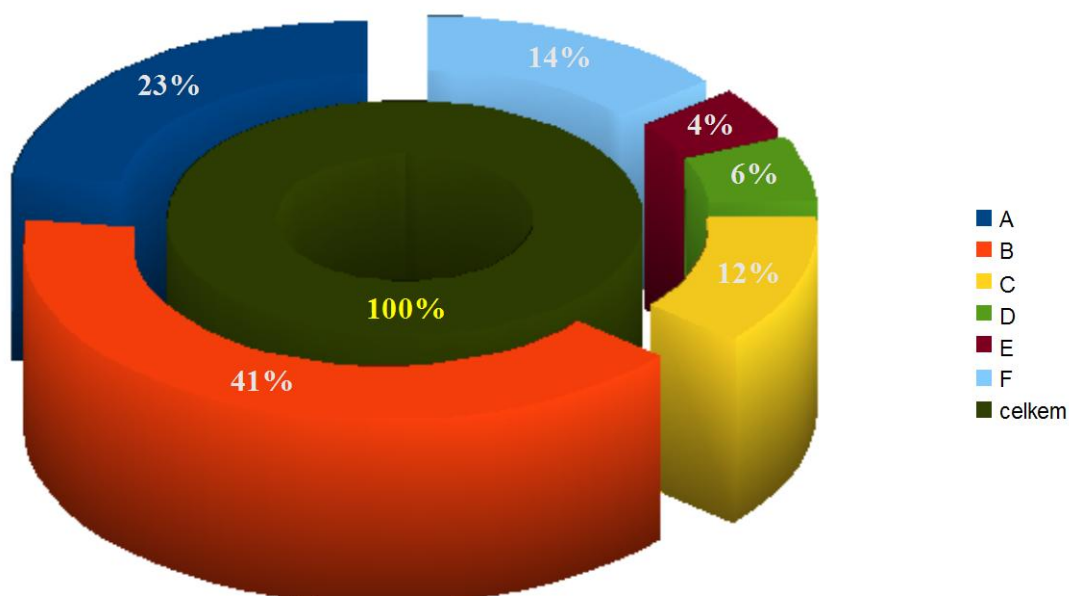
Z9 – Jakou profesí (funkcí) jste v domovské zemi vykonával/a?

- a) dělnickou (řemeslnou) neodbornou
- b) dělnickou (řemeslnou) odbornou
- c) administrativní
- d) vedoucí pracovník (vedoucí pracovní skupiny)
- e) manager (vedení podniku, firmy.)
- f) podnikatel

Toto byla jedna ze sady otázek, která má napomoci poodkrýt skutečné důvody vedoucí k opuštění domovské země.

Graf prezencí dat Z9:

Absolutní a relativní četnost

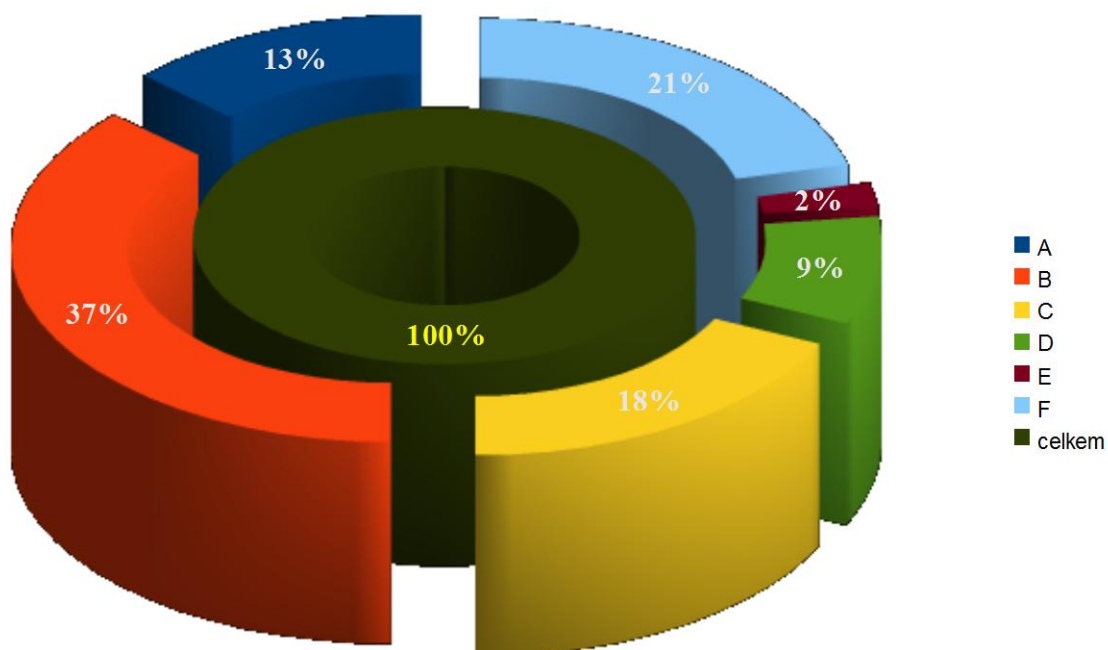
Z odpovědí respondentů můžeme usoudit, že ačkoli vykonávali různorodé profese, tak nejvíce respondentů tj. 41 % vykonávalo v domovské zemi dělnickou, nebo řemeslnou odbornou práci. 23% dělnickou neodbornou, 12% administrativní činnost. Kupodivu 14% respondentů uvedlo, že v domovské zemi podnikalo.

Z10 – Jakou profesi vykonáváte v ČR?

- a) dělnickou (řemeslnou) neodbornou
- b) dělnickou (řemeslnou) odbornou
- c) administrativní
- d) vedoucí pracovník (vedoucí pracovní skupiny)
- e) manager (vedení podniku, firmy.)
- f) podnikatel

Graf prezencí dat Z10:

Vyobrazení dat v relativní a absolutní četnosti

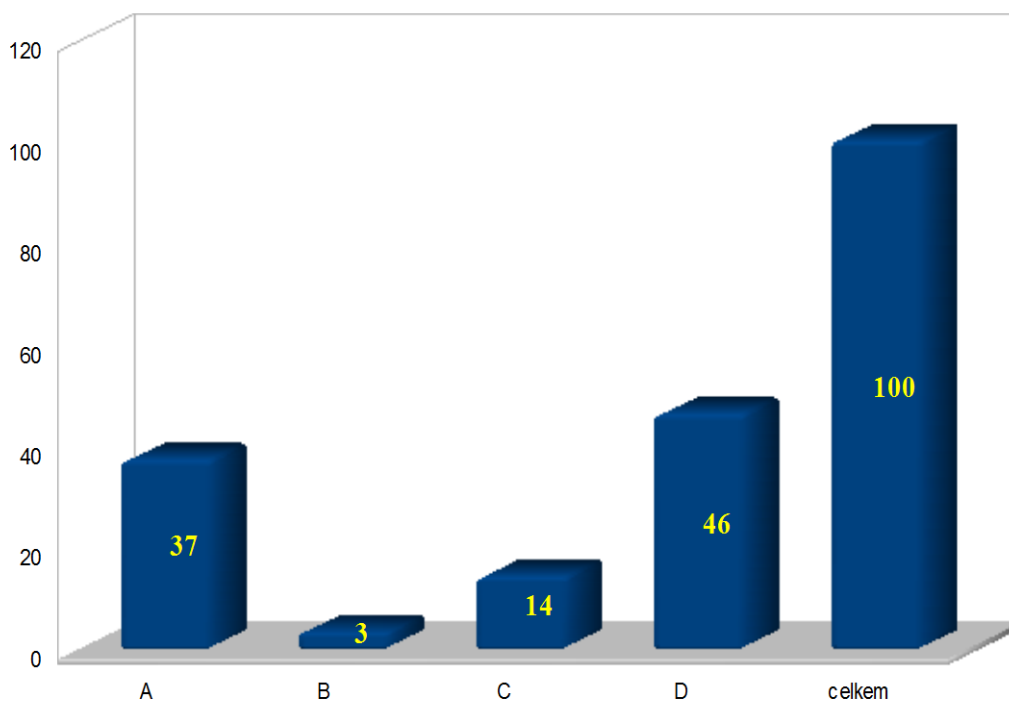
Z daných odpovědí je patrné, že počet respondentů odvádějících odbornou činnost se příliš nezměnil 37%. Naopak se zvýšil počet podnikajících osob na 21%. Vedoucích pracovních skupin vykonává profesi 9%. Administrativní činnost vykonává 18% respondentů a dělnickou neodbornou překvapivě jen 13%.

Z11- Je tato profese odlišná od počátku Vašeho pobytu do současnosti?

- a) ano mám vyšší pozici
- b) ano mám nižší pozici
- c) ne
- d) velmi podobná

Graf prezentací dat Z11:

Grafické vyhodnocení odpovědí v absolutní a reletivní četnosti v %.

Celých 14% respondentů uvedlo, že od počátku jejich pobytu se jejich pracovní pozice nezměnila. 3% respondentů udalo, že je jejich pozice nižší. Naopak povýšilo 37%, což můžeme považovat za velký klad, protože se dá říci, že cizinci integrující v ČR jsou talentovaní, a mají aktivní zájem stát se plnohodnotným článkem společnosti. Téměř polovina respondentů tj. 46% uvedlo, že sice změnili zaměstnání, ale jejich profese je velmi podobná té předchozí.

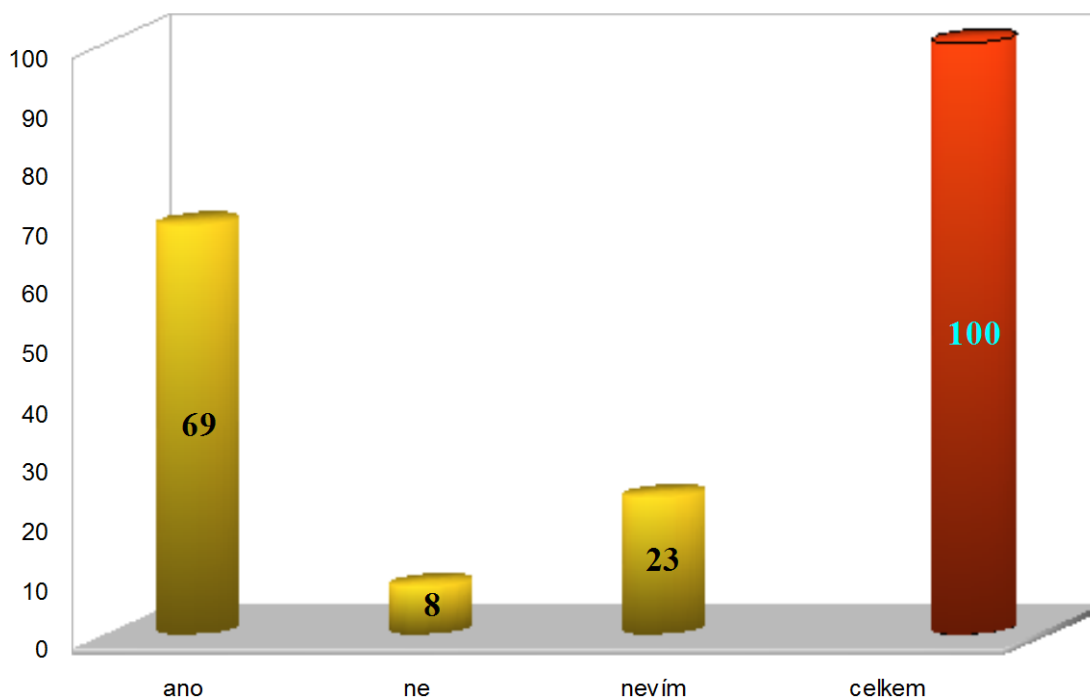
Z12 – Je ČR pro Vás cílovou zemí?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

Tato otázka se snaží podkrýt, zda cizinci Českou republiku považují jako odrazový můstek pro integraci do ostatních zemí EU, nebo zda chtějí žít zde.

Graf prezentací dat Z12:

Absolutní a relativní četnost v %.

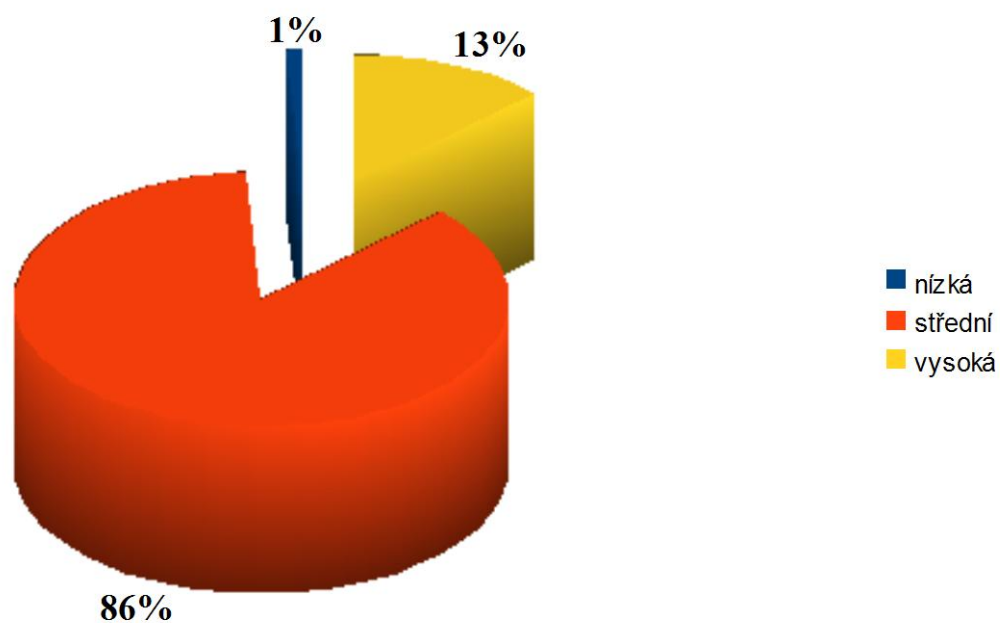
Valná většina respondentů, tedy 69% uvedlo že chce v ČR pobývat nadále. Téměř čtvrtina 23% nemá jasné cíle a 8% z dotazovaných odpovědělo, že v ČR určitě zůstat nechce.

Z13 – Jaká ke dle Vašeho úsudku Vaše životní úroveň v ČR?

- a) nízká
- b) střední
- c) vysoká

Graf prezentací dat Z13:

Zobrazení odpovědí v absolutní a relativní četnosti v %

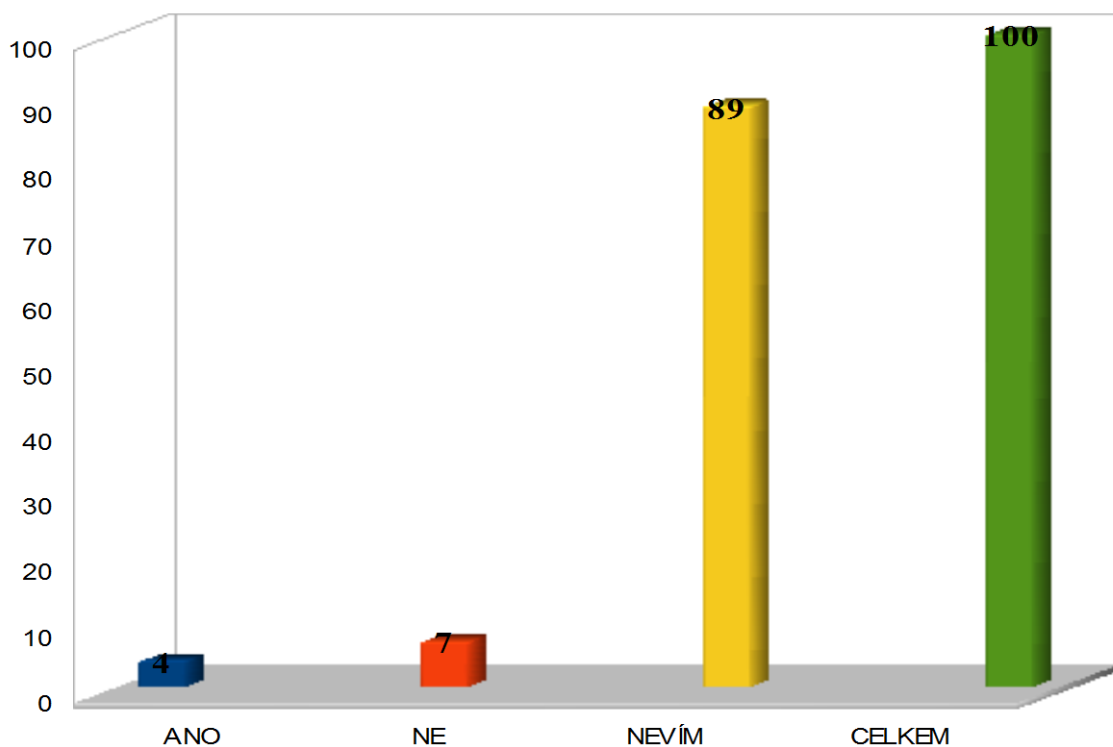
Naprostá většina respondentů ve výzkumu uvedla, že je se svou životní úrovní spokojena. Jako střední životní úroveň klasifikovalo 87%, výrazně si polepšilo 13% repondentů, kteří uvedli že jejich životní úroveň je vysoká. Nespokojen byl pouze 1 respondent, tedy 1%, který uvedl, že jeho životní úroveň je zde nízká.

Z14 – Myslíte si že v jiných státech EU by Vaše životní úroveň mohla být vyšší?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

Graf prezentací dat Z14:

Absolutní a relativní četnost v %

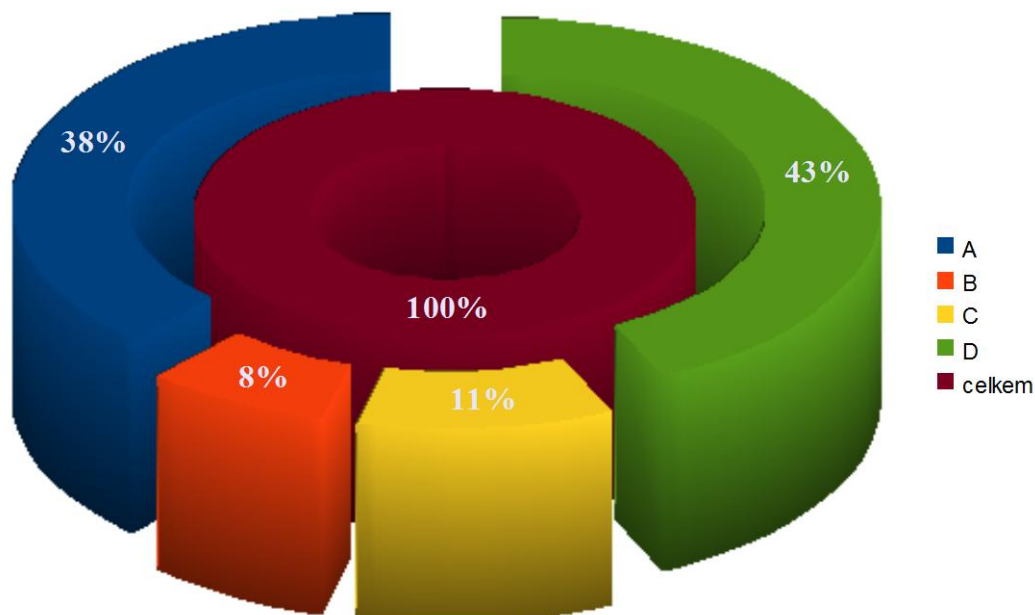
Z tohoto grafického znázornění lze odvodit skutečnost, že z větší části 89% se respondenti nezajímají o možnosti integrace v jiných státech EU, tudíž lze potvrdit, že jsou zde spokojeni. Rozhodným NE odpovědělo 7% a 4% z dotazovaných si myslí, že v některých jiných státech EU by jejich šance na profesní a osobní růst mohla být vyšší.

Z15 – S jakými problémy se setkáváte nečastěji při svém pobytu v ČR?

- a) problémy při získávání pracovních míst
- b) problémy s povolením k pobytu
- c) problémy se zprostředkovatelem
- d) žádné

Graf prezencí dat Z15:

Grafické vyhodnocení odpovědí v absolutní a relativní četnosti v %.

43% dotazovaných uvedlo, že se z žádnými výše zmíněnými problémy nepotýkají. Naopak velká část respondentů, tedy 38% sdělilo, že mají problém se získáváním pracovních míst. Se zprostředkovatelem má neshody 11% zúčastněných a 8% dotazovaných mívá problém s udělením povolení k pobytu v ČR.

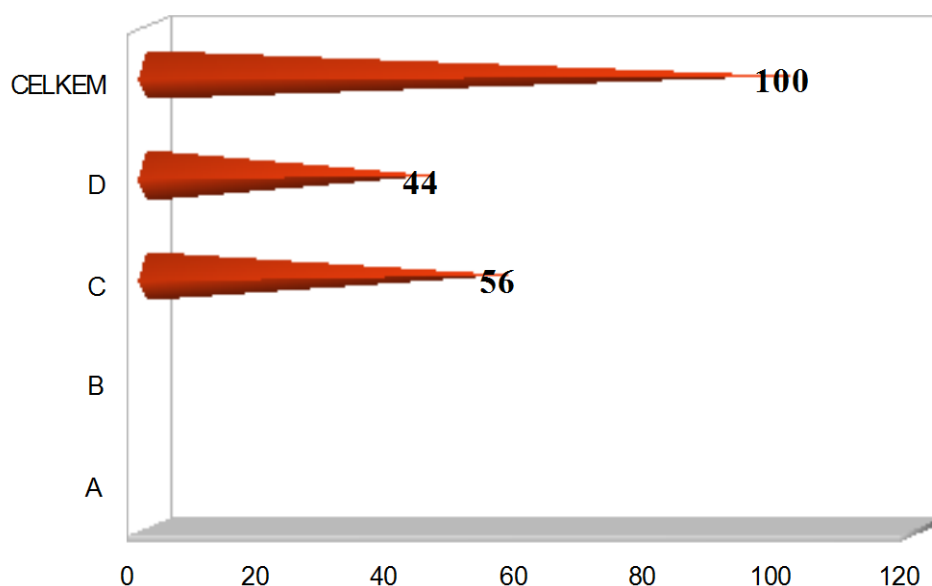
Z16 – Odvádíte zprostředkovateli nějakou finanční částku (zprostředkování práce, pobytu, nebo např. úřední záležitosti)?

- a) ano řádově tisíce za úkon**
- b) ano řádově stovky za úkon**
- c) ne**
- d) nechci uvést**

Cílem této otázky je zjistit skutečnost, zda zprostředkovatelé cizince nevykořisťují.

Graf prezencí dat Z16:

Absolutní a relativní četnost v %.

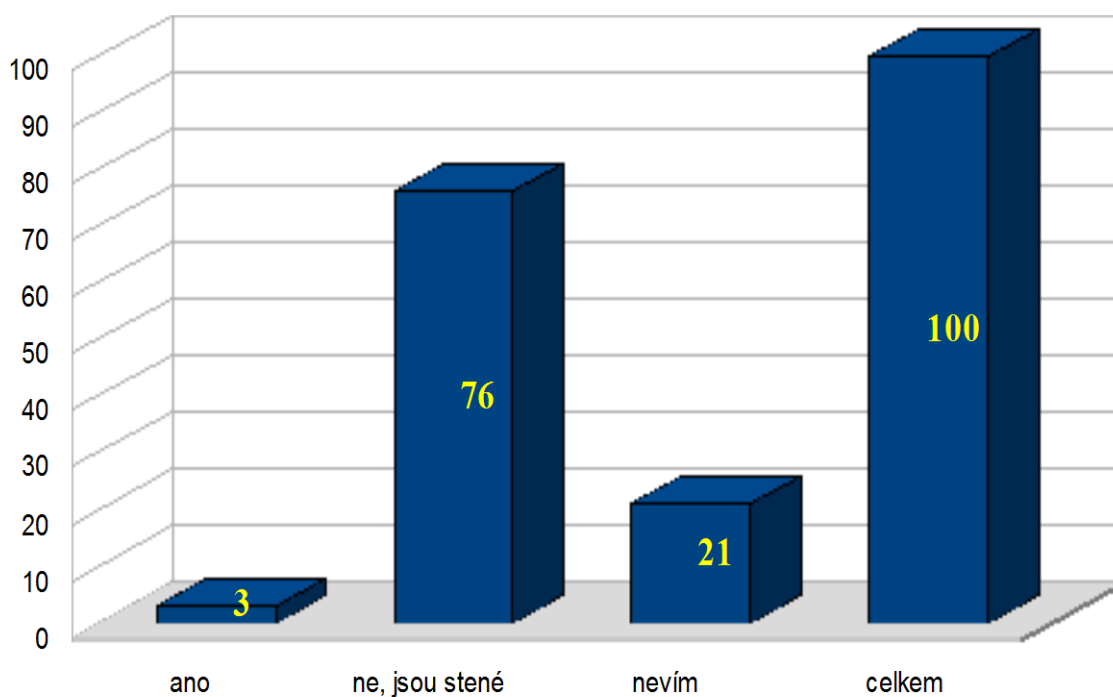
Žádný z respondentů nevedl že by odváděl zprostředkovateli nějakou finanční částku za jeho služby. Ovšem 44% odpovědělo, že nechce na otázku odpovídat, zřejmě se z nějakého důvodu se obávali o svoji anonymitu. Můžeme tedy usoudit, že určitý obnos zprostředkovateli odvádí, ale jaká je výše částky se můžeme jen domnívat. Je všeobecně známo, že se jedná o o tisíce korun českých.

Z17 – Jsou výše uvedené problémy rozdílné od počátku Vašeho pobytu v ČR do současnosti?

- a) ano
- b) ne, jsou stejné
- c) nevím

Graf prezencí dat Z17:

Vyobrazení odpovědí v absolutní a relativní četnosti v %.

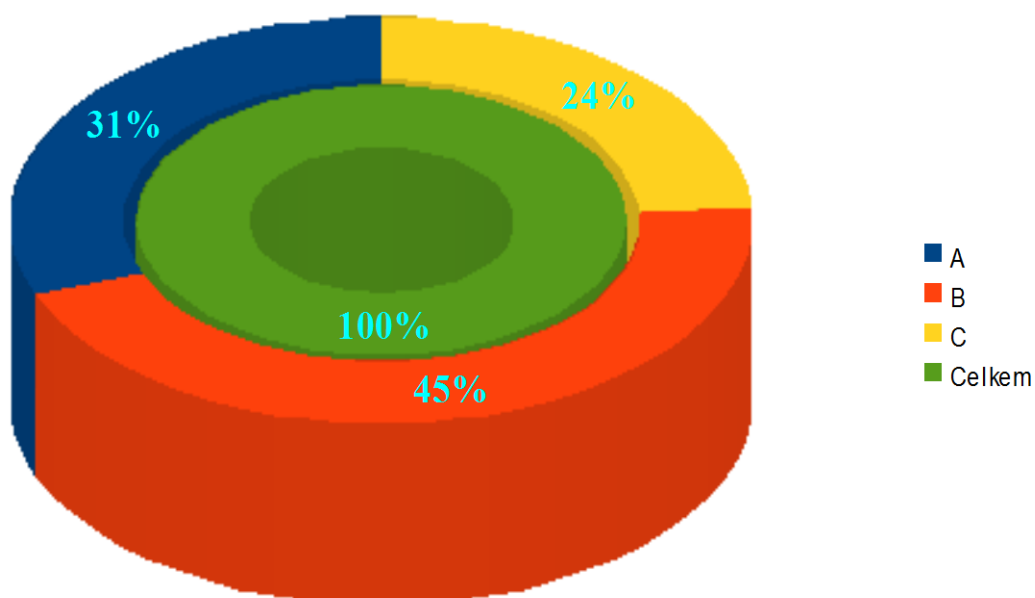
Tři čtvrtiny respondentů tj. 76% se s žádnými diferenciacemi problémů neseťaly. S různými problémy se setkaly pouze 3% dotazovaných a 21% nezaznamenaly žádné.

Z18 – Myslíte si, že stát vynakládá dostatečné finanční prostředky pro programy pomáhající Vaši maximální adaptaci?

- a) ano, prostředky jsou dostatečné**
- b) ne**
- c) nevím**

Graf prezencí dat Z18:

Zobrazení odpovědí v absolutní a relativní četnosti v %.

Dle předpokladů většina respondentů, tedy 45% si myslí že stát dostatečné prostředky pro jejich adaptaci nevynakládá. Opačného názoru je 31% respondentů a neucelený názor na danou problematiku má poměrně vysoká část dotazovaných tj. 24%.

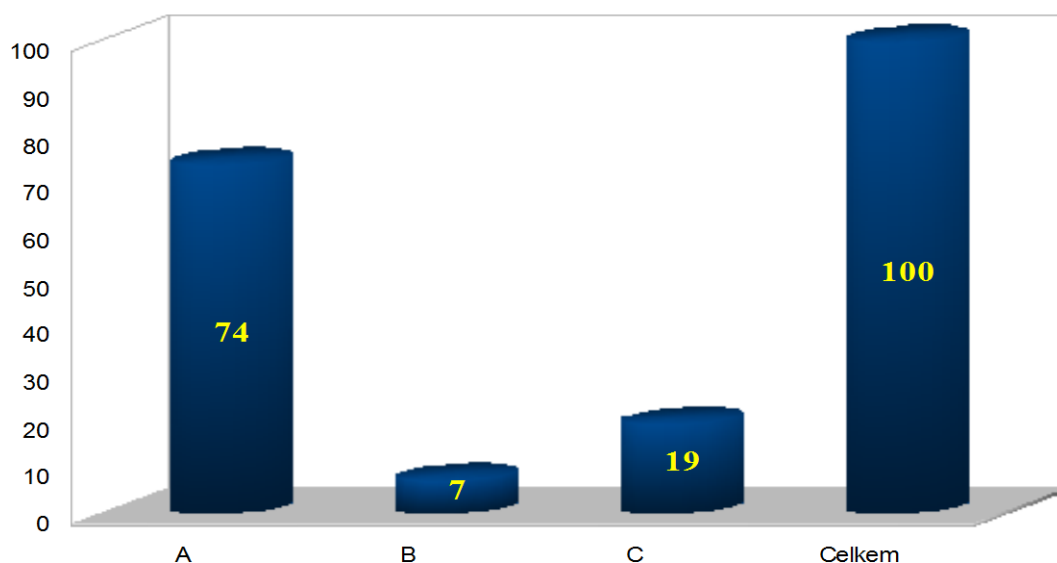
Z19 – Je dle Vašeho názoru nějaká sféra procesu integrace, kterou byste využil/a pro svůj případ a usnadnila Vám tak integraci v ČR? / finanční podpora, poskytnutí bydlení, nabídka kurzů a zaměstnání, atd.../?

- a) ano a to**
- b) ne**
- c) nevím**

Tato otázka je otevřená z důvodu konkretizace dané problematiky.

Graf prezencí dat Z19:

Absolutní a relativní četnost v %.

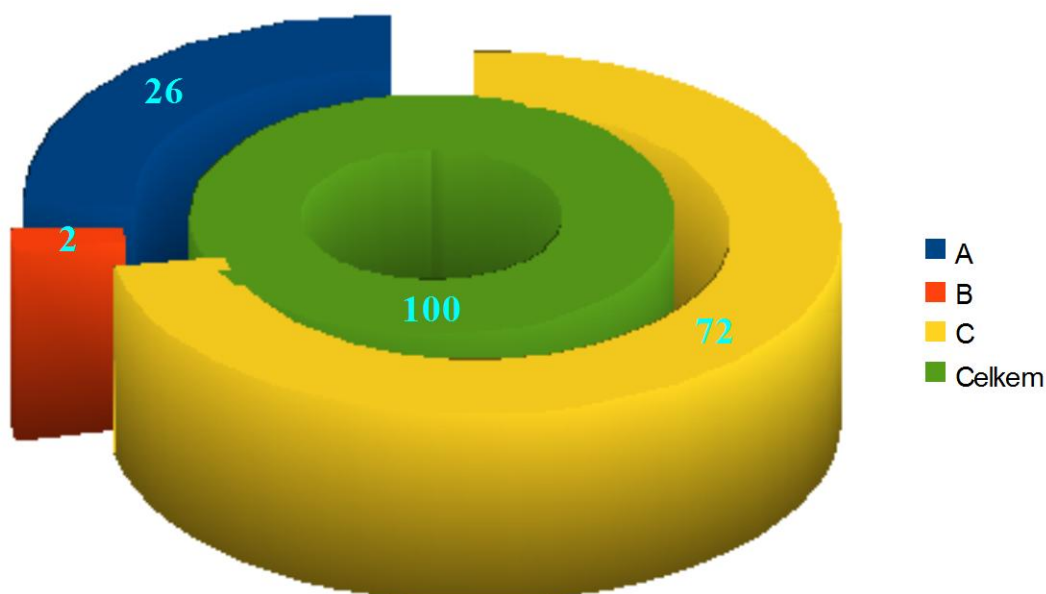
Jednohlasně se shodlo 74% dotazovaných respondentů, že by chtěli mít přístupnější kurzy výuky českého jazyka. 7% respondentů nemá zájem o žádnou ze sfér procesu integrace a 19 % na tento problém nemá ucelený názor.

Z20 – Setkáváte se v osobní, nebo pracovním životě s nějakými případy netolerance /rasismus, xenofobie.../ vůči Vaší osobě?

- a) ano ze strany vedení
- b) ano ze strany občanů
- c) ne

Graf prezencí dat Z20:

Absolutní a relativní četnost v %.

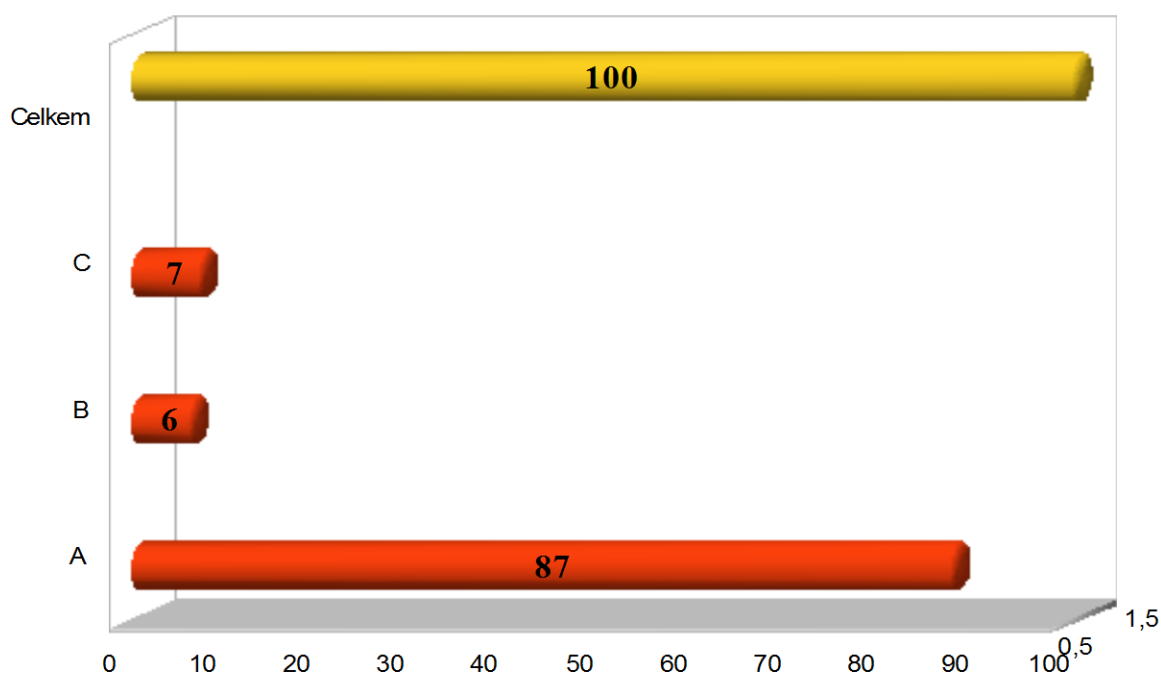
Valná většina dotazovaných respondentů se 72% nesešlo s žádnou rasovou nesnášenlivostí. Diskriminaci ze strany vedení a to je velmi nepříjemná záležitost pro nás, zažilo 26%. S útoky ze strany občanů ČR se setkala 2% dotazovaných, což se může jevit jako malé číslo, ale má to neblahý dopad na celou naši společnost.

Z21 – Jsou občané ČR chápajícími a nápomocnými při Vaší integraci?

- a) ano
- b) ne
- c) spíše pasivní

Graf prezencí dat Z21:

Grafické zobrazení zjištěných údajů v absolutní a relativní četnosti, v %.

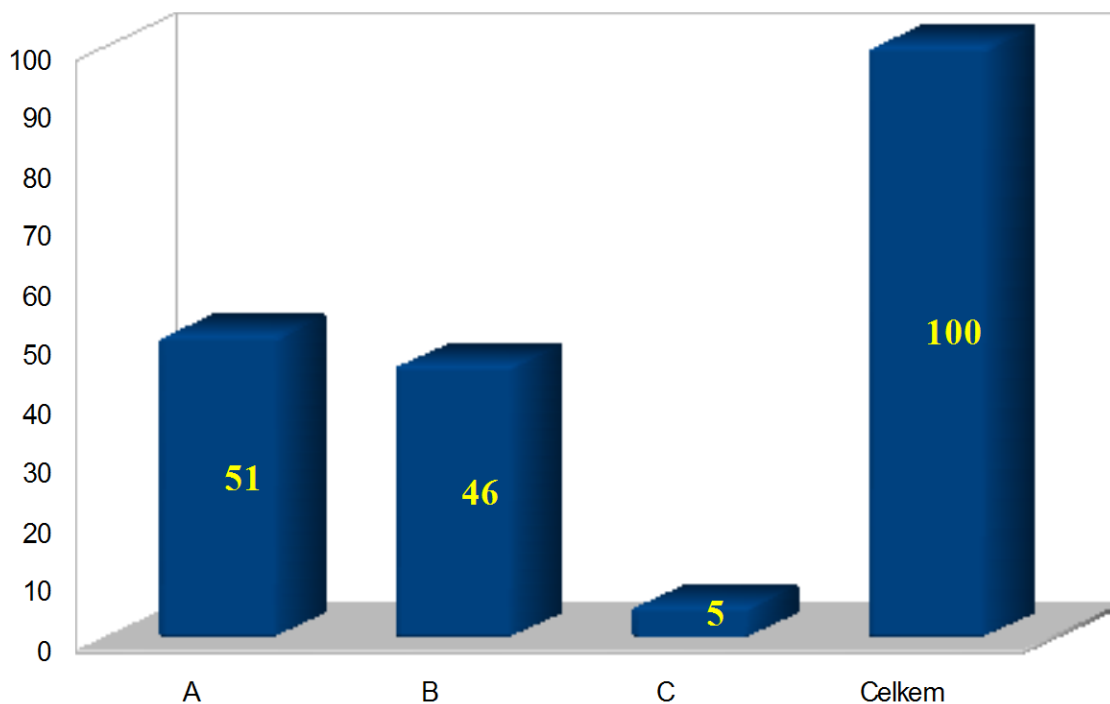
87% dotazovaných má zkušenosti s náklonností občanů ČR při integraci. 7% tvrdí, že jsou jim lhostejní a 6% se setkala spíše se zápornými ohlasy.

Z22 – Pociťujete zvyšující se toleranci občanů ČR vůči Vám coby cizincům integrujícím se v České republice?

- a) ano
- b) ne
- c) nemám srovnání

Graf prezencí dat Z22:

Absolutní a relativní četnost v %.

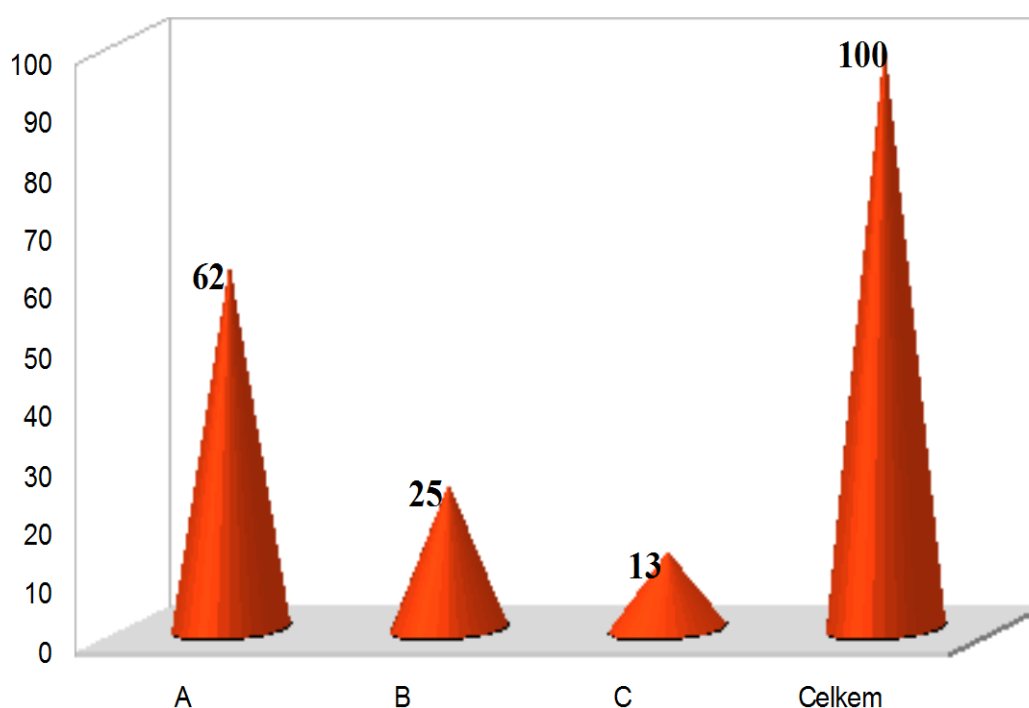
Většina 51% zaznamenala zvyšující se toleranci občanů ČR vůči cizincům. Ovšem velmi neuspokojivý je vysoký počet netolerantních občanů tj. 46%. 5% respondentů nemá možnost srovnání.

Z23 – Byly Vám státní instituce nějakým způsobem nápomocny při Vaší integraci?

- a) ano
- b) ne
- c) nepotřeboval/a jsem pomoc

Graf prezencí dat Z23:

Absolutní a relativní četnost v %.

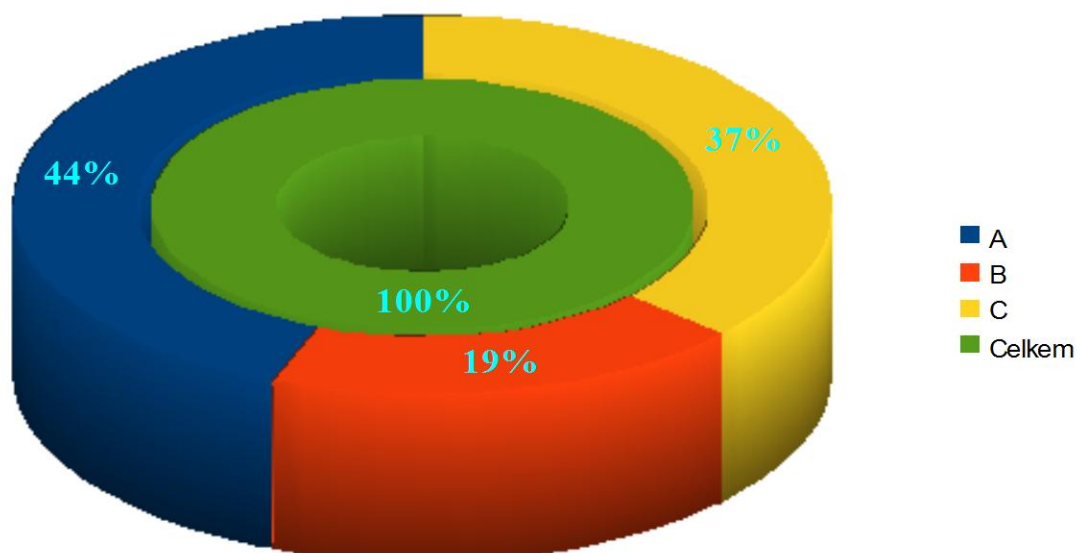
Ze sta respondentů se 63% setkala s ochotnou pomocí státních institucí při jejich integraci. Naopak, co mě velmi mrzí a myslím, že by se měl přístup státních institucí změnit, je velmi vysoký počet odmítnutých respondentů ze strany státu, celých 25%! Pomoc nepotřebovalo 13% dotázaných.

**Z24 – Máte zájem o programy, poradenství, rekvalifikační kurzy atd.
Nabízené státem usnadňující Vaši integraci?**

- a) ano
- b) ne
- c) nevím o takových to programech

Graf prezencí dat Z24:

Absolutní a relativní četnost dat v %.

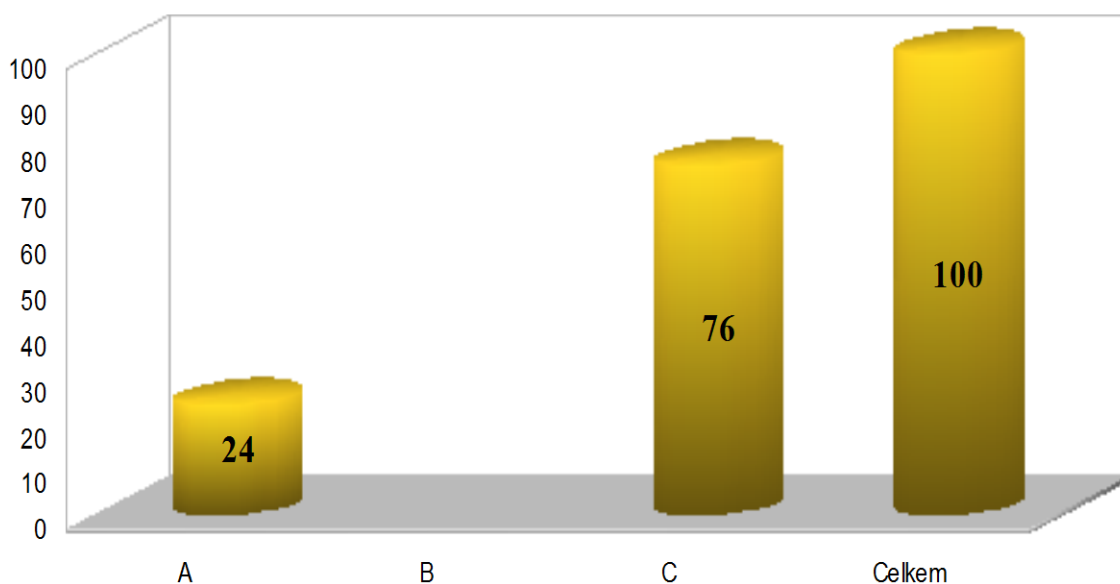
Téměř polovina 44% dotázaných by měla zájem o programy nabízené státem. 19% o takových to programech nemají vůbec žádné informace. Překvapivě 37% o ně vůbec nemá zájem, což je škoda, myslím že by jim mohly rozšířit obzory a otevřít nové cesty na cestě za úspěchem a plnohodnotnou integrací.

Z25 – Je Vám a Vašim dětem dostupné vzdělávání v institucích na území ČR?

- a) ano**
- b) ne**
- c) nemám o studium zájem**

Graf prezencí dat Z25:

Absolutní a relativní četnost v %.

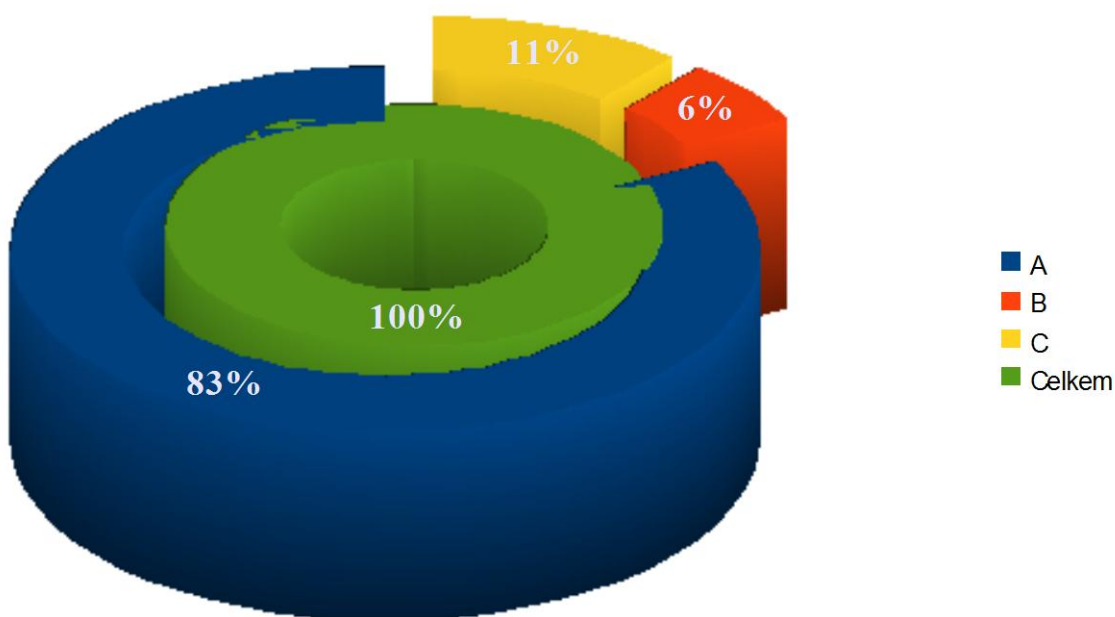
Podle těchto zjištěných dat mají možnost vzdělání všichni dotazovaní, avšak 76% z nich nemá o studium zájem.

Z26 – Mají Vaše děti problémy s přijetím do kolektivu a následným kvalitním studiem v ČR?

- a) ne
- b) ano
- c) děti nechtějí v ČR studovat

Graf prezencí dat Z26:

Grafické vyobrazení zjištěných dat v absolutní a relativní četnosti, v %

Jak vypovídá grafické znázornění nemají děti cizinců pobývajících na území ČR problémy se studiem ani s přijetím do kolektivu.

Závěr

Vstupem ČR do schengenského prostoru se výrazně změnila podmínky pro vstup cizinců do ČR a to vzhledem k situaci, kdy Česká republika nemá žádnou pozemní vnější hranici. Kontroly na hraničních přechodech při vstupu cizinců do ČR byly odstraněny a tato problematika se přesunula na mezinárodní letiště. Česká republika je a bude stále využívána nejen jako tranzitní prostor pro pohyb nelegálních migrantů z východu na západ Evropy, ale ve větší míře i jako cílová země.

Problematika imigrace a nelegální migrace, problematika týkající se multikulturní společnosti v ČR je ve všech svých formách komplexním celkem, na jehož řešení se musí podílet svým způsobem celá státní správa. V rámci svých kompetencí se touto problematikou zabývá ministerstvo vnitra, ministerstvo zahraničních věcí, ministerstvo práce a sociálních věcí, ministerstvo školství, ministerstvo průmyslu a obchodu. Cílem těchto institucí musí být koordinovaný postup státní správy a provázanosti jednotlivých kroků při realizaci stanovování migrační a imigrační, integrační politiky státu.

Česká republika začlenila do svého legislativního systému principy evropského práva a harmonizovala legislativu s legislativou a požadavky Evropské unie a Schengenu. Je to ovšem velice obtížný úkol, protože praktické zkušenosti většiny evropských zemí ukazují, že deklarování obecných principů integrace je jednodušší než jejich praktická aplikace. Integrace migrantů je často interpretována jako požadavek, že by se imigranti měli přizpůsobit převládajícím normám, hodnotám země, do níž přišli. Majoritní populací je tento požadavek považován za nutnost, kterou musí migranti v zájmu své integrace přijmout.

Pokud se tak neděje projevuje se k nově příchozím nepřátelství, nedůvěra až agresivita, což může vyústit v předsudek. Předsudek znamená popírání existence jakékoliv kladné vlastnosti u nově příchozích. Předsudek brání člověku akceptovat, že by úmysly migrantů mohly být poctivé, může vést až k používání dvojího morálního metru. Od předsudku je již jen krok ke xenofobii.

U empirického šetření byly stanoveny pracovní hypotézy a na jejich základě stanoven dotazník. Dle vyhodnocení dotazníků byly všechny stanovené pracovní hypotézy ověřeny. Bylo zjištěno, že motivací cizinců je odejít z domovské země a usídlit se v České republice z důvodu špatné životní úrovně v domovské zemi. Šetření také ukázalo, že tito cizinci chtějí nadále i v budoucnu pobývat v této zemi a stát se plnohodnotnou součástí této společnosti.

Dotázaní cizinci, kteří se zde usídlují, mají různé vzdělání, státní příslušnost a měli různé zaměstnání v domovské zemi. Usídlují se zde jak lidé bez vzdělání, tak s vysokoškolským vzděláním, které nemohli uplatnit v domovské zemi k seberealizaci a zajištění standardní životní úrovně ve střední Evropě.

Z dotázaných cizinců se zde usídlují lidé se státní příslušností Ukrajina, Rusko, Vietnam, Mongolsko. Tito lidé v České republice vykonávají různé zaměstnání a i když často neuplatní své vzdělání, tak dosahují lepší životní úrovně oproti domovské zemi a budují si zde nové zázemí. Z formami netolerance se setkávají zřídka a snadno se začleňují do majoritní společnosti. Cílem bylo zjistit jací cizinci se zde vlastně usídlují, jaká je jejich motivace se zde usídlit, odejít z domovské země a jak se jim zde pobývá.

Faktorů ovlivňujících úspěšnost asimilace imigrantů je celá řada, mezi nejvýznamnější patří znalost českého jazyka, věk, míra anomie a subjektivní spokojenost respondenta. Z výsledků empirického šetření je patrné, že se cizinci adaptují v novém prostředí velmi dobře, dá se dokonce hovořit o tom, že se asimilovali, protože většina z nich přijímá český způsob života.

Závěrem bych chtěla uvést, že v této práci jsem se snažila přiblížit v současnosti velmi aktuální téma – multikulturní společnosti v ČR, problematiku migrace na našem území v její značné šíři podpořenou statistickými údaji. Bylo poukázáno na legální i nelegální migraci, imigrační politiku, integraci cizinců a formy netolerance. Pozornost byla věnována problematice multikulturní výchovy coby výchovy k pochopení a respektování každého člověka v jeho podstatě a teprve potom také v jeho odlišnosti od druhých lidí.

Resumé

V diplomové práci, jejíž tématem je multikulturní společnost, je představen multikulturalismus v jeho teoretické podobě s přiblížením jednotlivých multikulturních směrů a současnou situací v ČR.

V další části je poukazováno na migraci legálního i nelegálního charakteru, na psychologické aspekty migrace, činnost státních orgánů a jsou zde popsány nejčastější skupiny cizinců ze třetích států usídlujících se v České republice doplněná o statistické údaje o vývoji a jejich počtu.

Důležitou součástí je integrace cizinců v hostitelských společnostech, je zde zmíněna jak obecná rovina tak i rovina týkající se začlenění cizích státních příslušníků do majoritní společnosti České republiky.

S integrací cizinců úzce souvisí migrační politika ve společnostech, jež jsou cílem migrantů, na jedné straně jsou popsány její typy – modely a na straně druhé je popsána integrační politika v ČR. Pokud hovoříme o multikulturní společnosti je nutné zmínit i formy netolerance, se kterými se cizinci setkávají.

V poslední teoretické kapitole je pozornost věnována problematice multikulturní výchovy coby výchovy k pochopení a respektování každého člověka v jeho podstatě a až následně v jeho odlišnostech od druhých lidí.

Výzkumná část diplomové práce je zaměřena na motivaci cizinců (třetích států) nejpočetnějších skupin /Rusové, Vietnamci, Ukrajinci, Mongolci/, která je příčinou opuštění domovského státu a usídlení se v České republice a rovněž jejich integraci do majoritní společnosti. U provedeného sociologickoempirického šetření se jedná o ověření platnosti stanovených hypotéz pomocí strukturovaného dotazníku. Tento výzkum uděluje hlavní informace především demografického a socioekonomického charakteru o populaci cizinců ze státu Vietnam, Ukrajina, Rusko, Mongolsko, které pobývají v České republice.

Anotace

Křížová, Marcela. *Multikulturní společnost jako výzva pro sociální pedagogiku*. Brno: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2010. 125 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá současným stavem a problematikou multikulturní společnosti v České republice. V teoretické části se jedná o shrnutí vzniku, vývoje a stavu multikulturalismu a teorií jednotlivých multikulturních směrů.

Další kapitolou je nastínění problematiky migrace v České republice a jejího průběhu. V legální i nelegální podobě zvláště je věnována pozornost nejpočetnějším skupinám cizinců v ČR / podléhající vizové povinnosti/ ze států Ukrajina, Rusko, Vietnam, doplněná o statistické údaje o vývoji jejich počtu. Pokud hovoříme o multikulturní společnosti je nutné zmínit i formy netolerance, se kterými se cizinci setkávají. V poslední teoretické kapitole je pozornost věnována multikulturní výchově, která úzce souvisí s multikulturní společností.

Výzkumná část je zaměřena na motivaci cizinců tří nejpočetnějších skupin /Rusové, Vietnamci, Ukrajinci/, která je příčinou opuštění domovského státu a usídlení se v České republice a rovněž jejich integraci do majoritní společnosti. U provedeného sociologickoempirického šetření se jedná o ověření platnosti stanovených hypotéz pomocí strukturovaného dotazníku. Tento výzkum uděluje hlavní informace především demografického a socioekonomického charakteru o populaci cizinců ze státu Vietnam, Ukrajina, Rusko, které pobývají v České republice.

Klíčová slova

Multikulturalismus, cizinci, migrace, Česká republika, empirické šetření, multikulturní výchova

Annotation

Křížová Marcela. *Multicultural Society as a Challenge for the Special Pedagogy*

Brno: Tomas Bata University, Zlín, 2010. 125 pgs., Diploma Work

This Diploma Work is dedicated to the actual state and problems of multicultural society in the Czech Republic. In the theory part is explained the origin, development and state of multiculturalism, and theories of multicultural tendencies. As well, the problem of migration in the Czech Republic and its course are presented. In the legal and also especially illegal aspects, there is paid an attention to the most numerous groups of foreigners in the Czech Republic /subject to the visa obligation /, coming from Ukraine, Russia, Vietnam, completed with statistic data about evolution of their quantity. This topic involves also the forms of intolerance experienced by foreigners. In the last theory chapter is possible to read the information about multicultural education, closely related to the multicultural society. The investigation part is focused on the motivation of foreigners of the three most numerous groups /Russians, Vietnamese, Ukrainians/, what is the reason of leaving their native country and settlement in the Czech Republic, and likewise their integration in the majority society.

The social-empirical investigation verifies the relevance of established supposals, using the structured questionnaire. This investigation gives demographic and social-economical information about the foreigners' population coming from Vietnam, Ukraine, Russia, residing in the Czech Republic.

Key words:

multiculturalism, foreigners, migration, Czech Republic, empirical investigation, multicultural education

Seznam literatury

- 1/ Zákon č. 278/2009 Sb., kterým se mění z.č. 326/1999 Sb., *o pobytu cizinců na území České republiky* a o změně některých zákonů a ve znění pozdějších předpisů
- 2/ Zákon č. 140/1961 Sb. *Trestní zákon* ve znění z. č. 1306/2009 Sb. Trestní zákon
- 3/ Zákon č. 141/1961 ve znění z. č. 306/2009 Sb. *O trestním řízení soudním* (trestní řád)
- 4/ Zákon č. 273/2001 Sb., *o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů*
- 5/ Zákon č. 325/1999 Sb. *o azylu* ve znění z.č. 9/2010 Sb. a o změně některých zákonů a ve znění pozdějších předpisů
- 6/*Listina základních práv a svobod*
- 7/ *Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin*
- 8/ *Interní informace za rok 2009*, Policie České republiky Ředitelství služby cizinecké policie, Oddělení analýzy rizik – Skupina analytiky
- 9/ BARŠA, Pavel. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: CDK, 2003, 348s. ISBN: 80-7325-020-9.
- 10/ BARŠOVÁ A., BARŠA P. : *Přistěhovalectví a liberální stat*
- 11/ BAUER, F. e.a. (1995). *Tisíc let česko-německých vztahů*. Praha: PAN Evropa.
- 12/ ČECH, Stanislav a ŘEZNÍČEK, Matouš. *Zločin kolem nás*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1997. 344 s. ISBN 80-7023-253-6
- 13/ HAIŠMAN, T. aj. *Integrace imigrantů – zkušenost i výzva*.
- 14/ HRUBEŠ, Jan a HRUBEŠOVÁ, Eva. *Cizinci v Praze*. 1. vyd. Rožtoky u Prahy: Orion, 1994. 189 s. ISBN 80-901958-2-2
- 15/ GIDDENS, A. *Důsledky modernity*. Praha, Slon, 1998. 11-53
- 16/ GUTMANOVÁ, A. (ed) *Multikulturalismus, zkoumání politiky uznání*. Praha: AVČR, 2001.
- 17/ CHRÁSKA, Miroslav: *Základy kvantitativního výzkumu*. 1.vyd. Praha: Grada, 2007. 265 s.ISBN 978-80-247-1369-4
- 18/ JESENSKÁ, Milena. *Nad naše síly: Češi, Židé, Němci 1937-1939*. Olomouc : Votobia, 1997. 258 s.
- 19/ KELLY-TYCHTL, P. *Imigrace – jak dál?*, Integrace 2001 str. 15
- 20/ Klimek, A. *Velké dějiny zemí koruny české, svazek XIII*. Litomyšl: Paseka. 2000

- 21/ Kocourek, J.: *Vietnamci v České republice*. In: Šišková, T. (ed.): *Menšiny a migranti v České republice (My a oni v multikulturní společnosti 21. století)*. Portál, Praha 2001.
- 22/ MOORE Dana. *Než začneme s multikulturní výchovou*, Praha 2008, 110 s., ISBN 978-80-86961-61-3
- 23/ NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. 1 vyd. Praha : Academia, 1999. 287 s. ISBN 80-200-690-7
- 24/ NĚMEC, Miroslav. *Organizovaný zločin*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1995. 290 s. ISBN 80-206-0472-3
- 25/ NĚMEC, Miroslav. *Mafie a zločinecké gangy*. Praha: Eurounion, s. r. o., 2003. 390 s. ISBN 80-7317-026-4
- 26/ PAVLÍK, Zdeněk. *Populační vývoj České republiky 1990 – 2002*, Praha: DemoArt, 2002. ISBN 80-902686-8-4
- 27/ PRIBÁŇ, Jiří. *Jací můžeme být?*, Slon, Praha 2004, 114 s.
- 28/ PRINS, B. : *Konec nevinnosti, úskalí multikulturního soužití v Nizozemsku*, Brno 2005, 151 s. ; ISBN80-86598-78-0
- 29/ Prudký, L.. *Přináležitost k národu, vztahy k jiným národnostem a k cizincům v České republice*. Praha: KVDO. 2005
- 30/ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k tolerance a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998, 203 s. ISBN 80-7178-285-8
- 31/ ŠVINGALOVÁ, Dana. *Úvod do multikulturní výchovy*. 1.vyd. Liberecké romské sdružení, 116 s. ISBN 978-80-903953-0-5
- 32/ TIGRID, Pavel. *Politická emigrace v atomovém věku*. 1.vyd.Praha: Prostor, 1990. 144 s. ISBN 80-85190-00-1
- 33/ UHEREK, Zdeněk. *Integrace cizinců na území České republiky*. Praha: Akademie věd České republiky, 2003

- 34/ www.czechkid.cz
- 35/ www.polis.cz
- 36/ www.zperaidiota.cz
- 37/ www.unhcr.cz
- 38/ www.migraceonline.cz
- 39/ www.ostrovzl.cz
- 40/ www.odmaturuj.cz
- 41/ www.lidskaprava.poradna-prava.cz
- 42/ www.gay4you.estranky.cz
- 43/ www.ecn.cz
- 44/ www.mvcr.cz
- 45/ www.idnes.cz
- 46/ www.euroskop.cz
- 47/ www.portal.justice.cz
- 48/ www.polac.cz
- 49/ www.wikipedia.cz
- 50/ www.varianty.cz
- 53/ www.migrace.ecn.cz
- 52/ www.mkc.cz
- 51/ www.newracialstudies.ucsb.edu

Seznam příloh

Příloha č. 1: Mapa světa znázorňující politická rizika

Příloha č. 2: Graf znázorňující podíl cizinců na obyvatelstvu ve vybraných evropských státech

Příloha č. 3: Mapa znázorňující podíl pěti nejčastější státních občanství na celkovém počtu cizinců v České republice

Příloha č. 4: Vývoj nelegální migrace cizinců v ČR v letech 2000-2008

Příloha č. 5: Nelegální migrace přes státní hranice České republiky – porovnání let 1993, 2001 – 2008

Příloha č. 6: Graf znázorňující počet nelegálně migrujících cizinců a počet porušování pobytového režimu v ČR

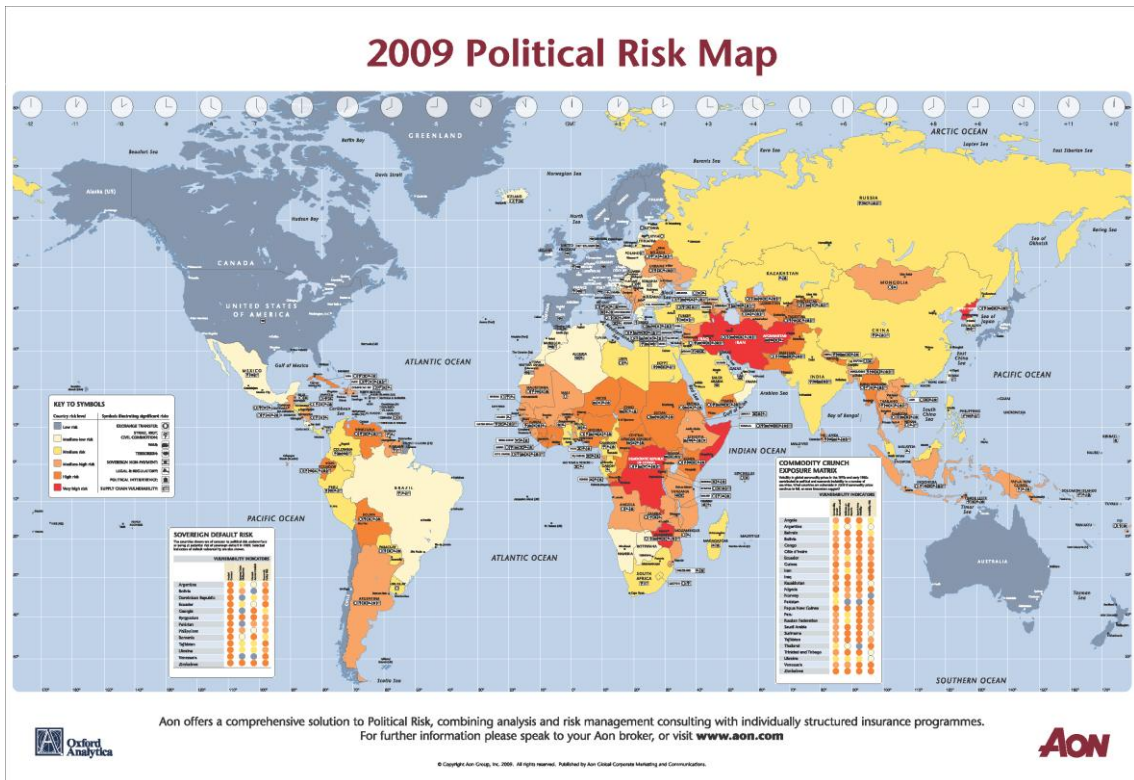
Příloha č. 7: Číselné vyjádření pracovníků v hl. zaměstnání na území ČR

Příloha č. 8: Mapa znázorňující počet pracujících cizinců v ČR

Příloha č. 9: Tabulka znázorňující počet cizinců v ČR dle oblastí, krajů a okresů

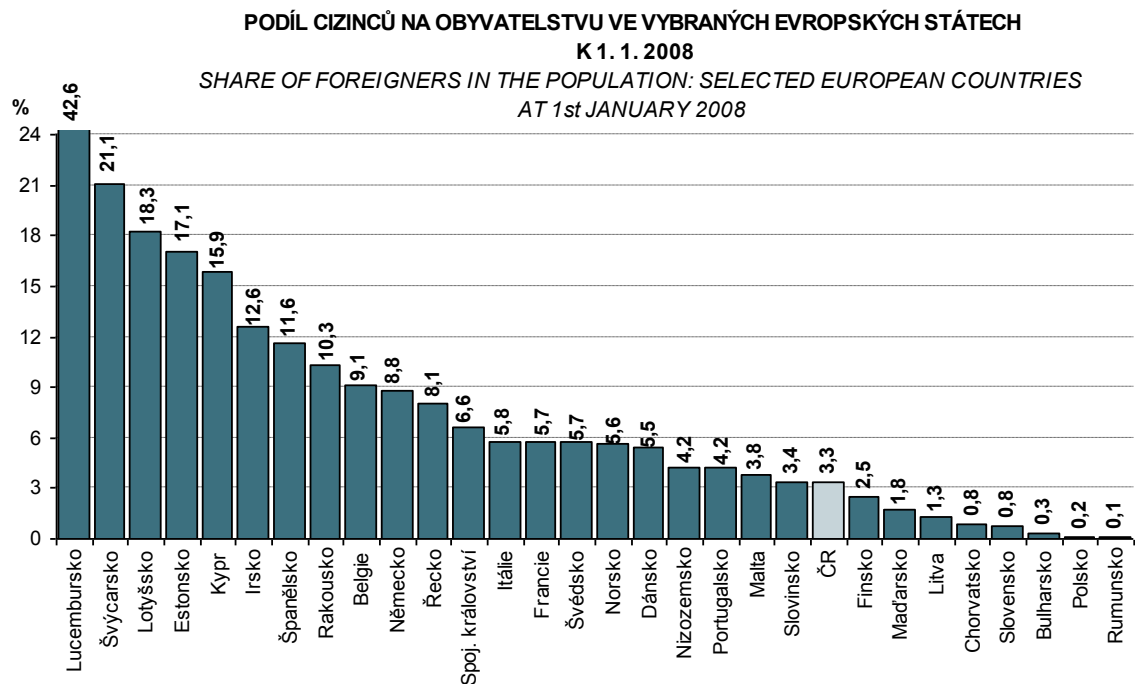
Příloha č. 10: Tabulka – Děti, žáci a studenti podle státního občanství na MŠ, ZŠ, SŠ a VOŠ a konzervatořích ve školním roce 2008/2009

Příloha č. 1 : Mapa světa znázorňující politická rizika

- Mapa politických rizik odkud je možné očekávat příliv cizinců do ČR

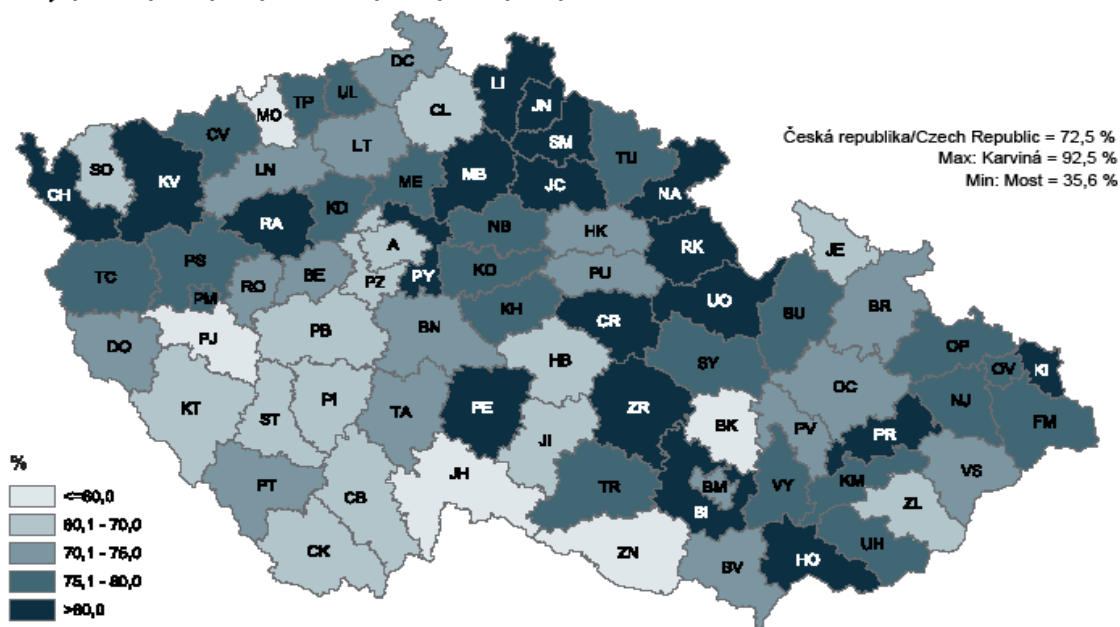
Příloha č. 2 : Graf znázorňující podíl cizinců na obyvatelstvu ve vybraných evropských státech

Příloha č. 3: Mapa znázorňující podíl pěti nejčastější státních občanství na celkovém počtu cizinců v České republice

PODÍL PĚTI NEJČASTĚJŠÍCH* STÁTNÍCH OBČANSTVÍ NA CELKOVÉM POČTU CIZINCŮ K 31. 12. 2008
SHARE OF TOP 5* OF CITIZENSHIP IN THE POPULATION OF FOREIGNERS; 31 DECEMBER 2008

* Ukrajina, Slovensko, Vietnam, Rusko, Polsko / Ukraine, Slovakia, Viet Nam, Russia, Poland

Příloha č. 4: Vývoj nelegální migrace cizinců v ČR v letech 2000-2008

Vývoj nelegální migrace cizinců v ČR v letech 2000-2008

Pramen: Policejní prezidium ČR

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Nelegální migrace, celkem ¹⁾	55 075	42 143	34 314	34 556	27 391	15 489	11 488	8 096	3 829
Nelegální migrace cizinců, celkem	53 116	39 399	32 205	32 475	26 129	14 545	10 793	7 549	3 829
z toho									
přes státní hranice*	32 720	23 834	14 741	13 206	10 695	5 689	4 371	3 384	168
z toho cizinci	30 761	21 090	12 632	11 125	9 433	4 745	3 676	2 837	168
z toho občané ČR	1 959	2 744	2 109	2 081	1 262	944	695	547	
porušení pobyt. režimu**	22 355	18 309	19 573	21 350	16 696	9 800	7 117	4 712	3 661

Příloha č. 5: Nelegální migrace přes státní hranice České republiky – porovnání let 1993, 2001 – 2008

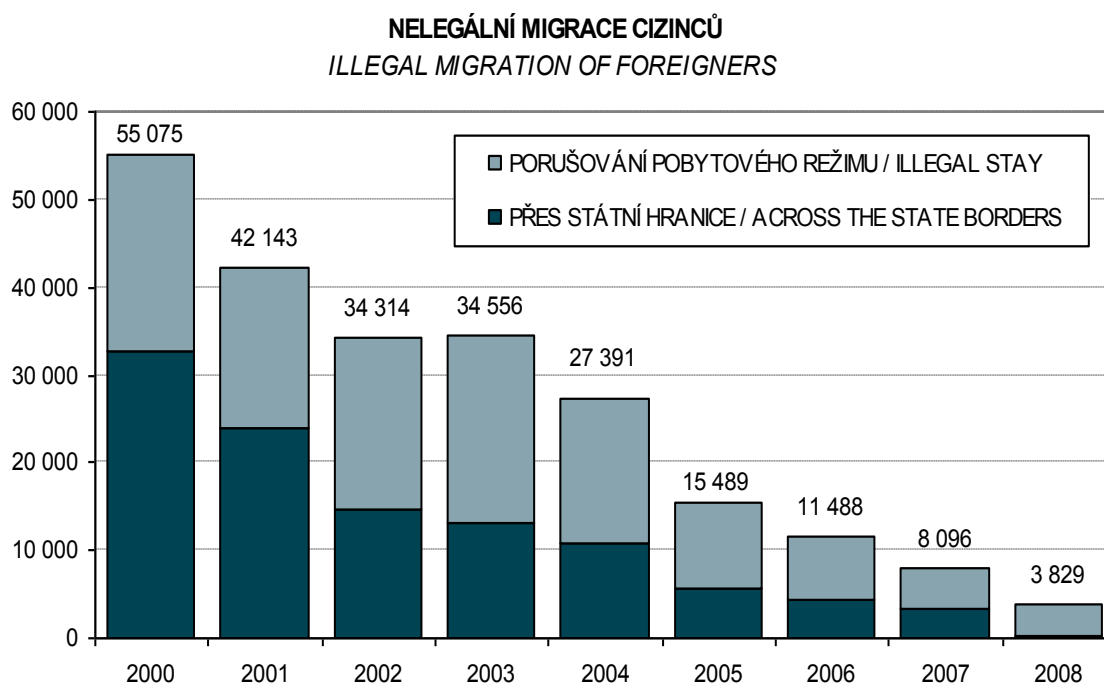
Nelegální migrace přes státní hranice ČR; 1993, 2001-2008

Pramen: Policejní prezidium ČR

	1993	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
Zjištěno osob celkem	43 302	23 834	14 741	13 206	10 695	5 689	4 371	3 384	168
z toho: cizinců	41 765	21 090	12 632	11 125	9 433	4 745	3 676	2 837	x
ve směru z ČR	41 327	16 978	9 232	9 406	7 476	3 196	2 521	1 836	x
z toho na státních hranicích:									
ČR - Německo	40 133	11 510	4 941	2 950	2 457	1 233	1 047	1 015	x
ČR - Rakousko	1 663	4 538	3 463	3 371	4 661	1 618	1 111	702	x
ČR - Slovensko	243	2 661	1 884	4 876	845	243	284	179	x
ČR - Polsko	1 245	3 976	3 412	1 145	2 368	1 965	1 385	1 042	x
letišť ČR	18	222	144	153	260	630	544	446	168
ve vnitrozemí	-	927	897	711	104	-	-	-	x

* od roku 2008 nelegální migrace přes vnější schengenskou hranici, tzn. pouze vzdušná hranice

Příloha č. 6: Graf znázorňující počet nelegálně migrujících cizinců a počet porušování pobytového režimu v ČR

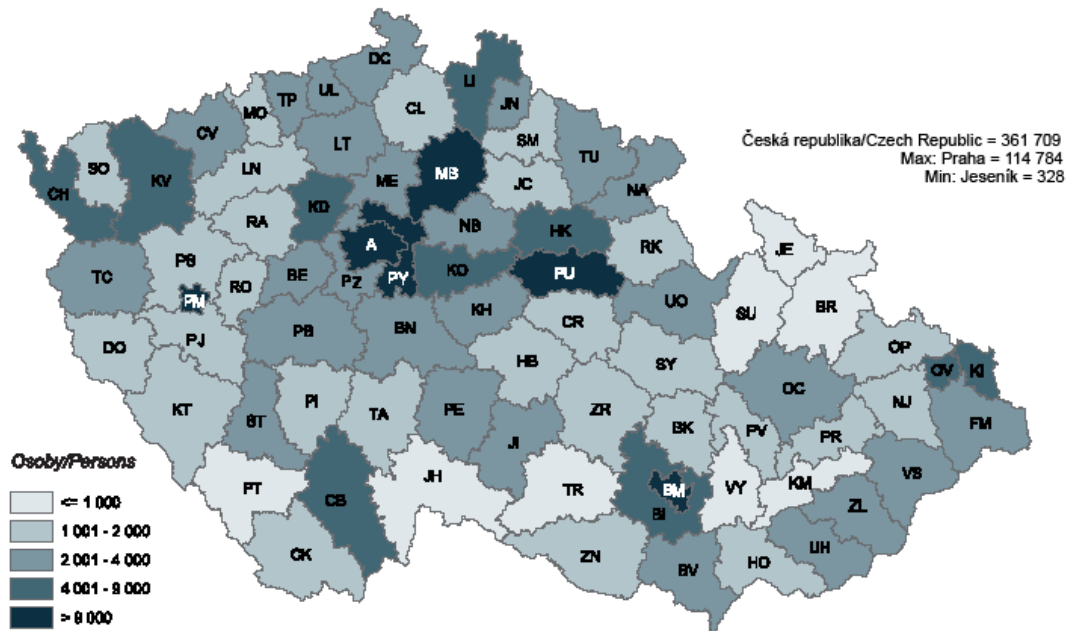
Příloha č. 7: Procentuelní podíl cizinců na zahraničním a vnitřním stěhování cizinců

Příloha č. 7: Číselné vyjádření pracovníků v hl. zaměstnání na území ČR

Pramen: ČSÚ - VŠPS						
v tis. osob						
Odvětví	2006		2007		2008	
	Celkem <i>Total</i>	Cizinci <i>Foreigners</i>	Celkem <i>Total</i>	Cizinci <i>Foreigners</i>	Celkem <i>Total</i>	Cizinci <i>Foreigners</i>
Pracovníci v civilním sektoru celkem**)	5 038,2	298,1	5 187,7	356,1	5 347,9	438,8
Zemědělství, lesnictví a rybnářství	179,9	6,9	174,8	7,7	164,1	8,8
Těžba a dobývání	58,8	4,9	58,1	4,9	60,1	4,9
Zpracovatelský průmysl	1 365,0	73,0	1 429,2	99,2	1 481,7	136,3
Výroba a rozvod elektřiny plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu	59,4	0,3	56,1	0,3	60,3	0,3
Zásobování vodou, činnosti souv. s odpadními vodami, odpady a sanacemi	52,4	1,7	52,2	2,1	54,6	1,7
Stavebnictví	509,3	64,9	538,1	80,0	567,6	101,3
Velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel	653,5	65,1	655,9	65,6	677,3	73,2
Doprava a skladování	316,5	5,4	320,0	6,8	332,5	9,3
Ubytování, stravování a pohostinství	114,4	8,2	121,7	10,0	127,4	9,3
Informační a komunikační činnosti	187,2	8,0	180,5	8,1	177,9	10,9
Peněžnictví a pojišťovnictví	93,8	1,6	103,8	2,2	117,5	2,8
Činnosti v oblasti nemovitosti	38,6	4,8	43,3	5,8	45,9	10,9
Profesní, vědecké a technické činnosti	188,4	22,5	210,7	27,3	222,9	34,0
Administrativní a podpůrné činnosti	124,6	11,1	134,6	13,4	141,4	10,2
Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení	300,0	0,2	302,2	0,3	323,0	0,5
Vzdělávání	294,3	5,1	296,4	5,9	288,4	6,7
Zdravotní a sociální péče	326,4	5,3	332,8	6,0	323,5	6,5
Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	81,9	3,8	83,0	4,2	85,4	3,2
Ostatní	89,0	5,3	90,9	6,0	93,9	7,6
Činnosti domácností jako zaměstnavatelů; činnosti domácn. produk. blíže neurč. výrobky a služby pro vl. potřeb.	2,0	0,0	1,4	0,0	1,8	0,1
Exteritoriální organizace a instituce	1,6	0,2	1,2	0,2	0,6	0,3
Nezjištěno	1,0	0,0	0,7	0,0	0,2	0,0

Příloha č. 8: Mapa znázorňující počet pracujících cizinců v ČR

POČET PRACUJÍCÍCH CIZINCŮ CELKEM V ČESKÉ REPUBLICE K 31. 12. 2008
TOTAL NUMBER OF WORKING FOREIGNERS IN THE CZECH REPUBLIC; 31 DECEMBER 2008

Příloha č. 9: Tabulka znázorňující počet cizinců v ČR dle oblastí, krajů a okresů 1996, 2003 - 2008

Pramen: Ředitelství služby cizinecké policie
 Ministerstva vnitra ČR

Oblast, kraj, okres	1996	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Index 08/07
ČESKÁ REPUBLIKA	199 151	240 421	254 294	278 312	321 456	392 315	437 565	112
PRAHA (NUTS2)	61 203	69 115	77 922	89 997	103 482	129 002	141 841	110
Hlavní město Praha (NUTS3)	61 203	69 115	77 922	89 997	103 482	129 002	141 841	110
STŘEDNÍ ČECHY (NUTS2)	22 413	29 847	31 127	35 304	42 588	50 273	60 123	120
Středočeský kraj (NUTS3)	22 413	29 847	31 127	35 304	42 588	50 273	60 123	120
Benešov	863	1 359	1 420	1 324	1 449	1 745	1 959	112
Beroun	851	1 598	2 006	2 320	2 633	3 134	3 469	111
Kladno	2 413	3 843	4 064	4 178	4 738	5 010	5 403	108
Kolín	982	1 599	1 615	1 933	2 391	2 800	3 405	122
Kutná Hora	725	1 146	1 104	1 365	1 942	1 973	1 925	98
Mělník	2 399	3 022	3 403	4 085	4 702	5 149	6 636	129
Mladá Boleslav	4 520	5 594	4 580	5 736	7 673	9 653	11 405	118
Nymburk	1 136	2 170	2 382	2 499	3 150	3 416	3 341	98
Praha - východ	3 496	3 657	4 050	4 360	5 072	6 608	9 669	146
Praha - západ	2 843	3 251	3 599	4 357	5 316	6 442	7 615	118
Příbram	1 295	1 634	1 880	2 050	2 303	2 548	2 929	115

Oblast, kraj, okres	1996	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Index 08/07
Rakovník	890	974	1 024	1 097	1 219	1 795	2 367	132
JIHOZÁPAD (NUTS2)	17 845	22 347	22 484	23 801	28 016	36 157	44 196	122
Jihočeský kraj (NUTS3)	9 175	9 660	9 954	10 595	12 584	15 171	16 560	109
České Budějovice	3 741	3 243	2 826	3 075	3 932	4 716	4 935	105
Český Krumlov	1 084	1 717	1 929	2 123	2 364	2 737	2 844	104
Jindřichův Hradec	712	1 084	1 212	1 261	1 278	1 431	2 052	143
Písek	543	631	689	754	903	1 056	1 137	108
Prachatice	772	830	964	961	997	1 159	1 248	108
Strakonice	1 154	1 450	1 608	1 543	2 085	2 870	3 010	105
Tábor	1 169	705	726	878	1 025	1 202	1 334	111
Plzeňský kraj (NUTS3)	8 670	12 687	12 530	13 206	15 432	20 986	27 636	132
Domažlice	745	932	982	1 054	1 323	1 664	1 977	119
Klatovy	939	1 258	1 337	1 481	1 818	2 314	2 576	111
Plzeň	3 631	4 947	5 062	5 357	6 031	8 770	13 244	151
Plzeň - jih	640	1 044	965	958	1 302	1 749	2 236	128
Plzeň - sever	805	1 121	985	1 035	1 256	1 311	1 467	112
Rokycany	414	759	912	944	1 172	1 828	2 251	123
Tachov	1 496	2 626	2 287	2 377	2 530	3 350	3 885	116
SEVEROZÁPAD (NUTS2)	21 655	30 446	34 460	36 567	42 411	52 472	55 772	106
Karlovarský kraj (NUTS3)	7 670	13 563	14 729	14 437	16 075	19 419	20 321	105
Cheb	2 846	5 376	5 831	5 823	6 666	8 063	8 179	101
Karlovy Vary	3 244	6 612	7 559	7 185	7 642	9 030	9 774	108
Sokolov	1 580	1 575	1 339	1 429	1 767	2 326	2 368	102
Ústecký kraj (NUTS3)	13 985	16 883	19 731	22 130	26 336	33 053	35 451	107
Děčín	1 962	2 814	3 389	3 692	4 234	4 916	5 007	102
Chomutov	2 295	2 633	2 967	3 334	3 626	4 227	4 681	111
Litoměřice	1 944	1 899	2 711	3 631	5 356	6 138	6 247	102
Louny	1 072	1 157	1 314	1 341	1 473	1 984	2 121	107
Most	2 820	1 686	1 712	2 109	2 823	5 268	5 574	106
Teplice	1 860	3 271	3 783	3 912	4 410	5 413	6 069	112
Ústí nad Labem	2 032	3 423	3 855	4 111	4 414	5 107	5 752	113
SEVEROVÝCHOD (NUTS2)	22 199	24 925	26 387	29 387	34 144	41 362	46 425	112
Liberecký kraj (NUTS3)	8 446	9 849	10 672	11 675	13 148	15 288	17 320	113
Česká Lípa	2 019	1 717	2 054	2 217	2 287	2 559	2 914	114
Jablonec nad Nisou	1 668	2 362	2 315	2 510	2 914	3 444	3 755	109
Liberec	3 819	4 412	4 903	5 518	6 393	7 597	8 889	117
Semily	940	1 358	1 400	1 430	1 554	1 688	1 762	104
Královéhradecký kraj (NUTS3)	8 418	9 269	9 852	11 294	13 326	15 512	16 517	106
Hradec Králové	2 529	3 032	3 195	3 700	4 169	4 955	5 422	109
Jičín	974	1 011	1 131	1 346	2 185	2 783	2 953	106
Náchod	1 991	2 246	2 224	2 294	2 488	2 748	2 783	101
Rychnov nad Kněžnou	1 061	859	902	1 155	1 299	1 498	1 600	107
Trutnov	1 863	2 121	2 400	2 799	3 185	3 528	3 759	107
Pardubický kraj (NUTS3)	5 335	5 807	5 863	6 418	7 670	10 562	12 588	119
Chrudim	377	1 204	1 216	1 109	1 182	1 503	1 599	106
Pardubice	2 438	1 759	1 750	2 314	3 124	4 666	6 112	131
Svitavy	753	967	942	1 018	1 099	1 220	1 288	106
Ústí nad Orlicí	1 767	1 877	1 955	1 977	2 265	3 173	3 589	113
JIHOVÝCHOD (NUTS2)	18 462	28 629	29 796	30 394	34 999	41 335	45 390	110
Vysočina (NUTS3)	3 739	5 961	5 883	6 160	7 016	8 729	9 771	112
Havlíčkův Brod	465	876	1 041	1 256	1 379	1 904	2 208	116
Jihlava	818	1 689	1 445	1 526	1 783	2 218	2 592	117
Pelhřimov	687	1 120	988	1 131	1 250	1 615	1 733	107

Třebíč	994	1 251	1 453	1 413	1 632	1 730	1 738	100
Žďár nad Sázavou	775	1 025	956	834	972	1 262	1 500	119
Jihomoravský kraj (NUTS3)	14 723	22 668	23 913	24 234	27 983	32 606	35 619	109
Blansko	1 141	1 404	1 331	1 433	1 679	1 975	2 177	110
Brno-město	6 967	11 773	12 284	12 365	14 730	17 059	20 076	118
Brno-venkov	1 255	3 371	4 803	5 284	5 728	7 096	6 222	88
Břeclav	1 478	1 763	1 618	1 585	1 751	1 899	2 059	108
Oblast, kraj, okres	1996	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Index 08/07
Hodonín	2 427	2 065	1 382	1 237	1 370	1 472	1 656	113
Vyškov	620	1 138	1 306	1 004	1 196	1 358	1 395	103
Znojmo	835	1 154	1 189	1 326	1 529	1 747	2 034	116
STŘEDNÍ MORAVA (NUTS2)	12 595	15 153	13 477	13 423	15 095	17 961	18 322	102
Olomoucký kraj (NUTS3)	6 037	7 038	7 103	7 497	8 499	10 322	9 909	96
Jeseník	323	447	486	546	773	732	781	107
Olomouc	2 704	3 150	3 082	3 267	3 678	4 457	4 564	102
Prostějov	910	1 193	1 178	1 193	1 165	1 280	1 304	102
Přerov	1 077	1 276	1 367	1 469	1 794	2 713	2 123	78
Šumperk	1 023	972	990	1 022	1 089	1 140	1 137	100
Zlínský kraj (NUTS3)	6 558	8 115	6 374	5 926	6 596	7 639	8 413	110
Kroměříž	730	847	840	804	876	1 015	1 214	120
Uherské Hradiště	1 717	1 722	1 530	1 708	1 942	2 189	2 385	109
Vsetín	1 630	2 551	1 620	1 215	1 261	1 424	1 555	109
Zlín	2 481	2 995	2 384	2 199	2 517	3 011	3 259	108
MORAVSKOSLEZSKO (NUTS2)	22 779	19 959	18 329	19 337	20 602	22 962	25 496	111
Moravskoslezský kraj (NUTS3)	22 779	19 959	18 329	19 337	20 602	22 962	25 496	111
Bruntál	710	730	682	678	702	773	794	103
Frýdek-Místek	3 722	2 974	2 330	2 275	2 565	2 699	3 127	116
Karviná	8 067	6 460	6 082	6 800	7 012	7 452	7 835	105
Nový Jičín	1 233	1 479	1 207	1 271	1 359	1 460	1 654	113
Opava	884	917	944	974	1 052	1 197	1 489	124
Ostrava-město	8 163	7 399	7 084	7 339	7 912	9 381	10 597	113
Nezjištěno	-	-	312	102	119	791	-	-

^{*)} údaje nezahrnují cizince s platným azylem na území ČR

Príloha č. 10: Tabuľka – Deti, žáci a študenti podľa štátneho občianstva na MŠ, ZŠ, SŠ a VOŠ a konzervatořích ve školním roce 2008/2009

Pramen: Ústav pro informace ve vzdělávání										
Státní občianství	Mateřské školy		Základní školy		Střední školy		Konzervatoře		Vyšší odborné školy	
	děti	% z cizinců	žáci	% z cizinců	žáci	% z cizinců	žáci	% z cizinců	studenti	% z cizinců
Celkem	301 620	x	816 015	x	564 326	x	3 535	x	28 027	x
Česká republika	298 085	x	802 432	x	557 192	x	3 404	x	27 720	x
Cizinci celkem	3 535	1,2	13 583	1,7	7 134	1,3	131	3,7	307	1,1
Celkem EU 27	878	0,3	3 691	0,5	1 769	0,3	76	2,1	193	0,7
Ostatní evropské země	1 174	0,4	4 945	0,6	2 728	0,5	40	1,1	89	0,3
Ostatní země	1 483	0,5	4 947	0,6	2 637	0,5	15	0,4	25	0,1
s trvalým pobytem	3 228	91,3	10 878	80,1	5 992	84,0	44	33,6	218	71,0
s přechodným pobytem	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
azylanti	63	1,8	419	3,1	86	1,2	-	-	2	0,7
Vybrané země										
Vietnam	1 102	31,2	3 270	24,1	1 906	26,7	-	-	4	1,3
Ukrajina	750	21,2	3 022	22,2	1 574	22,1	20	15,3	53	17,3
Slovensko	558	15,8	2 729	20,1	1 220	17,1	54	41,2	179	58,3
Rusko	203	5,7	1 029	7,6	688	9,6	16	12,2	18	5,9
Mongolsko	76	2,1	445	3,3	116	1,6	1	0,8	1	0,3
Kazachstán	31	0,9	212	1,6	160	2,2	-	-	5	1,6
Arménie	26	0,7	140	1,0	117	1,6	-	-	2	0,7
Bělorusko	37	1,0	197	1,5	104	1,5	2	1,5	6	2,0
Moldavsko	49	1,4	250	1,8	108	1,5	-	-	2	0,7
Čína	55	1,6	236	1,7	61	0,9	2	1,5	-	-
Polsko	54	1,5	218	1,6	117	1,6	-	-	3	1,0
Rumunsko	34	1,0	161	1,2	70	1,0	-	-	2	0,7
Německo	67	1,9	128	0,9	152	2,1	2	1,5	-	-
Chorvatsko	29	0,8	117	0,9	62	0,9	-	-	8	2,6
Bulharsko	56	1,6	189	1,4	85	1,2	4	3,1	5	1,6
Spojené státy	41	1,2	108	0,8	43	0,6	-	-	1	0,3
Bosna a Hercegovina	26	0,7	62	0,5	48	0,7	-	-	1	0,3
Makedonie	14	0,4	70	0,5	21	0,3	-	-	-	-
Gruzie	6	0,2	34	0,3	23	0,3	-	-	-	-
Nizozemsko	13	0,4	48	0,4	11	0,2	-	-	-	-
Francie	18	0,5	16	0,1	14	0,2	1	0,8	-	-

